

22 İYUL – MİLLİ MƏTBUAT VƏ JURNALİSTİKA GÜNÜDÜR

NAXÇIVAN DÖVLƏT UNIVERSİTETİ AZƏRBAYCANIN ƏN DƏYƏRLİ, QABAQCIL ALİ MƏKTƏBLƏRİNDƏN BİRİDİR

TƏSİSÇİ: NAXÇIVAN DÖVLƏT UNIVERSİTETİ

18 iyul 2025-ci il, cümə

№ 5 (67)

“Yeni Fikir” qəzetinin xüsusi buraxılışı Azərbaycan Milli Mətbuatının 150 illiyinə həsr olunur

SÖZ – İNSANLIQ TARİXİNİN ƏN QƏDİM SİLAHI, ƏN GÜCLÜ VASİTƏSİ, ƏN DƏRİN YADDAŞIDIR!

Milli özünüdərkən bərqərar olmasında, vətənpərvərlik hisslərinin aşılmasında, milli və ümumbəşəri dəyərlərin təbliğində müstəsna rol oynamış Azərbaycan mətbuatı xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsinə öz böyük töhfəsini vermişdir.

Heydər ƏLİYEV

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri

Mətbuatın fəaliyyəti hər bir insanı maraqlandırır. İnsanlar bütün məlumatı mətbuatdan alırlar. Ona görə, hər bir ölkədə, o cümlədən Azərbaycanda mətbuat qərəzsiz olmalıdır, çevik, operativ fəaliyyət göstərməlidir, insanları məlumatlarla tam şəkildə təmin etməlidir. Hesab edirəm ki, biz bunu Azərbaycanda görürük. Çünki bu gün Azərbaycan mətbuatı artıq yüksək səviyyəyə qalxıbdir. Mən həm operativlik, həm milli maraqların müdafiə edilməsi sahəsində mətbuatın fəaliyyətini yüksək qiymətləndirirəm.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru Elbrus İsayevin Azərbaycan mətbuatının 150 illiyi münasibətilə təbriki

Əziz media ictimaiyyəti, hörmətli jurnalistlər və dəyərli ziyalılarımız!

Azərbaycan milli mətbuatının 150 illiyi münasibətilə Sizi təbrik edir, milli mətbuatımızın tərəqqisi naminə məsuliyyətli və şərəfli işinizdə yeni-yeni nailiyyətlər arzulayıram.

Azərbaycan mətbuatı bu gün 150 illik bir yolun zirvəsindən bizi salamlayır. Bu yol hər şeydən əvvəl sözün yoludur — həqiqəti axtaran, cəmiyyətin vicdanını oyadan, tariximizə və mədəniyyətimizə işıq tutan bir yol.

Zərdabi dühasının yaratdığı “Əkinçi” qəzetindən başlanan və müasir dövrümüzdə demokratik cəmiyyətin mühüm dayaqlarından birinə çevrilən milli mətbuatımız milli təfəkkürün, mənəvi dəyərlərin və cəmiyyətin intellektual inkişafının güclü ifadə vasitəsi olmuşdur. Tarix boyu mətbuat xalqın söz haqqının qorunmasında, ictimai şüurun formalaşmasında, eləcə də milli ideyaların təbliğində əvəzsiz rol oynamışdır.

Müasir dövrdə ölkəmiz sürətlə inkişaf edir, demokratikləşmə prosesləri dərinləşir, cəmiyyət həyatının bütün sahələrində köklü yenilənmələr baş verir. Belə bir şəraitdə milli mətbuat və ümumilikdə media qarşısında da yeni və məsuliyyətli vəzifələr dayanır. Bu gün Azərbaycan mətbuatı informasiya cəmiyyəti quruculuğunda, sosial ədalət və şəffaflığın təminində, milli həmrəylik və tolerantlıq dəyərlərinin möhkəmlənməsində, demokratik düşüncə və siyasi mədəniyyətin formalaşmasında, həmçinin milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərin təbliğində, aparıcı trendlərin izlənilməsində mühüm rol oynamalıdır. Eyni zamanda tədris və maarifləndirmə istiqamətindəki fəaliyyəti daha da gücləndirmək zəruridir.

Azərbaycan jurnalistikası bu missiyanı həyata keçirərkən peşəkarlıq, obyektivlik, qərəzsizlik, yüksək milli şüur və vətənpərvərlik prinsiplərinə daim sadıq qalmalı, söz və məlumat azadlığının sui-istifadəsinə qarşı qətiyyətli mövqe sərgiləməlidir.

Milli mətbuatın ən yaxın hamisi, “Jurnalistlərin dostu” mükafatının sahibi Ulu Öndər, Ümummilli Lider Heydər Əliyev milli mətbuatın cəmiyyətdəki rolunu və təsir gücünü yüksək dəyərləndirərək, onu xalqın maariflənməsi və dövlətçiliyin möhkəmlənməsində əvəzsiz xidmət göstərən böyük bir məktəb kimi səciyyələndirmişdir. Azad mətbuatın və fikir plüralizminin inkişafına göstərilən misilsiz qayğı və diqqət, müstəqil mətbuatın formalaşmasına və inkişafına xidmət edən siyasət bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Prezident İlham Əliyevin 25 aprel 2025-ci il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin ölkəmizdə geniş şəkildə qeyd olunması, dövlətimizin milli mediaya, onun inkişafına verdiyi yüksək dəyər bariz göstəricisidir. Sərəncamda qeyd olunduğu kimi: *“Milli mətbuatımız daim cəmiyyətin inkişafına xidmət etmiş, xalqın milli ideallarını, mənəvi dəyərlərini və dövlətçilik ənənələrini təbliğ edərək böyük yol qət etmişdir”*. Bu Sərəncam Azərbaycan milli mətbuatının inkişafına böyük stimül verir, eyni zamanda dövlətimizin medianın hüquqi statusuna və inkişafına nə qədər həssas və strateji yanaşdığını nümayiş etdirir.

Biz də Naxçıvan Dövlət Universitetində milli mətbuat ənənələrini elmi yanaşmalar və müasir texnologiyalarla birləşdirərək gələcəyin peşəkar kadrlarını hazırlayırıq. Media Mərkəzimiz, Universitet Televiziyası, “Nuhçıxan” radiosu və “Yeni Fikir” qəzeti bu gün də Azərbaycan mətbuatına savadlı, müasir və vətənpərvər gənclər qazandırır. Jurnalistikanın həm ənənə, həm də peşəkarlıq tələb edən bir sənət olduğunu tələbələrimizə öyrədir, onlara öz millətinə, peşəsinə və insanlığa məsuliyyətli xidmət nümunəsi göstəririk.

İnanıram ki, Azərbaycan mətbuatı bundan sonra da milli-mənəvi dəyərlərin keşiyində dayanaraq ictimaiyyətin maarifləndirilməsi və milli idealların təşviqində öz tarixi missiyanı yüksək səviyyədə davam etdirəcək, ölkəmizin demokratik inkişafına, sosial tərəqqisinə, mədəni irsinin qorunmasına xidmət edəcəkdir.

Bir daha mətbuatımızın bütün nümayəndələrini, media əməkdaşlarını bu əlamətdar gün münasibətilə təbrik edir, cansağlığı, yaradıcılıq uğurları və yeni zirvələr arzulayıram!

Qələminiz həmişə iti, sözünüz həmişə etibarlı olsun!

Hörmətli oxucular!

Bu il Azərbaycan milli mətbuatının yaranmasının **150 ili** tamam olur. Mətbuatımızın təməlini qoyan Həsən bəy Zərdabi 1875-ci ildə “Əkinçi” qəzetini yaratmaqla sözün azadlığı və xalqın maariflənməsi yolunda ilk böyük addımı atdı. Həsən bəy Zərdabinin böyük iradə və əzmlə yaratdığı, Azərbaycan mətbuatının və ziyalılıq yolunun bələdçisi “Əkinçi” qəzeti milli oyanışın, düşüncənin, xalqla dialoqun başlanğıcı, sözün gücünün təcəssümü idi. Məhz bu amal, bu məqsəd ilə “Əkinçi” torpağı deyil, düşüncələri becərdi.

Zaman dəyişdi, texnologiyalar inkişaf etdi, qəzet kağızdan ekrana, söz isə mətn formatından multimediyaya keçdi, amma cəmiyyətin informasiya ehtiyacı və bu ehtiyaca cavab vermək missiyası, sözün gücü, onun insanlara ilham vermək, düşündürmək və bir-

ləşdirmək missiyası heç vaxt dəyişmədi. Bu illər ərzində milli mətbuatımız böyük çətinlikləri aşaraq, müstəqilliyin və azadlığın sadıq daşıyıcısı oldu. 150 illik yolculuq onu göstərdi ki, söz əgər xalqın tərəzisində ölçülürsə, o zaman həqiqətə xidmət edir.

Qəzetimizin bu buraxılışı – həm keçmişimizə olan hörmət, gələcəyə çağırış, həm də sözə, mətbuata və milli yaddaşa bir ehtiramdır. 150 il əvvəl ilk dəfə danışmağa başlayan bu söz, bu gün daha gur səslə, daha geniş auditoriyaya yönəlir. **“Yeni Fikir”** olaraq inanırıq ki, söz yaşadığıca millət yaşayacaq, jurnalistika isə həmişə cəmiyyətin güzgüsü olacaqdır.

Əlinizdə tutduğunuz bu xüsusi buraxılış bir tarix salnaməsi, bir təşəkkür və bir çağırışdır: Mətbuat yaşadığıca düşüncə yaşayacaq, düşüncə yaşadığıca millət var olacaq.

Ümid edirəm ki, jurnalistlərimizin qələmləri daim xalqımızın xoşbəxtliyi, milli dövlətçiliyimizin, suverenliyimizin qorunması yolunda xidmət edəcək, mətbuatımızın səviyyəsini daha da yüksəldəcək. Əminəm ki, Azərbaycan mətbuatı bundan sonra da ölkəmizdə demokratik proseslərin inkişafında, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında üzərinə düşən vəzifəni uğurla davam etdirəcək.

Sözün güdrətinə sədaqətlə bağlı olan bütün jurnalistləri, media nümayəndələrini və gənc qələm sahiblərini Azərbaycan milli mətbuatının yaranmasının 150 illiyi münasibətilə təbrik edir, bu şərəfli və məsuliyyətli işdə uğurlar arzulayıram.

Bayramınız mübarək, dəyərli qələm sahibləri!

Baş redaktor

DƏRYADA BİR DAMLA VƏ YAXUD BİR QƏZETİN TARİXÇƏSİ

Düz 150 illik şanlı, şərəfli bir yolu qət edib günü-müzədək gəlib çatan milli mətbuatımız görkəmli publisistləri, tanınmış jurnalistləri ilə seçilmiş, həqiqətləri olduğu kimi əks etdirən qəzet, jurnalları ilə xalqın söz tribunasına çevrilmişdir. Mətbuat tariximizdə “Əkinçi”nin səpdiyi toxumların cücərtiləri Həsən bəy Zərdəbinin ümidlərini doğrultdu, “Molla Nə-

rəddin”in satirasını Cəlil Məmmədquluzadə dəqiq hədəfə çatdırdı, “Füyuzat”ın neoromantizmini Əli bəy Hüseynzadə xalqa sevdirə bildi. Bu və bu kimi tarixin sınaqlarından üzüağ çıxan milli mətbuat nümunələri özündə millətimin xoş günlərini, ah-naləsini, sevincini, kədərini, keçmişini, gələcəyə olan ümidlərini yaşadır. İctimai-siyasi baxışa, bədii düşüncənin inkişafına, elmi-fəlsəfi yanaşmalara böyük təsiretmə gücünə malik olan milli mətbuatımız aydın təfəkkürlü maarifpərvər ziyalıların, qələmi ilə həqiqətin keşiyində dayanan jurnalistlərin haqq səsinə daha geniş müstəvidə yaymaq vəzifəsini layiqincə yerinə yetirmişdir.

Keşməkeşli yolları qət edib mətbuat tariximizə öz dəsti-xətt ilə, sözünün kəsəri ilə adını yazan qəzet nümunələri 150 ilin enişində, yoxuşunda öz mövqeyi ilə seçilmişdir. Mətbuat tariximizdə “Şərqi-Rus”, “İrşad”, “Tərəqqi”, “Ədəbiyyat və incəsənət”, “Azərbaycan müəllimi” və bu kimi yüzlərlə qəzetin əsas amalı məhz maarifçilik ideyalarının, mədəniyyət, incəsənət, ədəbiyyatın təbliği olmuşdur. Qeyd edək ki, bu kimi nümunələri daha çox sadalamaq mümkündür.

Bu gün də mətbuat ənənələrini qoruyub saxlayan, milli-mənəvi dəyərləri, vətənpərvərliyi təbliğ edən, informasiya bolluğunun yaşandığı bir dövrdə aktuallığını itirməyən qəzetlər fəaliyyət göstərməkdədir. Haqqında bəhs etmək istədiyimiz Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Yeni Fikir” qəzeti də məhz belə mətbuat orqanlarıdır. Bu qəzet milli mətbuat ənənələrini özündə yaşadan, tarixiliyi qoruyub, müasirliyi ilə seçilən, təhsilə öz töhfələrini verən, mənsub olduğu ali təhsil müəssisəsinin uğurlarını, əldə olunmuş nailiyyətlərini geniş kütləyə çatdıran, xüsusilə universitetin müəllim və tələbələrinin müəllifi olduğu maraqlı materialların əks olunduğu bir mətbuat orqanıdır. “Yeni Fikir” qəzeti Naxçıvan Dövlət Universitetinin söz tribunası kimi qiymətləndirilir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin ilk mətbuat orqanı olan “Yeni Fikir” qəzeti fəaliyyətinə 1991-ci il oktyabrın 15-də “Fikir” adı ilə başlamışdır. Qəzetin ilk redaktoru “Azərbaycan ədəbiyyatı” kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, şair Xanəli Kərimli olmuşdur. Qeyd edək ki, Xanəli müəllim 1991-1997-ci illərdə fəaliyyət göstərən “Fikir” qəzetinin 1991-1996-cı illərindəki 36 nömrəsinə redaktorluq etmişdir. 1997-ci ildə isə qəzetə “Azərbaycan dilçiliyi” kafedrasının professoru, filologiya üzrə elmlər doktoru Sədaqət Həsənova redaktorluq etmişdir.

Qəzetin birinci səhifəsində işıq üzü görən “Redaktordan” başlıqlı yazıda “Fikir” qəzetinin Azərbaycan Respublikası Dövlət Mətbuat Komitəsinin 5 sentyabr 1991-ci il tarixli 330 nömrəli qeydəalma Şəhadətnaməsi ilə nəşr olunmaq hüququnun olduğu qeyd olunmuşdur. Həmin şəhadətnamənin fotosu qəzetin ilk səhifəsində öz əksini tapmışdır.

Bu səhifədə eyni zamanda, Əməkdar elm xadimi,

Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü Abbas Zamanovun təbrik məktubu göstərilmişdir. Məktubda “Fikir” qəzetinin ilk növbədə, universitetdə, bütövlükdə isə muxtar respublikada elmin və maarifçiliyin inkişafına müsbət təsir göstərəcəyinə əminlik ifadə olunub.

Universitetin o dövrlük rektoru Qasım Hüseynovun “Aydın üfqlərə doğru” məqaləsində həmin dövrdə universitetdə 5 fakültə, 17 ixtisasın, 163 nəfər professor-müəllim, 180 nəfərdən çox tədrisə köməkçi heyətin mövcud olduğu, eyni zamanda əyani və qiyabi şöbələrdə 2466 nəfər tələbənin təhsil aldığı faktlarına rast gəlmək mümkündür.

“Fikir” qəzetinin dörd səhifədən ibarət olan ilk nömrəsində xalq şairi Məmməd Arazın təbriki, “Ədəbiyyat” kafedrasının əməkdaşı Hüseyn Həşimovun həmin kafedranın müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Yavuz Axundovdan aldığı müsahibəsi, universitet xəbərləri, fotolar, elanlar, “Xəmsədən beytlər”, “Hər dühadan bir yarpaq” rubrikası diqqəti cəkdir.

Bir məqamı qeyd etmək lazımdır ki, “Fikir” qəzetinin nəşr olunması o dövrdə böyük əks-səda doğurmuşdu. Belə ki, “Şərq qapısı” qəzetinin 19 oktyabr 1991-ci il nömrəsində: “Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Fikir” adlı qəzetinin dünyaya gəlişini alqışlayır və bu yolda ona qətiyyət, mübarizlik, prinsipiallıq və

məzmunlu məqalələr yazılmasını arzu edirik” fikirlərinə rast gəlmək mümkündür. Qəzetin son nömrəsi 28 oktyabr 1997-ci ildə nəşr olunmuşdur. “Fikir” qəzetinin 1991-1997-ci illər ərzində 44 sayı işıq üzü görmüşdür.

“Fikir” qəzeti yenidən düz 20 ildən sonra 1 aprel 2011-ci il tarixində, həm də yeni bir adla, yəni “Yeni Fikir” adı ilə işıq üzü görməyə başladı. Yeni yaradıcı gəncliyin formalaşmasında müstəsna xidmətlərə malik olan, ziyalı sözünü ictimaiyyətə vaxtında çatdıran, çoxşaxəli mövzularla oxucuların rəğbətini qazanmış qəzetin redaktorları 2011-2012-ci illərdə “Jurnalistika və xarici ölkələr ədəbiyyatı” kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Seyid Surə, 2012-2013-cü illərdə həmin kafedranın baş müəllimi Səadət Əliyeva olmuşlar. “Yeni Fikir” qəzetinə 2014-cü ildən bugünədək “Jurnalistika və xarici ölkələr ədəbiyyatı” kafedrasının müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şəhla Şirəliyeva redaktorluq etməkdədir.

Naxçıvan Dövlət Universiteti hazırda bir sıra çoxsaylı nailiyyətlərə, hətta ilklərə imza atmaqdadır. Bu gün öz inkişafının ən yüksək səviyyəsində olan “Yeni Fikir” qəzeti xüsusi buraxılışları ilə bu nailiyyətləri ictimaiyyətə daha dərinədən və geniş şəkildə çatdırmaqdadır. Qəzetin “Qərbi Azərbaycana qayıdış”, “Ümummillə lider Heydər Əliyev”, “COP29” kimi xüsusi buraxılışları - ictimai-siyasi, mədəni, sosial və digər əlamətdar hadisələrə həsr olunmuş nömrələri oxucuların böyük marağına səbəb

olub. Qəzeti rəngarəng edən cəhətlərdən biri də burada müxtəlif janrlara - xəbər, reportaj, müsahibə, esse, məqalə, hekayə, şeir və s. müraciət olunmasıdır.

Bütün bu sadalananlar onu deməyə əsas verir ki, regionda öz sözünü deməyi bacaran Naxçıvan Dövlət Universiteti 150 illik mətbuat tariximizə öz töhfələrini vermək missiyasını da uğurla həyata keçirməkdədir. Biz bu uğurların daimi olacağına inanırıq. “Yeni Fikir” qəzetinin yaradıcı heyətinə bundan sonrakı fəaliyyətlərində də daha böyük nailiyyətlər arzu edirik.

Çınarə İsmayilova
NDU Elmi Kitabxanasının baş kitabxanəçisi

Mətbuat millətin hafizəsi, vicdanı və qürurudur. Milli mətbuatımızın şanlı tarixi, böyük ziyalıların, qələm sahiblərinin fədakar əməyi ilə yazılıb. Dövrün çağırışlarını dərk edən, millətin səsinə dünyaya çatdıran qələm adamları hər zaman xalqın aynası olub, cəmiyyətin inkişafına xidmət edəblər. Azərbaycanın milli mətbuat tarixində parlaq imzalar daim bir amal uğrunda mübarizə aparıblar: xalq üçün yazmaq, həqiqəti demək, vətənə xidmət etmək.

Bu şərəfli missiyanı layiqincə davam etdirəcək peşəkar jurnalistlərin hazırlanması isə hər bir cəmiyyət üçün strateji vəzifədir və yalnız zəngin ənənələri olan, müasir çağırışları dərinədən dərk edən təhsil ocaqlarında mümkündür. Məhz bu baxımdan Naxçıvan Dövlət Universiteti öz üzərinə düşən missiyanı böyük məsuliyyətlə və uğurla həyata keçirir. Naxçıvan Dövlət Universiteti uzun illərdir ki, mediaya peşəkar jurnalist kadrlar qazandırmaqla bu sahədə özünəməxsus yer tutur. Zamanın tələblərinə uyğun formalaşdırılmış təhsil mühiti və zəngin təcrübə imkanları ilə universitet jurnalistika ixtisası üzrə oxuyan tələbələrin həm nəzəri bilik, həm də praktik bacarıqlar qazan-

masına şərait yaradır. 2001-ci ildən etibarən jurnalistika ixtisası üzrə peşəkar kadr hazırlığına başlayan universitet, milli mətbuatımızın böyük ənənələrini yaşatmaqla yanaşı, müasir jurnalistikanın yeniliklərini də tədris prosesinə gətirərək tələbələrə zəngin və rəngarəng bir təhsil mühiti təqdim edir.

Jurnalist kadrların hazırlanması: peşəkarlığa aparan yol

Bu gün Naxçıvan Dövlət Universitetində jurnalistika ixtisası üzrə təhsil alan gənclər yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənmir, eyni zamanda universitetin yaratdığı real media aləmində praktik imkanlardan da yararlanırlar. Universitetin nəzdində fəaliyyət göstərən Media Mərkəzi, Universitet Televiziyası, “Nuhçıxan” radiosu, “Yeni Fikir” qəzeti tələbələrin peşə bacarıqlarını inkişaf etdirmələri üçün əsl təcrübə laboratoriyası rolunu oynayır. Gənclər burada xəbər hazırlamağın incəliklərindən tutmuş, televiziya və radio ya-

yımına, qəzet səhifələrinin tərtibatına qədər bütün sahələrdə peşə sirlərini öyrənirlər.

İnformasiya mühiti sürətlə dəyişir, süni intellekt texnologiyaları, rəqəmsallaşma jurnalistika peşəsinə yeni tələblər qoyur. Tələbələrin yerli və beynəlxalq səviyyədə keçirilən təlim və layihələrdə uğurla iştirak etməsi, universitetin məzunlarının müxtəlif media qurumlarında çalışması, Naxçıvan Dövlət Universitetində formalaşdırılan mühitin uğurlu nəticələrini təsdiqləyir.

Süni intellektin, rəqəmsal medianın ön plana keç-

diyi dövrdə universitet yeni çağırışlara da adekvat cavab verir.

Bu gün Naxçıvan Dövlət Universitetinin məzunları Azərbaycanın müxtəlif televiziya, radio, qəzet və informasiya agentliklərində peşəkar fəaliyyət göstərərək xalqın maariflənməsi, ictimai rəyin formalaşdırılması yolunda qələmləri ilə xidmət edirlər. Onlar təkcə peşələrinə deyil, həm də milli dəyərlərinə sadıq bir jurnalist nəslə olaraq yetişirlər.

“Yeni Fikir”

Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Media Mərkəzi”

Naxçıvan Dövlət Universitetinin Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi universitetlə Kütləvi İnformasiya Vasitələri arasında əlaqələndirici rol oynayır. Şöbənin ilk fəaliyyəti 2000-ci ildə universitetdə mətbuat xidmətinin yaradılması ilə başlayıb. Ali təhsil ocağında 2009-cu ildə mətbuat xidməti əsasında mətbuat şöbəsinin təşkili isə bu sahədə fəaliyyəti daha da genişləndirib təkmilləşdirmişdir.

Elm və təhsil sahəsində baş verən yeniliklər, keçirilən elmi, mədəni-kütləvi tədbirlər, aparılan quruculuq işləri, universitet əməkdaşlarının fəaliyyəti, bütövlükdə universitet və təbə təşkilatları barədə operativ informasiya əldə etmək və mətbuatda işıqlandırmaq şöbənin fəaliyyətinin əsasında dayanır. Şöbə media və ictimaiyyətlə əlaqələr işi-

bələrindən ibarət olan televiziya qısa müddət ərzində aparıcılar, montajçı və operatorlar, müxbirlər, redaktor və texniki heyət formalaşmışdır. Ötən dövr ərzində maddi texniki bazası və heyəti yenilənən “Uni-

ezam olunmuşdur.

KİV nümayəndələri ilə əməkdaşlıq möhkəmlənmişdir. İlk dəfə olaraq media nümayəndələri ilə universitetdə görüş təşkil olunmuşdur. Əməkdaşlıq və bir-

gə fəaliyyətin daha əsaslı olması yönündə fikir mübadiləsi aparılmış, gələcək perspektivdə görülmək işlər planlanmışdır. NDU rektoru Elbrus İsayevin 15 fərqli mətbuatın iştirakı ilə universitetin illik fəaliyyətini özündə əks etdirən hesabat xarakterli “Media üçün bri-finqi” təşkil olunmuş, ölkə mətbuatında 35 başlıqda paylaşımı təmin edilmişdir. Universitetdə keçirilən tədbirlər, görüşlər geniş sistemli şəkildə işıqlandırılmış, il ərzində ali təhsil ocağında səfərdə olan ölkədaxili və ölkəxarici elm, təhsil, ictimaiyyət nümayəndələrinin işti-

ni sistemli şəkildə, gündəlik proqram üzrə və proqramdan kənar yaranan fəaliyyətlər əsasında təşkil edir.

Şöbənin tərkibində “Media Mərkəzi” fəaliyyət göstərir. Mərkəzdə il ərzində rektorluq xətti ilə həyata keçirilən mədəni-kütləvi tədbirlərin, elmi konfrans və simpoziumların, əlamətdar tarixi günlərlə əlaqədar tədbirlərin mətni yazılır, çəkilişi, montajı həyata keçirilir və efirə hazır şəkildə təqdim olunur. Hazırlanmış materiallar yüksək keyfiyyətlə geniş auditoriyaya paylaşılır. Təkcə 2024-2025-ci tədris ili ərzində “Media Mərkəzi” tərəfindən hazırlanaraq paylaşımı təmin edilən materialların ümumi sayı 618 olmuşdur. Tədbir və görüş, təlim, konfrans, səfər, konqres, forum, memorandum, yubiley, beynəlxalq tələbə uğurları, dəyirmi masa, sərgi, kitab və dərs vəsaiti təqdimatı kimi bir çox başlıqlardan ibarət

versitet Televiziyası” bu gün ali təhsil ocağındakı mədəni-kütləvi tədbirlərin çəkilişini, montaj, redaktə və ictimaiyyətə təqdim etmək prosesini həyata keçirir. Həmçinin UTV 53-cü kanalda 15 km radiusda həftənin bazar ertəsi, çərşənbə və cümə günləri saat 11-dən 15-dək proqram əsaslı efirdə olur. “Universitet Televiziyası” fəaliyyət göstərdiyi müddətdə bir sıra sənədli filmlər istehsal etmişdir. Televiziyanın efirində “Tələbə imzası”, “Bir Addım öndə”, “NDU-Gündəm” və digər başlıqlar altında şəbəkə verilişləri hazırlanılır və təqdim olunur. Verilişlərin əksəriyyəti məzmununa uyğun məkanlarda çəkilir, ehtiyac olduqda virtual studiya quraşdırılır. Eləcə də ötən müddət ərzində universitetin Elmi Kitabxanasında videodərslərin yazılması üçün də ayrıca studiya qurulmuşdur. Eyni zamanda keçirilən konfranslar, tədbirlər və əlamətdar tarixi günlərlə bağlı videoçarxların hazırlanması da

rakı ilə keçirilən elmi-mədəni tədbirlər geniş şəkildə işıqlandırılmışdır.

Hazırlanan xəbər mətnləri ölkə mətbuat orqanlarına mütəmadi olaraq göndərilmişdir. Universitetdəki yenilikləri muxtar respublikada fəaliyyət göstərən “Naxçıvan Televiziyası”, “Şərq qapısı” qəzeti, “Nuhçıxan” və “Naxçıvan xəbərləri” saytları, eyni zamanda “Azərtac”, “Azərbaycan müəllimi”, “Report”, “Xalq qəzeti”, “İki sahil”, “Təhsil.biz”, “Report”, “Apa”, “Azedu.az”, “İnnnewsmedia”, “Aztürkxəbər”, “İqtisadiyyat.az” və digər saytlar gündəlik olaraq işıqlandırmışdır. Nəticədə 2024-2025-ci tədris ili ərzində NDU-da keçirilən mədəni-kütləvi tədbirlərin ölkə mətbuatlarında paylaşım sayı 1.043 olmuşdur.

Naxçıvanda fəaliyyət göstərən azsaylı media orqanlarından biri kimi “Universitet Televiziyası”, “Nuhçıxan” radiosu, “Yeni Fikir” qəzeti muxtar respublikada ilk dəfə təşkil olunan Mediafestdə uğurla iştirak

“Media Mərkəzi”nin fəaliyyətləri sırasında olmuşdur.

“Media Mərkəzi” tərkibində “Nuhçıxan” radiosu 20 iyul 2011-ci il tarixdə fəaliyyətə başlayıb. Radioda əsasən elm, maarifçilik, mədəniyyət yönümlü proqramlar hazırlanır, ali məktəb həyatında baş verən yeniliklər müntəzəm olaraq işıqlandırılır. 10 km ərazidə yayımlanan radio efirində müxtəlif mövzulu “Musiqi çəlgisi”, “Mikrofon arxasında”, “Tarixi şəxsiyyətlər”, “Onlayn səyahət” adlı verilişlər hazırlanılır, televiziya gedən materiallar burada da səsləndirilir. “Nuhçıxan radiosu”nda həftənin bazar ertəsi, çərşənbə axşamı, çərşənbə günləri saat 11:00-dan-15:00-dək proqram əsaslı yayım təqdim olunur.

“Media Mərkəzi” universitetin “Jurnalistika” ixtisası və media sahəsində istedadı, marağı olan tələbələr üçün də geniş təcrübə imkanı yaradır. Belə ki, mərkəzin əməkdaşları ilə birgə “Universitet Televiziyası”nda, “Nuhçıxan” radiosunda tələbələrə çəkiliş proseslərində iştirak, montaj proqramları və kamera ilə düzgün işləmək qaydaları, redaktor, müxbir, aparıcı olaraq formalaşma üsulları öyrədilir və bu sahədə ilkin peşə bacarıqlarına yiyələnmələri üçün dəstək göstərilir.

Cari tədris ilində NDU-nun Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin fəaliyyətində əsas diqqət çəkən yeniliklər də olmuşdur. 2024-ci ilin 2 sentyabr tarixindən şöbənin maddi texniki bazası zənginləşdirilmişdir. Ümumi dəyəri 224000 manat olan 23 adda yeni avadanlıqlar alınmış, “Media Mərkəzi”nin xidmətinə təhvil verilmişdir. 2024-ci ilin sentyabr ayından etibarən ştat cədvəli yenilənmişdir. Mərkəzin strukturu yenidən qurulmuş, ştat cədvəli 9 ştatdan 11 ştata yüksəldilmişdir. Heyətin təcrübəsinin artırılması üçün iki əməkdaş çəkiliş prosesinin müasir standartlara uyğunlaşdırılması məqsədi ilə Naxçıvan Televiziyasına

olan bu statistika deməyə əsas verir ki, mərkəz operativ və çoxşəxəli fəaliyyət göstərir.

Hazırlanıb təqdim olunan materiallar, həmçinin universitetin “Tərcümə Mərkəzi”ndə ingilis dilinə tərcümə edilir və universitetin rəsmi saytında yerləşdirilir. Bu tədris ili ərzində “Media Mərkəzi” tərəfindən hazırlanan 117 material tərcümə olunaraq universitetin rəsmi saytında yerləşdirilmişdir.

NDU-nun Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin “Media Mərkəzi”ndə “Universitet Televiziyası” (Utv), “Nuhçıxan” radiosu və “Yeni Fikir” qəzeti fəaliyyət göstərir.

Naxçıvan Dövlət Universiteti “Tələbə” televiziya studiyası 27 aprel 2006-cı il tarixində fəaliyyətə başlamışdır. Bu Azərbaycan təhsil sistemi və regional jurnalistika tarixində ilk yenilik idi. Əsas yaradıcı heyəti universitetin Jurnalistika ixtisasının müəllimi və tələ-

etmiş, hazırlanan stend zənginliyi ilə diqqət çəkmişdir.

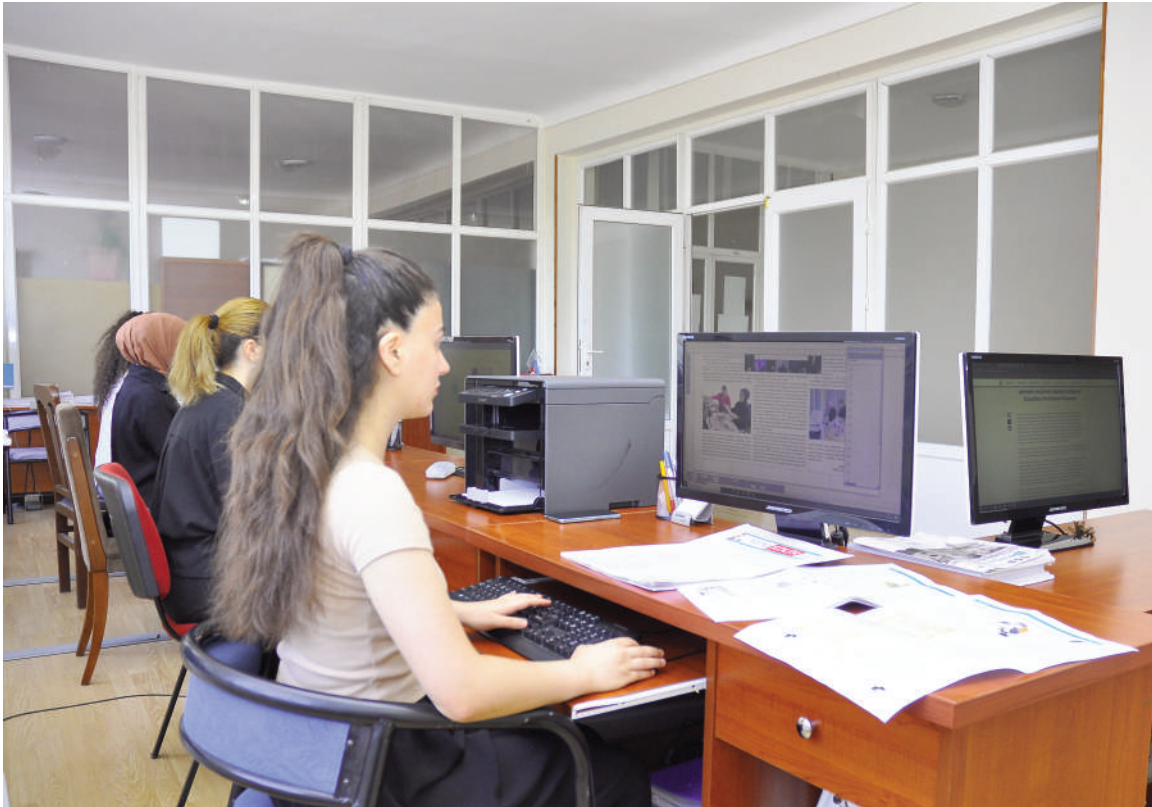
Bütün bu fəaliyyətlərlə yanaşı, universitetin sosial şəbəkə hesablarında gündəlik məlumatlar paylaşmış, operativ və dəqiq fəaliyyət böyük maraq yaratmış, media hesablarında izlənmə sayı artmışdır. Belə ki, hazırda Instagramda 26 400, Facebookda 13.027 “X” hesabında 233, Linkedində 1389, Youtube kanalında isə 4100 nəfər universiteti sosial media vasitəsilə yaxından izləyir. Eyni zamanda 2025-ci ildə universitetin rəsmi Whatsapp kanalı yaradılmışdır.

Ümumilikdə 2024-2025-ci tədris ilində NDU-nun Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin fəaliyyəti digər illərə nisbətən təkmilləşdirilmiş daha sistemli şəkildə inkişafına nail olunmuşdur.

Kifayət Mahmudova
NDU Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin müdiri

Hər nəşr olunan əsər bu günün biliyi, sabahın düşüncəsi və gələcəyin zəmanətidir

Milli mətbuatın 150 illiyi bu il ölkəmizdə böyük qürur hissi ilə qeyd olunur. 22 iyul - Milli Mətbuat Günü Azərbaycan tarixində mühüm günlərdən biridir.

1875-ci ildə Həsən bəy Zərdabi tərəfindən nəşrə başlayan “Əkinçi” qəzeti ilə milli mətbuatın təməli qoyulmuşdur. Bu tarixi hadisə təkcə mətbuatın deyil, ümumən milli özünüdərkini, maarifçiliyin və ziyalılığın formalaşmasında mühüm bir mərhələnin başlanğıcıdır. Milli mətbuat ənənəsi bu gün də müxtəlif formalarda yaşamaqda və inkişaf etməkdədir. Mətbuat – xalqın danışan dili, düşünən beyni, vətənpərvər ruhudur. O gündən bu yana Azərbaycan mətbuatı azad sözün daşıyıcısı, maarifçiliyin və milli şüurun təbliğatçısı olmuşdur. Bugünədək formalaşmış mətbuat ənənəsi ölkənin informasiya təhlükəsizliyində, ictimai rəyin formalaşdırılmasında və elm-təhsilin yayımında əvəzsiz rol oynamışdır.

Milli mətbuat yalnız informasiya vasitəsi kimi deyil, həm də xalqın tale-

Nəşriyyatı bölgə universitetləri içərisində ən fəallardan biri kimi tanınır. Təsis olunduğu gündən bu günə qədər yüzlərlə elmi əsər, monoqrafiya, tədris

vəsaiti, konfrans materialları və jurnal buraxılışları ilə maarifçilik missiyasını davam etdirir. Burada müəlliflərlə peşəkar redaksiya işləri aparılır, dizayn və tərtibat sahəsində müasir tendensiyalar tətbiq olunur. Beləliklə, həm məzmun, həm də forma baxımından yüksək keyfiyyətli nəşrlər ərsəyə gəlir. Bu nəşrlər təkcə universitet daxilində deyil, ümumilikdə regionun elmi-mədəni həyatında geniş iz buraxır. Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı öz nəşrlərində Naxçıvanın tarixi, arxeologiyası, təbiəti, etnoqrafiyası və dil xüsusiyyətləri kimi mövzulara da böyük önəm verir. Bu həm bölgənin elmi potensialının qorunması, həm də onun respublika və beynəlxalq miqyasda tanınması baxımından mühüm rol oynayır.

Naxçıvan Dövlət Universiteti

yəsində Naxçıvan Dövlət Universiteti nəşrləri yalnız universitet daxilində deyil, ölkə və beynəlxalq səviyyədə də əlçatan olur. Beləliklə, nəşriyyat yalnız regional deyil, beynəlxalq elmi informasiya axınına da töhfə verir.

Nəşriyyat müxtəlif çap texnologiyaları ilə təchiz olunmuşdur. Müasir rəqəmsal printerlər, ofset çap avadanlıqları, binder və üzləmə qurğuları, dizayn və redaktə proqramları ilə təchiz edilmiş nəşriyyat poliqrafiya baxımından müstəqil fəaliyyət göstərə bilir. Adobe InDesign, Photoshop, CorelDraw kimi proqramlarla peşəkar dizayn və tərtibat işləri yerinə yetirilir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən “Yeni Fikir” qəzeti tələbə jurnalistikasının inkişafına təkan verən mühüm media platformasıdır. Qəzet universitet həyatının mühüm hadisələrini işıqlandırmaqda yanaşı, tələbələrin sosial, elmi, mədəni və yaradıcı fəaliyyətini əks etdirir. “Yeni Fikir” yalnız xəbər vasitəsi deyil, həm də tələbələrin söz azadlığını ifadə edə bildiyi, yazı qabi-

liyinin dinamik ritminə uyğun şəkildə hazırlanır.

Bu qəzetin səhifələrində universitet həyatının ən yaddaqalan anları, tələbələrin təşəbbüsləri, elm və yaradıcılıqla bağlı uğurları işıqlandırılır. Qəzet tarixi yaddaş olmaqla yanaşı, gələcəyə dair innovasiyaları, yeni ideyaları və dəyişən dünyaya uyğunlaşan tələbə baxışını oxucularla bölüşür.

Bir sözlə, “Yeni Fikir” qəzeti fikir hərəkəti və gəncliyin söz haqqıdır.

01 aprel 2011-ci ildə ilk nömrəsi işıq üzü görmüş “Yeni Fikir” qəzeti xəbərlərlə yanaşı, universitet mühitindəki elmi-maarifçi baxışların ədəbi-publisist düşüncə ilə zənginləşdirilməsinə də xidmət edir. Təkcə 2024-2025-ci tədris ili ərzində qəzetin dekabr ayında 1, fevral ayında “COP29” xüsusi buraxılış 1, mart ayında 1, aprel ayında 1 olmaqla, ümumilikdə 5 sayı nəşr olunmuşdur. Qəzetin 102 sayı dövlət təşkilatlarına, 193 sayı isə universitet daxilində paylanılmışdır.

Bugünkü gənclər rəqəmsal aləmin içində doğulub-böyüyən yeni nəsil

liyyətlərini inkişaf etdirdiyi praktik bir məktəb rolunu oynayır.

Burada həm jurnalistika ixtisası üzrə təhsil alan, həm də digər sahələrdə fərqlənən tələbələr öz bilik və bacarıqlarını tətbiq etmək imkanı qazanırlar. Müasir dizayn formatında, çap və elektron versiyada nəşr olunan “Yeni Fikir” universitet nəşriyyatının fəal və innovativ layihələrindən biri kimi qiymətləndirilir. Bu qəzet həm də gələcəyin media peşəkarlarının yetişməsi baxımından mühüm bir məkandır.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Yeni Fikir” qəzeti düşüncə platformasının, intellektual hərəkətin və tələbə ruhunun simvoludur. Universitetin elmi, mədəni və ictimai həyatında mühüm yer tutan qəzet, müəllim və tələbə-

olaraq, məlumat bolluğu içində bəzən keyfiyyətli və etibarlı mənbəyə ehtiyac duyurlar. Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı bu ehtiyacı qarşılayan elmi, pedaqoji və maarifçi nəşrlərlə yeni nəslin dünyagörüşünə müsbət təsir göstərməkdədir. Elmi jurnalistika, araşdırma yazıları və bölgəyə dair analitik nəşrlərlə təkcə akademik cəmiyyətə deyil, geniş ictimaiyyətə də xidmət edilir.

Nəticə etibarilə, Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı elmi biliklərin sistemli yayımı, tədris və tədqiqatın gücləndirilməsi, gənclərin inkişafına dəstək və mədəni irsin qorunması istiqamətində aparıcı rol oynayır.

Milli mətbuatın 150 illiyi təkcə keçmişə ehtiram deyil, həm də gələcəyə yönəlik vəzifələrin müəyyənləşdirilmə-

lərin səsinə cəmiyyətə ötürən söz tribunasıdır.

“Yeni Fikir” qəzeti vasitəsilə gənc qələm sahibləri ilk addımlarını burada ataraq universitetin yenilikçi nəfəsini oxucuya ötürür. Qəzetdə ali təhsil ocağının elmi və ictimai mühitində baş verən yeniliklərlə yanaşı, fərqli düşüncələr, tədqiqatlar, bədii yazılar, müsahibələr və sosial problemlərə münasibətlər də yer alır. Qəzet klassik jurnalistika prinsiplərinə, eyni zamanda müasir gənc-

si üçün bir çağırışdır. Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı bu çağırışı qəbul edərək, həm mətbuatın milli-mənəvi yükünü, həm də elmin cəmiyyətə çatdırılmasındakı məsuliyyətini layiqincə daşıyır. Çünki hər nəşr olunan əsər bu günün biliyi, sabahın düşüncəsi və gələcəyin zəmanətidir.

Məhəmmədali Məmmədli
NDU-nun Nəşriyyat direktoru

yində, milli birliyin və milli şüurun formalaşmasında əsas sütunlardan biri olmuşdur. “Əkinçi”dən tutmuş “Molla Nəsrəddin”ə, sovet dövrü mətbuatından müstəqil medianın formalaşmasına qədər mətbuat cəmiyyətin güzgüsünə çevrilmişdir. Maarifçi ideyaların yayılması, qadın hüquqlarının müdafiəsi, milli dillə yazılmış dərsliklərin təbliği və ziyalı təbəqənin formalaşması kimi proseslərdə mətbuatın təsiri əvəzsiz olmuşdur. Mətbuat tariximizin müxtəlif mərhələlərində millətin susduğu yerdə danışan, əziləndə qalxan, qaranlıqda işıq saçan göstəricisi olmuşdur. Bu göstəricilər arasında Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatının da xüsusi yeri vardır.

Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatı universitetin əsas akademik və yaradıcı platformalarından biridir. Nəşriyyat universitetin elmi potensialının cəmiyyətə çatdırılmasında, təhsil və elmin təbliğində əhəmiyyətli rol oynayır. Nəşriyyatda müxtəlif mövzular üzrə dərsliklər, metodik vəsaitlər, elmi məqalə topluları, monoqrafiyalar və tələbə yaradıcılığına dair kitablar hazırlanıb çap olunur.

Naxçıvan Dövlət Universiteti

Nəşriyyatı müasir dövrün çağırışlarına uyğun olaraq, yalnız nəşr fəaliyyəti ilə kifayətlənmir, eyni zamanda tədris və tədqiqat işlərini dəstəkləyən strateji quruma çevrilmişdir. Elmin və sözün qovuşduğu bu məkan, gələcəyin alimlərini, yazıçılarını və ziyalılarını formalaşdırmaq üçün əlverişli imkanlar yaradır.

Naxçıvan Dövlət Universiteti Nəşriyyatının ən mühüm üstünlüklərindən biri də orijinallıq və yaradıcılıq prinsipinə sadıqlığıdır. Hər bir nəşr diqqətlə işlənir, müəllifin fikri və elmi dəyəri qorunmaqla oxuculara keyfiyyətli məhsul təqdim olunur. Təkcə dərsliklər və elmi əsərlər deyil, həm də sosial-mədəni yönümlü nəşrlər geniş oxucu auditoriyasının maraq dairəsində yer alır.

Son illərdə elmi və ictimai fikrin yayılması təkcə çap formatı ilə deyil, eyni zamanda rəqəmsal platformalar vasitəsilə də həyata keçirilir. NDU Nəşriyyatı da bu çağırışlara cavab olaraq elektron kitabların hazırlanması, onlayn elmi bazalarda yer alma, PDF formatlı açıq girişli dərsliklər və audiovizual kontentin hazırlanması kimi sahələrdə ciddi addımlar atmaqdadır. Bu dəyişikliklər sa-

Milli Mətbuat — 150 ilin maarif işığı

Azərbaycan milli mətbuatının yaranmasının 150-ci ildönümü ərafında əlamətdar yubileyə bağlı tanınmış jurnalist və media nümayəndələrinin fikirləri:

Filologiya elmləri doktoru, professor, Bakı Dövlət Universiteti “Milli mətbuat tarixi” kafedrasının müdiri, Prezident təqaüdcüsü, “Şöhrət” ordenli Cahangir Məmmədli

Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyini böyük qürur hissi ilə qarşılayıram. Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyi mənim üçün təkcə bir tarix deyil, həm də xalqımızın maariflənməsi, düşüncəsinin formalaşması və milli kimliyimizin təbliği baxımından böyük əhəmiyyət daşıyan mühüm bir mərhələdir. Bu əlamətdar hadisə təkcə jurnalistikanın deyil, bütövlükdə Azərbaycan xalqının mədəni-mənəvi tarixinin bir parçasıdır. Milli mətbuatın 150 illik yubileyi Həsən bəy Zərdabinin 1875-ci ildə “Əkinçi” qəzetini nəşr etməsi ilə başlanan maarifçilik yolunun davam edib bu günə çatması kimi qiymətlidir. Bu yubiley yalnız keçmişə qayıdış deyil, həm də bu günün və gələcəyin jurnalistikasına ciddi mesajdır. Həm də milli mətbuatın inkişaf yolunu, keçdiyi mərhələləri, ideya istiqamətlərini və cəmiyyətə təsir imkanlarını dərinlən təhlil etmək üçün bir fürsətdir. Bu yubiley həm də Həsən bəy Zərdabidən başlayaraq bu günə qədər sözün gücünə inanan, qələmini xalqın xidmətinə verən bütün qələm sahiblərinə bir ehtiram ifadəsidir.

Bu möhtəşəm tarix peşəməzə göstərilən dərin hörmətin, əməyin, zəhmətin və qələmin gücünə olan inamın təcəssümüdür. Jurnalistikanın cəmiyyətin inkişafında, maarifləndirmə və həqiqətin işıqlandırılmasında oynadığı rol bu 150 ildə bir daha sübut olunub. Bu tarixi gün, həm də bizə gələcəyə daha böyük məsuliyyətlə, daha yüksək peşəkarlıqla yanaşmaq zərurətini xatırladır. Mənim üçün milli mətbuatın yubileyi həm də gənc nəsil jurnalistlərə bir çağırışdır – onlar yalnız informasiya ötürücüsü deyil, həm də milli düşüncənin daşıyıcıları və cəmiyyətin mədəni bələdçiləri olmalıdırlar. Dəyərli həmkarlarının dürüstlük, prinsipiallıq və peşəkarlıq prinsiplərinə sadiqliyi ilə öyünürəm. Auditoriya da bizim üçün çox qiymətlidir. Bizim yazdıqlarımız onlar üçün dəyərli olduqca, qələmimizin məsuliyyəti də artır. Onların etibarı, dəstəyi və davamlı marağı bizi irəli aparır.

Azərbaycan Mətbuat Şurasının sədri, “525-ci qəzet”in baş redaktoru, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi Rəşad Məcid

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev 25 aprel tarixində Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı Sərəncam imzaladı. Sərəncam bizim üçün çox xoş bir müjdə oldu. Sərəncamda cənab Prezident

“Əkinçi” qəzetinin fəaliyyətinə yüksək qiymət verərək “Əkinçi” qəzetindən başlamış Azərbaycan Maarifçi Hərəkatının, Azərbaycan mətbuatının önəmli rolunu qeyd edərək, Ümummilli Liderin Azərbaycan mətbuatının inkişafı ilə bağlı qərarlara toxunaraq, eyni zamanda Vətən müharibəsi günlərində Azərbaycan jurnalistlərinin fəaliyyətindən, əzmkarlığından, onların səfərbər olaraq Azərbaycanın haqq işini dünyaya çatdırmasından söhbət açıb. Biz bu sərəncama, Azərbaycan jurnalistlərinin fəaliyyətinə verdiyi yüksək qiymətə görə cənab Prezidentə minnətdarlığımızı bildiririk.

Həqiqətən də, Azərbaycan mətbuatı “Əkinçi” qəzetindən başlayaraq şərəfli bir yol keçib. “Əkinçi” qəzeti o dövr mövhumata, cəhalətə, xurafata qarşı mübarizədə əsas rollardan birini oynayıb. Azərbaycan xalqının maarifləndirilməsində bir işıq kimi yanub və ondan sonrakı illərdə çap olunan mətbuat orqanlarımızın fəaliyyəti də 1918-ci ildə Azərbaycan Cümhuriyyətinin yaranmasına gətirib çıxarıb. Sovet illərində də Azərbaycan mətbuatı Azərbaycan dilinin qorunması istiqamətində mühüm rol oynayıb. Bu sahədə Azərbaycan jurnalistlərinin fəaliyyəti təqdirəlayiqdir.

Müstəqillik dövründə Azərbaycan mətbuatının inkişafı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. 1998-ci ilin avqust ayında Prezidentin Fərmanı ilə mətbuatda dövlət sirlərini mühafizə edən baş idarə - senzura ləğv olundu və Azərbaycan mətbuatı artıq yeni bir dövrə qədəm qoydu.

Cənab Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan mətbuatına diqqəti, qayğısı, Ümummilli Liderin başladığı ənənələri davam etdirməsi bizi hər zaman ruhlandırıb. Son illərdə media haqqında yeni, sanballı bir qanun, “Media haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunub və Azərbaycan mətbuatının inkişafı istiqamətində mühüm addımlar atılıb.

Mən bu yubiley günlərində öz ömrünü mətbuatımıza həsr edən peşəkar jurnalistlərimizi ürəkdən təbrik edir və informasiya texnologiyalarının inkişaf etdiyi, medianın formasını dəyişdiyi indiki və gələcək zamanlarda da mətbuatımızın bizim şərəfli ənənələri qoruyub saxlayacağına əminliyimi bildirirəm.

Bakı Dövlət Universitetinin professoru, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar jurnalisti, Prezident təqaüdcüsü Qulu Məhərrəmlı

Mətbuatımızın əlamətdar yubileyinin keçirilməsi ictimai-siyasi fikir tariximizin və mədəni tərəqqimizin çox ciddi hadisəsidir. 150 illik yubiley bizim son üç əsrdə keçdiyimiz tarix və tərəqqi yolunun qəzet səhifələrinə hopması, yaşadığımız kəsməkeşli hadisələrin sənədli salnəməyə çevrilməsidir.

Mətbuatı olmayan millət siyasi şüurdan məhrum olur. Amma bizim “Əkinçi” ilə başlayan mətbuatımız milli və siyasi şüurumuzun güzgüsünə çevrilərək xalqımızın keçdiyi tarixi yola işıq sala bildi. Bu mətbuat xalqın milli oyanışında, siyasi cəhətdən insitutlaşmasında, elmi-mədəni tərəqqisində, Cümhuriyyət qurmasında, sovet sistemi çərçivəsində milli özünəməxsusluğunu qorumasında, xalqın yenidən öz müstəqilliyə qovuşmasında öz tarixi rolunu oynayıb. Mediamız bu gün də

Həsən bəy Zərdabinin müəyyənləşdirdiyi “vilayətin güzgüsü olmaq missiyasını yerinə yetirməyə çalışır.

Filologiya elmləri doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsinin dekanı, Mətbuat Şurasının sədr müavini Vüqar Zifəroğlu

Azərbaycan mətbuatının 150 illik tarixi təkcə jurnalistikanın deyil, bütövlükdə xalqın milli düşüncə tərzinin, maarifçilik səviyyəsinin və ictimai şüurunun inkişaf tarixidir. Bu dövr özündə həm tərəqqini, həm də çətinlikləri, həm azadlığı, həm də basqını daşıyan bir yol xəritəsidir. Hər bir mərhələ bu tarixin özünəməxsus xüsusiyyətləri və ibrətamiz dərsləri ilə yadda qalıb. 1875-ci ildə Həsən bəy Zərdabinin təşəbbüsü ilə nəşr olunan “Əkinçi” qəzeti yalnız ilk Azərbaycan dilli qəzet deyil, həm də milli oyanışın rəmzi oldu. O dövrdə mətbuatın əsas vəzifəsi xalqı maarifləndirmək, savadsızlıqla mübarizə aparmaq və ictimai şüuru oyatmaq idi. Zərdabi və onun həmfikirləri mətbuatı “xalqın dili, xalqın aynası” hesab edirdilər.

Müasir dövr isə rəqəmsal inqilabın mətbuata gətirdiyi yeni çağırışlarla səciyyələnir. İnternet medianın, sosial şəbəkələrin, bloq yazılarının yüksəlişi informasiya məkanını tamamilə dəyişib. Bu, bir tərəfdən daha geniş auditoriya çıxış imkanı yaratdığı halda, digər tərəfdən dezinformasiya, saxta xəbərlər və populist məzmunun yayılmasına da şərait yaradır.

Bütün bu mərhələləri nəzərdən keçirərək demək olar ki, Azərbaycan mətbuatı zaman-zaman sınaqlardan keçib, lakin öz mövcudluğunu qoruyub saxlayıb. O bəzən susub, bəzən ucalıb, lakin daim cəmiyyətin aynası və sözün güzgüsü olub. Gələcəkdə isə bu güzgünün daha şəffaf, daha dürüst və daha güclü olması üçün həm jurnalistlərin, həm də bütönlükdə cəmiyyətimizin üzərinə böyük məsuliyyət düşür.

Naxçıvan Mətbuat Şurasının sədri Rövşən Hüseynov

Dünənimizdən bu günümüzədək şərəfli yol gələn mətbuatımız müxtəlif dövrlərdə, xüsusilə də müstəqillik illərində ölkəmizin, eləcə də muxtar respublikamızın ictimai-siyasi və mədəni həyatını, əhalisinin istək və arzularını dolğun əks etdirməklə oxucularının dərin nüfuzunu qazanmış, var-qüvvəsini dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsinə həsr etmişdir. Muxtar respublikamızın mətbu orqanı olan “Şərq qapısı” qəzeti Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev Naxçıvanda olarkən bu dahi şəxsiyyətin muxtar respublika ilə bağlı qəbul etdiyi tələyüklü məsələləri, qərar və sərəncamları işıqlandırmaqla informasiya blokadasının yarılmasında da böyük rol oynamışdır.

Mətbuatımız bu gün də dünya informasiya cəmiyyəti quruculuğunda fəal iştirak edir. Səhifələrində milli şüurun, milli dövlətçilik və Azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşmasına öz dəyərli töhfələrini verir. Maarifçilik ənənələrinin yaşadılmasında, minillik tariximizin, mədəniyyətimizin, milli dəyərlər sistemimizin təbliğində mühüm rol oynayır. Vahid ideologiyaya, oxucularının informasiya tələblərinə ləyaqətlə xidmət edir. Cəmiyyətin obyektiv informasiya ilə təmin olunmasına çalışır. Haqqa, ədalətə söykənir. Həmişə milli mövqedən çıxış edir. Tolerantlığın, siyasi mədəniyyətin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Mətbuat həm də zamanın sükançısıdır. O bizi vaxtılı-vaxtında həm elmi-mədəni, innovativ nailiyyətlərlə, həm də demokratik ideyalarla, yeniliklərlə tanış edir. Öldə etdiyimiz uğurları isə gələcəyə daşıyır.

Bu gün sözün həqiqi mənasında doğma Azərbaycanımızda mətbuatımız azaddır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin söylədiyi kimi: – “Bu gün Azərbaycanda demokratik mətbuat formalaşıbdır. Hər bir mətbu orqan, hər bir cəmiyyət və hər kəs sözünü açıq şəkildə ifadə edir”.

Mətbuatımızın 150 illik yubileyi ilə əlaqədar mətbuat əməkdaşlarını ürəkdən təbrik edir, fəaliyyətlərində uğurlar diləyirəm. Qoy qələmləri həmişə saf amala, milli ideologiyamızın inkişafına xidmət etsin!

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi İman Cəfərov

“Əkinçi” qəzetinin nəşri ilə Azərbaycan maarifçilik hərəkatında yeni bir tarixi mərhələnin əsası qoyuldu. 1875-ci ilə qədər doğma xalqının inkişafı naminə fərd halında mübarizə aparan elit ziyalı şəxslər artıq “Əkinçi” qərgahında mətbu cəbhə və məktəb yaradaraq milli mövcudluq uğrunda mücadilə tarixinin şanlı səhifələrini yazdılar.

Azərbaycanda elmi düşüncənin kütləviləşməsi, ilk növbədə, “Əkinçi”nin adı ilə bağlıdır. “Əkinçi” bütöv bir məmləkətdə zülmə, mühafizəkarlıqla, ətalətlə, bu həyatın faniliyi ilə bərkışmağa əsaslanan dünyabaxışın təməllərini sarsıtdı, ağır şərtlər altında mütiyyə alışıdırılmış insanın mübarizə hissinə ona qaytardı.

“Əkinçi” müstəmləkəçilik zülmü altında əlifbadan uzaq salınmış xalqın yeni dünya ilə təmasını təmin etdi. Həsən bəy Zərdabi qul psixologiyasının yaratdığı faciələri qələmə alaraq Azərbaycan cəmiyyətinin “olum, yaxud ölüm” dilemması qarşısında qaldığını gündəmə gətirdi. “Əkinçi” müəllifləri imperiya siyasəti nəticəsində mövhumat, xurafat, cəhalət bataqlığına sürüklənmiş cəmiyyətə real dünyanın yaşam şərtlərini göstərməklə milli düşüncədə islahatlara başladılar.

“Əkinçi” Azərbaycan adlı bir məmləkətdə köhnəliklə yeniliyin amansızcasına qarşıdurmasını bütün ziddiyyətli tərəfləri ilə əks etdirən, həmin qarşıdurmada aydın zəka sahiblərinin təkəkkür birliyinə nail olan ilk qurumdur.

“Əkinçi” müəlliflərinin Vətən sevgisinə qibtə etməmək mümkün deyil!

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar jurnalisti, yazıçı-publisist Hüseyn Əsgərov

Azərbaycanda milli mətbuatın, ana dilində ilk qəzetin nəşrə başlamasının 150 ili tamam olur. 1875-cilin 22 iyul tarixində Həsən bəy Zərdabının böyük səyi nəticəsində Azərbaycan jurnalistikasının bayraqdarı, anadilli ilk mətbu orqan olan “Əkinçi” qəzeti nəşrə başlayıb. Cəmi iki il fəaliyyət göstərən qəzet maarifçi ideyaların qarçısı olmaqla cəhalətə və xurafata qarşı kəskin məqalələr dərc edib, milli özünüdərkini, ictimai-siyasi və bədii fikrin inkişafına, mütərəqqi jurnalist nəslinin yetişməsinə önəmli töhfə verib. “Əkinçi” milli ictimai şüurun yuxuya verilməsi xam torpaqlarını şumlayıb, oraya milli varlığımızın münbit toxumlarını səpib. Bu toxumlar cücərib sonrakı onilliklərdə yeni-yeni dövrü nəşrlərin yaranmasına, milli demokratik mətbuatın inkişafına güclü təkan olub. “Əkinçi”dən estafeti alan “Kəşkül” jurnalı ilk dəfə olaraq milləti öz adı ilə çağırmağa başlayıb. Sonra isə yüzlərlə qəzet-jurnal “Əkinçi”nin çağırını məşələ çevirib.

Prezident İlham Əliyevin 25 aprel 2025-ci il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin geniş şəkildə qeyd olunması ilə bağlı verdiyi Sərəncam ölkəmizdə Azərbaycan mediasına verilən yüksək dəyərin və jurnalistika sahəsində çalışanlara göstərilən hörmətin açıq təzahürüdür. Sərəncamda cənab Prezidentin Vətən müharibəsi dövründə mediamızın əsl vətənpərvərlik və həmrəylik nümunəsi ortaya qoyduğunu, düşmən qüvvələrin yaydığı saxta məlumatların ifşası istiqamətində xüsusi səy göstərdiyini, silahlı qüvvələrimizin rəşadəti ilə bağlı zəngin salnamə yaratdığını xüsusi vurğulaması onun müasir jurnalistika-mıza nə qədər böyük önəm verdiyini göstərən yadda qalan nüans kimi gələcək fəaliyyətlərində ölkə jurnalistlərinə stimül verəcək əhəmiyyətli məqamdır.

Mətbuat günü təkcə jurnalistlərin yox, bütövlükdə cəmiyyətimizin bayramıdır. Çünki azad söz azad cəmiyyətin təməli daşdır. Müstəqil, milli dövlətimizin quruculuğunda demokratik dəyərlərin inkişafında, cəmiyyətin elmi, siyasi-ideoloji, intellektinin və dünyagörüşünün, vətəndaşlıq qürurunun, dövlət sevgisi hissinin, vətənpərvərlik ruhunun yüksəlməsində Azərbaycan mətbuatının əvəzsiz rolu, mətbuat işçilərinin böyük zəhməti vardır. Bütün mətbuat işçilərini peşə bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edir, Azərbaycan xalqının və dövlətimizin inkişafı və qüdrətlənməsində göstərdiyi xidmətlərdə uğurlar arzulayıram.

“Şərq qapısı” qəzetinin müxbiri, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar jurnalisti Muxtar Məmmədov

Bu gün dönüb milli mətbuatımızın dünəninə baxanda qürur hissi keçirmək mümkün deyil. Yadıma Ulu Öndər Heydər Əliyevin sözləri düşür: “Milli özünüdərkini bərqərar olmasında, vətənpərvərlik hisslərinin aşılmasında, milli və ümumbəşəri dəyərlərin təbliğində müstəsna rol oynamış Azərbaycan mətbuatı xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsinə öz

böyük töhfələrini vermişdir”.

Elə məhz bu baxımdan mətbuatımızın keçdiyi 150 illik yol xalqımızın şərafli tarixinin qızıl hərflərlə yazılmış bir dövrüdür. Bu dövrü geniş aspektdə dəyərləndirmək və xarakterizə etmək olar. Fikrimcə, bunu muxtar respublikanın ən böyük söz tribunası olan “Şərq qapısı” qəzetinin timsalında aydın görmək olar. Köklü mətbuat ənənələri olan qəzetin fəaliyyətini görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev yüksək qiymətləndirərək deyirdi: “Mən “Şərq qapısı” qəzetinin təsiri altında tərbiyələnmişəm. Hələ gənc ikən burada orta məktəbdə, pedaqoji texnikumda oxuyanda müxtəlif məsələləri öyrənmək üçün “Şərq qapısı”ndan çox istifadə etmişəm. O vaxtdan nüfuzlu qəzet kimi hafizəmdə qalıb”.

Bu qənaəti ümumən Azərbaycan mətbuatına verilən qiymət kimi dəyərləndirmək olar. Çünki “Şərq qapısı” fəsiləsiz olaraq artıq 104 ildir ki, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən mətbu orqan kimi mətbuatın, jurnalistikanın inkişafına xidmət göstərən, dövrün, zamanın nəbzini tutmağı bacaran böyük bir məktəbdir. Bu məktəb güclü jurnalistlər yetişdirib, Azərbaycan mətbuatının bugünkü səviyyəyə yüksəlməsinə töhfələr verib.

Ölkə Prezidentinin Azərbaycan mətbuatının 150 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı imzaladığı müvafiq Sərəncam məni və təmsil etdiyim “Şərq qapısı” qəzetinin kollektivini ürəkdən sevindirib. Belə böyük qayğıya görə kollektiv adından ölkə Prezidentinə böyük minnətdarlığımı bildirir, bütün həmkarlarımı təbrik edir, gələcək fəaliyyətlərində onlara uğurlar arzulayır, mətbuatımızın inkişafında sıx birlik diləyirəm.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar jurnalisti Mehriban Sultan

Mətbuat hər bir xalqın milli-mədəni tərəqqi, mentalitet etalonu, intellekt və inkişaf səviyyəsi göstəricisidir. Milli şüur və təfəkkürün formalaşdırılmasında istisnasız rol oynayan mətbuat Ana dili və əlifba qədər xalqın milli kimlik vəsiqəsi, maddi-mədəni irs dəyərinə malikdir. Bu mənada fəxarətlə qeyd etməliyik ki, Azərbaycan Orta Asiya və Şərqi Avropada ilk mətbuat yaradıcılarındandır. Azərbaycan mətbuatı çox çətin və məsuliyyətli, eyni zamanda bir o qədər də şərafli inkişaf yolu keçmiş, zəngin tarixi ənənələrə sadıq qalmaqla tarixin bütün dövrlərində həqiqət qarçısı olmuş, cəmiyyəti düşündürən problemləri, dövrün mütərəqqi ideyalarını əks etdirmiş, Azərbaycançılıq məfkurəsinin, bəşəri dəyərlərin təbliğində mühüm rol oynamışdır.

Milli mətbuatımız müstəqillik, suverenlik, demokratiya uğrunda milli mübarizə hərəkətinin bayraqdarı, istiqaliliyyət, azadlıq arzularının gerçəkləşməsi prosesinin lokomotivi olmuşdur. Müstəqillik illərində isə azad, demokratik mətbuatın yaranması ilə paralel olaraq mətbuatımız həm də çoxfunksiyalı, ciddi ictimai institut kimi formalaşmışdır. Bu gün Azərbaycanda medianın inkişaf dinamikaşı düzgün qurulmuş media-hakimiyyət qarşılıqlı münasibətlərinin, vətənpərvərlik fədakarlığının unikal nümunəsidir.

Bu gün Azərbaycan mətbuatının 150 illik şərafli tarixi yoluna nəzər saldıqda iftixarla qeyd etməliyik ki, milli mətbuatımız istər millilik və bəşəriyyət ideyalarının təbliği, istərsə də informasiya siyasətinin düzgün müəyyənləşdirilməsi baxımından dünya media sisteminə layiqli yer tutmaqdadır. Biz jurnalistlər bu əlamətdar tarixi Azərbaycanın ərəzi bütövlüyünün, suverenliyinin tam təmin olunması, tarixi zəfər sevinci ilə ikiqat bayram kimi qeyd edirik. Bu gün

Azərbaycan mediasının doğma Qarabağdan ucalan zəfər müjdəli, quruculuq sevincli sədələri Zəngəzurda, Dərələyəzdə əks-səda verməkdədir. Azərbaycan mediası bundan sonra da müstəqil Azərbaycan dövlətinin qalibiyyət, tərəqqi salnaməsini yaratmaqdan böyük zövq və qürur duyacaq, Azərbaycan dövlətinin inkişaf strategiyasının yorulmaz təbliğatçısı, tərənnümçüsü olacaq!

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Sürə Seyid

Jurnalistlik fəaliyyətimdə İsmayıl bəy Qasıralının Əlibəy Hüseynzadəyə yazdığı məktubda qeyd etdiyi : “Hər nə yazacaq isən, qələmi üç qəpiklik qara mürəkkəbə batırma, ürəyinə batırıb qanı ilə yaz!” fikrini fəaliyyətimin devizi etmişəm. Məncə, harada yaşamasından asılı olmayaraq jurnalist vicdanlı olmalı, qələmi qəlbinin səsinə kökləməli, obyektivliyi və qərəzsizliyi fəaliyyətinin preambulasına çevirməlidir. “Dildə, fikirdə, işdə birlik!” şüarı müasir mətbuatımızın fəaliyyət konsepsiyası olmalıdır. Azərbaycan mətbuatı müasir dövrün texnologiyı inkişafını izləməli, yeniliklərə açıq olmalı, dünya jurnalistika tarixinə öz töhfələrini verməkdə davam etməlidir.

Müasir dövrümüzdə müstəqil Azərbaycan dövlətinin konstitusiyası və mətbuatın inkişafına dair qəbul edilmiş qərarlar mətbuatın inkişafının qərarı olmaqla ölkədə söz və fikir azadlığının təminatçısıdır. Bu təminat onun qarşısında yeni üfqlər açmaqla səsimizi bütün dünyaya yayır və var olduğumuzu sübut edən əsas vasitəyə çevirir.

150 illik yolunuz işiq olsun, dünyaya Azərbaycandan yayılan nurunuz artsın, ziyanız dünyanı bürüsün, sözlünüz ötkəm, qələminiz iti olsun, dəyərli media mənsubları!

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Əməkdar müəllim Xanəli Kərimli

...Hər bir xalqın mətbuatı onun düşünən beyni, eşidən qulağı, danışan dili, çarpan ürəyidir. Ona görə də təsadüfi olaraq demirlər ki, mətbuatsız (buraya ədəbiyyatı da əlavə etmək olar, çünki mətbuatsız ədəbiyyat, ədəbiyyatsız mətbuat yoxdur) xalq lal, kar və kordur. Bu nöqteyi-nəzərdən yanaşanda xalqımız türkdilli, o cümlədən Şərq xalqları içərisində milli mətbuatı yaradan ilkin xalqlardan biridir. Böyük demokrat Həsən bəy Zərdabi ilə əsas qoyulan milli mətbuatımız yüz əlli illik şərafli bir yol keçmiş, xalqımızın məfkurə istiqamətinin formalaşmasında, milli-mənəvi dəyərlərimizin inkişafında müstəsna rol oynamışdır. Əgər XX əsrin əvvəllərində “Əkinçi” qəzetinin ideoloji istiqamətini əsrin tələblərinə uyğun olaraq, inkişaf etdirən “Molla Nəsrəddin”, “Füyuzat” kimi dünyəvi təfəkkürlü milli mətbu məktəbləri olmasaydı, istisnasız demək olar ki, bizim ilk milli, demokratik dövlətimiz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti də olmayacaqdı. Çünki mətbuat çevik təfəkkürün, zamanın düşüncə axarının aparıcı istiqamətini, bir çox hallarda ədəbiyyatdan daha tez, daha operativ mənimsəyir və dəyərləndirir.

Bu gün Naxçıvan Dövlət Universitetinin orqanı kimi səmərəli fəaliyyət

göstərən çoxtirajlı “Yeni Fikir” qəzeti sələfi olan və 1991-1996-cı illərdə nəşr həyatı yaşayan, universitet elmi-ədəbi mühitinə yeni nəfəs, yeni ab-hava gətirən “Fikir” qəzetinin, eləcə də milli mətbuatımızın ənənələrini ləyaqətlə davam etdirməkdədir. Bu qəzet çoxminli tələbə auditoriyası üçün bir tribuna rolunu oynamaqdadır. Sağlam düşüncəyə, milli ideoloji məfkurəyə istiqamətlənən qəzet təkcə universitet və Naxçıvan elmi-ədəbi mühitində deyil, Azərbaycan ali məktəb mətbu orqanları arasında sayılıb-seçilən, dəyişməz dəsti-xətti olan qəzet kimi nüfuz və mövqeyə malikdir.

Bu əlamətdar vaxtda, milli mətbuatımızın 150 illik şərafli ömür yolunun davamçıları olan fədakar qələm dostlarımızı ürəkdən təbrik edir, onlara çətin və əzmlı işlərində uğurlar arzulayıram!

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Süsənbər Ağamaliyeva

Mətbuat cəmiyyətin güzgüsüdür. Xalqın tarixi yaddaşında özünəməxsus yer tutur. Ümummilli Lider Heydər Əliyev demişdir: “Mətbuat demokratiyanı dərinləşdirən, siyasi inkişafa təkan verən qüdrətli vasitədir”. Prezident İlham Əliyev də qeyd etmişdir ki, ölkədə demokratik inkişafı mətbuatsız təsəvvür etmək çətindir. Bu gün fəxrlə deyə bilərik ki, cənab İlham Əliyev Azərbaycanda söz və mətbuat azadlığının qərarıdır!

Hər bir ziyalı, xüsusilə mətbuat nümayəndələri milli mətbuatımızın 150 illik yubileyini böyük qürur hissi ilə qarşılayır. Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyi bizim üçün təkcə bir tarix deyil, həm də xalqımızın maariflənməsi, düşüncəsinin formalaşması və milli kimliyimizin təbliği baxımından böyük əhəmiyyət daşıyan mühüm bir mərhələdir. Bu əlamətdar hadisə təkcə jurnalistikanın deyil, bütövlükdə Azərbaycan xalqının mədəni-mənəvi tarixinin bir parçasıdır. Milli mətbuatın 150 illik yubileyi Həsən bəy Zərdabının 1875-ci ildə “Əkinçi” qəzetini nəşr etməsi ilə başlayan maarifçilik yolunun davam edib bu günə çatması kimi qiymətlidir.

Bu yubiley yalnız keçmişə qayıdış deyil, həm də bu günün və gələcəyin jurnalistikasına ciddi mesajdır. Bütün bunlarla yanaşı, milli mətbuatın inkişaf yolunu, keçdiyi mərhələləri, ideya istiqamətlərini və cəmiyyətə təsir imkanlarını dərinlən təhlil etmək üçün bir fürsətdir. Bu yubiley həm də Həsən bəy Zərdabidən başlayaraq bu günə qədər sözün gücünə inanan, qələmini xalqın xidmətinə verən bütün qələm sahiblərinə bir ehtiram ifadəsidir.

Azərbaycan milli mətbuatı 150 illik inkişaf yolu keçərək maarifçilikdən rəqəmsal mediaya qədər mühüm mərhələləri yaşayıb. Bu tarixi yol xalqın siyasi və mədəni şüurunun formalaşmasında əvəzsiz rol oynayıb. “Əkinçi” qəzetindən başlayan bu yol, bu gün də müstəqil, obyektiv və peşəkar medianın inkişafına aparən bir yoldur.

Jurnalistikanın cəmiyyətin inkişafında, maarifləndirmə və həqiqətin işıqlandırılmasında oynadığı rol bu 150 ildə bir daha sübut olunub. Bu tarixi gün həm də bizə gələcəyə daha böyük məsuliyyətlə, daha yüksək peşəkarlıqla yanaşmaqla zərurətini xatırladır.

Belə bir qüruru millətimizə yaşadan milli mətbuatımızın yaranmasının 150-ci ildönümü ərəfəsində onun banisi Həsən bəy Zərdabının unudulmaz xatirəsinə dərin ehtiram hissi, fədakar və vətənpərvər mətbuat nümayəndələrimizə isə can sağlığı və fəaliyyətlərində yeni-yeni nailiyyətlər arzulayıraq!

Şəhla Şirəliyeva “Yeni Fikir” qəzetinin baş redaktoru

Məlum olduğu kimi, dünya maarifçilik hərəkatı dörd mühüm dayaq üzərində qurulmuşdur: məktəb, ədəbiyyat, teatr və mətbuat. Maarifçilik hərəkatının bu mühüm dayaqları yazıçı və şairlər, maarif fədailəri teatr həvəskarları üçün mənsub olduqları xalqları cəhalət və fanatizmdən, nadanlıq və gerilikdən xilas etmək, ölkənin ictimai-mədəni tərəqqisinə, elmi-texniki inkişafa çatdırmaq yollarında əsas istinad mənbələrindən biri olmuşdur. Əlbəttə ki, maarifçilik hərəkatının inkişafı baxımından məktəbin rolu digər faktorlarla müqayisədə çox böyük əhəmiyyətə və geniş təsir gücünə malikdir. Əvvəla, ona görə ki, cəhalət və nadanlıq qarşı mübarizə üçün zəruri olan maarifçi dünyagörüş ilk növbədə məktəbdə formalaşır. Təsədüfi deyildir ki, böyük Azərbaycan maarifçilərindən biri olan Naxçıvandakı “Tərbiyə” məktəbinin müdiri, tanınmış maarifçi şair Məhəmməd Tağı Sidqi (1854-1903) bəyan etmişdir ki, “elm və ədəb bir xəzinəyə bənzər ki, onun açarı məktəbdir. Məktəb cəhalət dərdinin dərmanıdır, mərifət bağının xiyabanıdır”. İkincisi isə maarifçiliyin teatr və mətbuat kimi əsas atributlarının meydana çıxması, formalaşması və inkişafı üçün də məktəb əsas hərəkatverici qüvvə funksiyasını həyata keçirmişdir. Hətta ədəbiyyatın da inkişafında, xüsusən, maarifçi ədəbiyyatın formalaşmasında məktəb faktoru ön mövqedədir. Azərbaycan ədəbiyyatı yalnız XIX əsrdə dünyəvi məktəblərin yaradılması və maarifçilik ideyalarının meydana çıxması və inkişaf etməsi ilə ümumbəşəri, ümumtürk, ümummüsəlman kontekstindən çıxaraq, mənsub olduğu xalqın və ölkənin inkişafına xidmət edən ədəbiyyata çevrilmişdir. XVIII əsrdə Molla Pənah Vəqifin yaradıcılığı ilə bağlanan bu proses XIX əsrdə Mirzə Fətəli Axundzadənin əsərləri ilə özünün zirvəsinə çatmışdır. Azərbaycan peşəkar teatrı da 1873-cü ildə Bakı Realnı Məktəbinin müəllimi Həsən bəy Zərdabinin və onun şagirdlərinin ifasında məktəbin bazasında meydana çıxmışdı. Milli mətbuatımızın yaradıcısı olan Həsən bəy Zərdabinin də 22 iyul 1975-ci ildə “Əkinçi” qəzetini çap etməkdə əsas məqsədi məktəb vasitəsilə elmi təbliğ etməklə xalqın milli şüurunı oyatmaq; ictimai-mədəni tərəqqiyə nail olmaqdan ibarət idi. Həsən bəy Zərdabinin “Milli nəğmələrimiz” adlı kitabında aşağıdakı misralar “Əkinçi” qəzetinin və bütövlükdə “Əkinçi”lərin mübarizəsinin mahiyyətini ifadə edirdi:

*Gülşəndə olar lalələrin nəşvü-nəməsi,
Məktəbdə olur, mərifət, elm binəsi
İnsaf eylə, gör, hansının artıqdır şəfəsi?
Məktəbdə olar xalq hüsnü-saf olasına,
Elmi-ədəbə həmdəm olaq davamlı yenə,*

Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi” qəzetini 1875-1877-ci illərdə nəşr etməklə Azərbaycan xalqının maariflənməsinə və mədəni təkamülünə bir ordudan çox xidmət göstərmişdir. Məhz “Əkinçi” qəzeti vasitəsilə Azərbaycanda elm, məktəb, təhsil, kitabxana, dərslük kimi maarifçilik üçün zəruri olan faktorlar gündəmə gəlmişdir. Ölkəmizdə maarifçiliyin ideyadan maarifçilik hərəkatına çevrilməsində “Əkinçi” qəzeti mühüm rol oynamışdır. Bu mənada “Əkinçi”lik yalnız qəzetçilik deyil, daha çox maarifçilik və ictimai-mədəni inkişaf mənalərini ifadə etmişdir. Köhnəliklə, geriliklə, fanatizm və cəhalətlə, nadanlıqla mübarizə ideyalarının həyata keçirilməsi, elmə və məktəbə çağırış “Əkinçi”lik deməkdir.

Azərbaycanın ilk milli mətbuat orqanı olan “Əkinçi” qəzetinin müəlliflər heyətində qəzetin redaktoru Həsən bəy Zərdabidən başqa, Mirzə Fətəli Axund-

Naxçıvanda ilk “Əkinçi”lər və “Əkinçi”lik

zadə, Əsgər ağa Adıgözəlov Gorani, Nəcəf bəy Vəzirov, Seyid Əzim Şirvani kimi dövrünün ən görkəmli yazıçı və şairləri, Qafqazın Şeyxülislamı Axund Əhməd Hüseynzadə təmsil olunmuşlar. Bundan başqa, Təbrizdən Ələkbər Elçizadə, Dərbənddən Əliməmməd Abdullazadə Dərbəndi, Səlyandan Məhəmmədəli İsna Əşəriyi-Səlyani, Şuşadan Mirzə Həsən Hadi Qarabaği, Rəşt-dən Möhsün Badkubeyi, Şirvandan Beyadigari, Əlizadə Şirvani, İrəvandan Seyid Rza Əmirzadə, Məhəmmədəli bəy Vəliyev və başqaları açıq və gizli imzalarla məqalələr və xəbərlərlə çıxış etmişlər. “Əkinçi”nin müəlliflər heyətində imzasız çıxış edən şəxslər də olmuşdur ki, onların sıralarında da Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrindən olan maarifçi ziyalıların adları vardır. Bu baxımda “Əkinçi” ilə Naxçıvandan olan ziyalıların əlaqələrini müəyyən etmək, “Əkinçi”nin Naxçıvana gəlib-gəlməməsi məsələlərini aydınlaşdırmağa ehtiyac vardır. Vaxtilə böyük demokrat yazıçı Cəlil Məmmədquluzadənin müasirləri ilə əlaqədar tədqiqatlarla apararkən biz bu suallara cavab tapmağa çalışmışdıq. Müxtəlif mənbələrdən Naxçıvandan iki nəfərin: İsa Sultan Şahtaxtinski və Əliqulu Novruzovun “Əkinçi” qəzeti ilə əlaqələri haqqında müəyyən materiallar və informasiyalar əldə edə bilmişdik. Həm İsa Sultan Şahtaxtinski və həm də Əliqulu Novruzov rəsmi dövlət məmuru olduqları üçün “Əkinçi” qəzetinə açıq imza ilə yazmaqdan çəkinmiş, qəzetə imzasız xəbərlər və digər materiallar göndərmişlər. “Əkinçi” qəzetində Naxçıvan diyarı ilə bağlı xəbərlərin və məlumatların əksəriyyəti hüquq sahəsində çalışan Əliqulu Novruzov tərəfindən göndərilmişdir. Əliqulu Novruzovun da səyləri nəticəsində İrəvan Quberniyası və Naxçıvan mahalı üzrə “Əkinçi” qəzetinə cəmi 11 nəfər abunəçi olmuşdur. Qəzetin 1875-ci ildə Zaqafqaziya və Dağıstan, hətta Cənubi Azərbaycan üzrə cəmi 119 abunəçisinin olduğunu nəzərə alsaq, XIX əsrin yetmişinci illəri üçün İrəvanda və Naxçıvanda 11 nəfərin “Əkinçi” qəzetini abunə yolu ilə alıb oxuması məqbul bir statistika hesab edilə bilər.

“Əkinçi” qəzeti ilə əlaqəsi olan Naxçıvan ziyalılarından biri də İsa Sultan Şahtaxtinski idi. Sankt-Peterburq Əkinçilik İnstitutunda ali təhsil almış, İsvermə Surix Politeknik İnstitutunda meşəçilik üzrə dissertasiya müdafiə edərkən kənd təsərrüfatı üzrə elmi dərəcə qazanmış İsa Sultan Şahtaxtinski (1851-1894) “Tiflisiski vestnik” qəzetinin “Siyasət” şöbəsinin müdiri kimi 1976-cı ildə Həsən bəy Zərdabiyə göndərdiyi məktubda “Əkinçi” qəzetinə xarici siyasətə dair materiallar göndərmək sahəsində öz xidmətini təklif etmişdir. Ehtimal ki, “Əkinçi” qəzetindəki Avropa həyatına dair informasiyaların bir çoxu İsa Sultan Şahtaxtinski tərəfindən göndərilmişdir. Bu Avropayönlü maarifçilik xətti tutan Həsən bəy Zərdabinin və “Əkinçi” qəzetinin fəaliyyət istiqamətinə və hədəflərinə uyğun gələn bir mövqe idi. “Əkinçi” qəzeti bir qayda olaraq, xəbərləri imzasız çap etdiyi üçün İsa Sultan Şahtaxtinskinin göndərdiyi məlumatlar “Xariciyyə xəbərləri” rubrikası ilə çap olunduğuna görə imzaya ehtiyac olmamışdır.

Tədqiqatlar göstərir ki, XIX əsrin səksən-doxsanıncı illərində Naxçıvanda dünyanın müxtəlif ölkələrində çıxan qəzet və jurnallar alınıb oxunmuş, müzakirə edilmişdir. Bu mətbuat orqanlarının sırasında Rusiyada çap edilən “Novoye vremya” qəzeti, “Novoye obrazovaniye” jurnalını, Tiflisdə nəşr olunan “Qafqaz” qəzetini, Baxçasarayda İsmayıl bəy Qasprallının “Tərcüman” qəzetini, Hindistanın Kəlküttə şəhərində “Həblül-mətn” qəzetini və bir neçə İran ruznamələrini göstərmək olar. Naxçıvanda həmin dövrdə fəaliyyət göstərən “Müsəlman Şiə Dram İncəsənəti Cəmiyyəti”, “Ziyalı Məclisi” kimi cəmiyyətlərdə, yeni açılmış dünyəvi məktəblərdə, xüsusən Məhəmməd Tağı Sidqinin Naxçı-

van şəhərində təsis etdiyi məşhur “Tərbiyə” məktəbində qəzetlərin oxunub müzakirə edilməsi yolu ilə dünyada baş verən yeniliklər diqqət mərkəzinə çəkilmiş, onlardan yerli şəraitə uyğun gələnlərinin tətbiq olunması üçün yollar axtarılmışdır.

Eyni zamanda yaxında adları çəkilən qəzet və jurnalların Naxçıvandan olan təmsilçiləri və əməkdaşları kimi fəaliyyət göstərən maarifçi ziyalılar var idi. Məhəmməd ağa Şahtaxtli 1875-1880-ci illərdə “Qafqaz” qəzetinin, XX əsrin əvvəllərində “Novoye vremya” qəzetinin rəsmi əməkdaşı kimi Naxçıvan ziyalıları həmən qəzetlə əlaqələndirmişdir. Eynəli bəy Sultanov 1891-ci ildən “Novoye obrazovaniye” qəzetində çoxsaylı məqalələrlə çıxış etmiş, 1905-1908-ci ildən Bakıda çıxan “Kaspi” qəzetinin İrəvan və Naxçıvan üzrə müxbiri kimi fəaliyyət göstərmiş, 1908-ci ildən “Zaqafqaziye” qəzetinin “Müsəlman həyatı” şöbəsinin müdiri olaraq mətbuat sahəsindəki işini davam etdirmişdir. Eynəli bəy Sultanovun 1920-1921-ci illərdə Tiflisdə nəşr olunan “Kafkazkaya kommuna” qəzetinin redaktoru kimi fəaliyyət göstərməsi də mətbuat tariximizin qiymətli səhifələrindəndir. Beləliklə, “Kafkaz”, “Novoye vremya”, “Novoye obozreniye”, “Zaqafqaziye”, “Kafkazskaya kommuna” qəzetlərində geniş mənada Azərbaycan həyatına, o cümlədən Naxçıvana həsr edilmiş məqalələr Məhəmməd ağa Şahtaxtli və Eynəli bəy Sultanovun qələmindən çıxmış qiymətli publisistika nümunələridir.

Naxçıvanda Qori Müəllimlər Seminariyası Azərbaycan şöbəsinin 1881-ci ildəki ilk üç məzunundan biri olan Əliməmməd Xəlilov da “Qafqaz” qəzetində Naxçıvanın təmsilçisi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Bu da maraqlıdır ki, Qori Müəllimlər Seminariyası Azərbaycan şöbəsinin müdiri Aleksey Osipoviç Cerniyayevski (1840-1894) seminariyadan aralandıqdan sonra 1894-cü ildə Tiflisdə “Fikir” adına da qəzet təsis etmək istəmiş və həmin məqsədlə əməkdaşlıq etmək üçün müraciət etdiyi ilk keçmiş seminaristlərdən birincisi Əliməmməd Xəlilov olmuşdur. Qurbanəli Şərifzadə “Həblül-mətn” qəzetinin, Naxçıvan təmsilçiliyi missiyasını həyata keçirmişdir. Culfada yaşayıb-ışlədiyi illərdə 1906-1913-cü illərdə Əliqulu Qəmküsar “Molla Nəsrəddin” jurnalının yerli müvəkkili olmuş, Tağı bəy Səfiyev bu satirik jurnala Şərurda abunə işinin təşkilində kömək etmişdir.

Ümumən Azərbaycanda və o cümlədən də Naxçıvanda ən çox yayılan və oxunan İsmayıl bəy Qasprallının Baxçasarayda çap olunan “Tərcüman” qəzeti idi. İsmayıl bəy Qasprallının “Dildə, fikirdə, əməldə birlik” ideyası çar Rusiyasında yaşayan türk-müsəlman əhəlisinin əsas həyat və fəaliyyət devizinə çevrilmişdir. Eyni zamanda İsmayıl bəy Qasprallının “Üsuli-cədid məktəbləri”, yəni yeni üsullu dünyəvi məktəblər açmaq layihəsi çar Rusiyası türk-müsəlman əhəlisinin hamısı üçün zəruri olan həyat və mübarizə amalına çevrilmişdi. Bu səbəblərdəndir ki, Qafqazlarda və Orta Asiyada yayılmaq və oxumaq baxımından “Tərcüman” qəzeti öndə gedən mətbuat orqanı idi. Hətta Rusiyanın Şərq vilayətlərinə xidmət etmək üçün yola çıxan Məhəmməd ağa Şahtaxtlinin “Şərqi-Rus” qəzeti də demokratik söz, ictimai baxış nöqteyi-nəzərindən xeyli irəli çıxsada, qısa müddət ərzində, cəmişi üç ilə yaxın fəaliyyət göstərdiyi üçün “Tərcüman”ı tam üstələməyə imkan tapa bilməmişdir. Türk-müsəlman dünyasında ümummilli oyanışa və ictimai-mədəni tərəqqiyə xidmət göstərmək cəhətdən Cəlil Məmmədquluzadənin “Molla Nəsrəddin” jurnalı rəqabətdə böyük sıçrayışa nail ola bilmişdir. “Molla Nəsrəddin” jurnalı Şərq-müsəlman fanatizminə zərbə vurub aradan qaldırmaqda, yeni cəmiyyət quruculuğuna, elm və maarifə yol açmaqda misli görünməmiş rekord əldə etmişdir. Lakin Azərbaycan maarifçiləri paralel

olaraq “Tərcüman” qəzetinə də böyük rəğbətlə yanaşmışlar. Məhəmməd Tağı Sidqinin 1891-ci ildə Ordubadda açdığı “Əxtər” məktəbi, xüsusən 1894-cü ildə Naxçıvan şəhərində təsis etdiyi “Məktəbi-tərbiyə” özünün xarakterinə görə “Tərcüman” qəzetinin redaktoru İsmayıl bəy Qasprallının “Üsuli-cədid” məktəbi ideyasının Azərbaycandakı ən müəmməl nümunələrindən biri idi. Məhəmməd Tağı Sidqi özü də İsmayıl bəy Qasprallının maarifçilik ideyalarına böyük rəğbət bəsləmiş, hətta “Tərcüman” qəzetinin xidmətlərini vəsf edən xüsusi bir şeir də yazmışdır. Məhəmməd Tağı Sidqinin “Tərbiyə” məktəbində “Tərcüman” qəzeti alınıb oxunmuş, İsmayıl bəy Qasprallının ideyaları geniş təbliğ olunmuşdur. Bundan başqa, Məhəmməd Tağı Sidqi özü də Cənubi Azərbaycan ziyalıları ilə birlikdə “Tərcüman” qəzeti ruhunda “Şəbnameyi-bəsirət” adlı qəzet çıxarmaq istəmiş, tədqiqatçıların fikirlərinə görə, nümunə üçün həmin qəzetin vərəqə halında bir neçə nüsxəsini çap etdirmişdir.

Bütün bunlar Azərbaycanın digər bölgələri kimi Naxçıvanda da Həsən bəy Zərdabi ideyalarının işığında “Əkinçi” qəzetinin açdığı yolun, təbliğ etdiyi ideyaların nəinki yaşadıldığını, yayıldığını, hətta həm maarifçilik və həm də qəzetçilik istiqamətlərində həyata keçirildiyini və inkişaf etdirildiyini göstərir. XIX əsrin yetmişinci illərinin ortalarında başlayıb, XX əsrin əvvəllərinə, Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulmasına qədər davam edən həmin tarixi mərhələni Naxçıvan “Əkinçi”ləri dövrü adlandırmaq olar. Naxçıvan “Əkinçi”ləri Həsən bəy Zərdabinin “Əkinçi” qəzeti ilə əməkdaşlıq edən, “Əkinçi” ideyalarını həyata keçirmək, yaymaq və yaşatmaq üçün mətbuat dünyasında və məktəb hərəkatında təşəbbüslər göstərən maarifçi ziyalıların aparıcı qüvvələri olmuşlar. Naxçıvan “Əkinçi”ləri – Həsən bəy Zərdabinin və “Əkinçi” qəzetinin ideyaları əsasında ölkəmizdə milli şüurun oyanışına, maarifçi ideyalarının formalaşdırılmasına və gerçəkləşdirilməsinə xidmət edən yeni maarifçilər nəslinin Azərbaycanın bu regionunda yetişib meydana çıxmış işıqlı və fədakar simaları idilər. Naxçıvan “Əkinçi”ləri Azərbaycan üzrə “Əkinçi”lik hərəkatının ləyaqətli davamçıları kimi gələcək müstəqil dövlətçilik ideallarının yayılmasına və mətbuat dünyasının genişlənməsinə fədakarlıqla ömür həsr etmiş ziyalı nəsilləri demək idi.

Naxçıvan “Əkinçi”ləri Azərbaycanın ayrılmaz üzvü tərkib hissəsi olan Naxçıvan diyarında “Əkinçi”lik hərəkatını müxtəlif mətbuat orqanları ilə əməkdaşlıq etmək, yaxud qəzet təsis etməyə təşəbbüs göstərmək mərhələsindən, nəhayət, qəzet-jurnal yaratmaq səviyyəsinə qədər yüksəlmək baxımından da mühüm xidmətlər göstərmişdir. Bu yeni tarixi mərhələ Naxçıvanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra ilk mətbuat orqanının yaradılması ilə başlanan və dövlət müstəqilliyinin inkişaf etdiyi bizim günlərə qədər müxtəlif qəzet və jurnalların fəaliyyəti ilə davam etməkdə olan və bundan sonra da gələcək üfüqləri aydın görünən çoxcəhətli bir ədəbi-ictimai prosesi özündə cəmləşdirir. Obrazlı şəkildə desək, bu, Naxçıvanda ilk “Əkinçi”lərin fəaliyyətə başlamasından regionda “Əkinçi”lik hərəkatının formalaşdırılmasına qədər keçilmiş şərəfli və məsuliyyətli yolun uğur hekayəsidir.

Mətbuat tarixçiləri artıq müəyyən etmişlər ki, Naxçıvanda ilk mətbuat orqanı birinci sayı 1 noyabr 1921-ci ildə Naxçıvan Diyarı Gənclər Təşkilatının mətbuat orqanı kimi çıxmış “Cavanlar həyatı” qəzetidir. Cəmi iki aya yaxın fəaliyyət göstərmiş “Cavanlar həyatı” qəzetinin nəşri ilə Naxçıvanda mətbuat yaratmaq işinin təməli qoyulmuşdur.

Bundan sonra 1921-ci ilin dekabr ayından etibarən Naxçıvan İctimai Şura Cümhuriyyəti Mərkəzi Komitəsinin rəsmi mətbuat orqanı kimi bir neçə sayı işıq üzü görmüş “Füqəra səsi” qəzeti regionda mətbuat işinin davamlı olacağı fikrini gündəmə gətirmişdir. Nəhayət, 1922-ci ilin aprel ayında Naxçıvan Xalq Komissarları Şurasının mətbu orqanı kimi nəşrə başlayan “Şərq qapısı” qəzetinin bir əsrdən artıq uzunömürlü və davamlı fəaliyyəti ilə Naxçıvanda mətbuat işi dövlət səviyyəsində təşkil olunmuş və inkişaf etdirilmişdir. Sonrakı dövrlərdə Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsinin orqanı kimi “Şərq qapısı” əsasən ictimai-siyasi qəzet kimi fəaliyyət göstərmiş, muxtar respublikasının mətbuat salnaməsinə çevrilmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün sahələr üzrə çoxcəhətli inkişafının ələmətdar hadisələri və faktları “Şərq qapısı” qəzetində salnamələşdirilmişdir. Regionun ədəbi qüvvələrinin və elm və incəsənət adamlarının da fəaliyyətini əks etdirdiyi üçün “Şərq qapısı” qəzeti həm də maarifçi mətbuat orqanı, ziyalı qəzeti kimi də fəaliyyətini uğurlu davam etdirmişdir. Fikrimizcə, “Şərq qapısı” qəzetinin 103 illik fəaliyyətini aşağıdakı mərhələlərə ayırmaq olar:

1. “Şərq qapısı” qəzetinin yaradılması, formalaşdırılması və inkişaf dövrü (1921-1979-cu illər);
2. “Şərq qapısı” qəzetinin “Sovet Naxçıvanı” adı ilə nəşr olunduğu mərhələ (1979-1989-cu illər);
3. Sovet hakimiyyəti dövründə “Şərq qapısı” qəzetinin müstəqil mətbuat orqanı kimi fəaliyyət göstərdiyi aylar (yanvar-fevral 1990-cı il);
4. “Şərq qapısı” Naxçıvan Muxtar Respublikasının müstəqillik dövrü mətbuat orqanı funksiyasında (1991-ci ilədək);
5. Həftəlik “Şərq qapısı” qəzeti mərhələsi (2024-cü ilədək).

XX əsrin əvvəllərində Naxçıvanda dövlət mətbuat orqanı kimi “Şərq qapısı” qəzeti təsis edilərkən yuxarı dairələrdə SSRİ-nin Şərq siyasəti əsas olaraq qəbul edilmişdir. “Şərq qapısı” qəzeti isə özünün bir əsrdən artıq davam edən fəaliyyəti ərzində Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olan, bolşeviklər tərəfindən Zəngəzurun işğal edilərək Ermənistanə verilməsindən sonra Ana Vətəndən ayrı salınmış Naxçıvana açılmış mətbuat qapısı funksiyasını həyata keçirmişdir. “Şərq qapısı” qəzeti hazırda Naxçıvanın tarixini və mədəniyyətini, iqtisadiyyatı və sosial həyatını Azərbaycan tarixinin və inkişaf yolunun ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təsvir və təqdim etmək missiyasını həyata keçirməkdə davam edir. Zaman-zaman Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisinə iddia edən Ermənistan da “Şərq qapısı” sözünün daşdığı, bu regionun Şərq-yönlü türk-müsəlman diyarı, oğuz yurdu olduğunu bildirən mənalara əsl cavabın ifadəsidir. “Şərq qapısı” sözünün mənası vaxtilə Sovetlər İttifaqının yüksək rəhbərliyində olub, Naxçıvanı Ermənistanə birləşdirmək xülyalarına dəstək verənlərə də bu torpağın, muxtar respublikanın ərazisinin qeyri-azərbaycanlı xalqlarla heç bir əlaqəsi olmadığını bəyan etməyin isbatıdır. Bütün bunlara görə “Şərq qapısı” qəzetinin adı Naxçıvan Muxtar Respublikasının azərbaycançılıq möhürüdür. “Şərq qapısı” bu şərəfli missiyanı bir əsrdən artıqdır ki, məsuliyyətlə davam etdirməkdədir.

“Şərq qapısı” qəzetinin formalaşdığı və ardıcıl olaraq həyata keçirdiyi azərbaycançılıq missiyası sovet ideologiyası ilə uyğun gəlmədiyi üçün SSRİ-nin rəsmi dairələrində müəyyən narahatlıq doğurmuşdur. Analoji vəziyyəti Özbəkistanda və digər keçmiş sovet-türk respublikalarında da müşahidə olunduğuna görə Sovetlər İttifaqının rəhbərliyi bu tendensiyaadan ehtiyat etdiyi üçün “Şərq qapısı” qəzetinin adını dəyişdirərək “Sovet Naxçıvanı” sözü ilə əvəz etmişdir. Uzun illər həyatlarını “Şərq qapısı” qəzetinə həsr etmiş Naxçıvan “Əkinçi”ləri adı şüni surətdə dəyişdirilsə də, “Şərq qapısı” qəzetinin məqsədinə və məqamına xidməti həmişə qoruyub saxlamışlar. Hətta həm də rus dilində

“Sovetskaya Naxçıvan” adı ilə çap olunan “Şərq qapısı” qəzetindən Azərbaycanın bu tarixi diyarının keçmişi və bu gününün daha geniş miqyasda təbliğ edilməsi məqsədilə istifadə edilmişdir. “Şərq qapısı” qəzeti 1979-cu ildən 1989-cu ilə qədərki dövrdə də “Sovet Naxçıvanı” və “Sovetskaya Naxçıvan” adı ilə çıxsada, ənənəvi azərbaycançılıq idealına sadıq qaldığını nümayiş etdirmişdir.

Fikrimizcə, Azərbaycan mətbuatının tarixində ən nadir hadisələrdən biri “Şərq qapısı” qəzetinin fəaliyyətində baş vermişdir. Belə ki, Bakı şəhərində baş verən Qanlı 20 Yanvar 1990-cı il hadisələrinə və Ermənistanın həmin günlərdə muxtar respublikada törətdiyi qırğınlara cavab olaraq, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Soveti muxtar respublikanın SSRİ-nin tərkibindən çıxdığını bəyan etdiyi üçün “Şərq qapısı” qəzeti qısa bir müddətdə olsa da, öz fəaliyyətini müstəqil dövlətçilik prinsipləri əsasında davam etdirmişdir. “Şərq qapısı” qəzetinin Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının deyil, Naxçıvan Muxtar Respublikasının mətbuat orqanı olaraq 1990-cı ildə təxminən bir ay “Bütün ölkələrin proletarları, birləşin” ənənəvi şüarı ilə yox, “Birlik və demokratiya uğrunda” devizi ilə çap edilməsi Azərbaycan mətbuatının tarixinin nadir hadisəsidir. O vaxta qədər digər sovet respublikalarının mətbuat tarixində də buna bənzər heç bir hadisə baş vermişdir. Özünü yeni Naxçıvan Muxtar Respublikasının mətbuat təmsilçisi kimi təqdim edən “Şərq qapısı” qəzetinin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin muxtar respublikanın SSRİ-nin tərkibindən çıxması haqqındakı qərarını baş səhifəsində yerləşdirib çap etməsi ilə zamanı qabaqlamış, dövlət müstəqilliyi uğrunda başlanan mübarizəyə böyük təkan vermişdir. Bu, müstəqil dövlətçilik uğrunda mübarizə yolunda “Şərq qapısı” qəzetinin tarixi xidmətidir. “Şərq qapısı” qəzeti 1990-cı ilin yanvar-fevral aylarında müstəqil Naxçıvan Muxtar Respublikasının orqanı kimi çıxan 8 sayında verilmiş materiallar vasitəsi ilə Azərbaycanda SSRİ rəhbərliyi tərəfindən törədilmiş qanlı 20 Yanvar hadisələri haqqındakı həqiqətləri qonşu Türkiyə və İran dövlətlərinin sərhəd bölgələrindəki yaşayış məntəqələrində yaymaqla beynəlxalq müstəviyə çıxararaq Sovetlər İttifaqına sarsılmaz zərbə vurmuşdur. Həmin məsuliyyətli günlərdə Naxçıvan televiziyası və Naxçıvan radiosu da Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının SSRİ-nin tərkibindən çıxması haqqında Muxtar Respublika Ali Sovetinin qərarını bir neçə dəfə müxtəlif xarici dillərdə səsləndirmiş və qanlı 20 Yanvar hadisələrinin əsl mahiyyətini dünya ictimaiyyətinə çatdırmışdır. “Şərq qapısı” qəzeti təxminən 1 ay davam edən müstəqillik əhvali-ruhiyyəsini öz səhifələrində əks etdirərək tarixə çevirmişdir. Bütün bunlara görə “Şərq qapısı” qəzeti SSRİ-nin dağılması proseslərini sürətləndirmiş, Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi uğrunda aparılan mübarizədə ön mövqeyə çıxmışdır.

Artıq 37 ildir ki, “Şərq qapısı” qəzeti müstəqil Azərbaycan Respublikasının tərkibində Naxçıvan Muxtar Respublikasının inkişaf yolunu işıqlandırmaqda və daha böyük sabahların ritmlərini və üfüqlərini göstərməkdə davam etdirməkdədir. Hazırda “Şərq qapısı” yeni inkişaf yoluna çıxmış və yeniləşməkdə davam edən Naxçıvanın müasir mərhələdəki yüksəliş strategiyasını əks etdirərək, bu günün reallıqlarının təqdim olunmasına və sabahının üfüqlərinin göstərilməsinə inamla xidmət edir. Son dövrlərdə “Şərq qapısı” qəzetinin həftəlik və çox səhifəli qəzet formatında çap olunması da həm bu qəzetin tarixində, həm də region mətbuatının tarixi inkişaf yolunda ilk mühüm addımdır. Bu həm də muxtar respublikada kiçik formatlı qəzetdən böyük formatda olan qəzetə keçid baxımından mühüm jurnalistika hadisəsidir. Hazırda təcrübəli mətbuat işçisi Sara Əzimovanın redaktorluğu ilə çıxan həftəlik “Şərq qapısı” qəzeti müstəqillik dövrü Azərbaycan jurnalistikasında özünəməxsus publi-

sistika sənətkarlığı ilə seçilən orijinal qəzetçilik nümunəsidir. Bütün bunlar mətbuat dünyasında “Əkinçi”dən - “Əkinçi”liyə keçidin əhəmiyyətli təzahürləridir.

XX əsrin otuzuncu illərində Naxçıvanda gələcəyin böyük yazıçısı və ictimai xadimi Mirzə İbrahimovun redaktorluğu ilə “Sürət” adlı qəzetin çıxması mətbuat tariximizin yadda qalan hadisəsidir. O vaxtların siyasi idarəsi olan Maşın-Traktor Stansiyasının orqanı olması və “Sürət” adlandırılması bu qəzetin ideoloji xəttini müəyyən etməyə imkan verir. Lakin “Sürət” qəzetinə Mirzə İbrahimov kimi istedadlı və açıq görüşlü bir ziyalının rəhbərlik etməsi, onun həyatının Naxçıvan dövrü haqqındakı təsirli xatirələri bu qəzetdə dövrün həqiqətlərinin də əks etdirildiyini düşünmək üçün əsaslar yaradır. Hesab edirəm ki, qüvvələri səfərbər edib, “Sürət” qəzetinin nüsxələrini tapıb ortaya qoymaq ədəbiyyat və mətbuat tarixçilərimizin qarşısında duran mühüm vəzifələrdəndir.

Bundan başqa, Naxçıvanın bir əsrdən artıq mətbuat salnaməsində gələcək xalq yazıçısı Əli Vəliyevin “Şərq qapısı”na əlavə kimi çap etdirdiyi “Ədəbiyyat qəzeti” qəzeti də mühüm yer tutur. Bu fakt haqqında xatirələrdə və məqalələrdə kifayət qədər yazılsa da, həmin qəzet də hələlik tapılıb üzə çıxarılmamışdır.

Müstəqilliyin başlanğıc illərində Bakı şəhərində çap edilən “Naxçıvan” qəzeti blokada və təzyiqlər dövrünün mübariz mətbuat orqanı kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. “Naxçıvan” qəzeti də mətbuat tarixi baxımından tədqiqata cəlb edilməyə layiqdir.

Bir neçə kəlmə də Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Əkinçi”ləri haqqında deməyi əhəmiyyətli hesab edirəm. Naxçıvan Dövlət Universitetində ali məktəb qəzeti yaratmaq ideyası bu ali təhsil ocağını müasir dövrün çağırışlarının işığında hərtərəfli şəkildə inkişaf etdirmək ideyasından doğmuşdur. İlk sayı 15 oktyabr 1991-ci ildə çıxan “Fikir” adlı qəzet Naxçıvan Dövlət Universitetinin mətbu orqanı kimi ali məktəbin inkişafına işıq salan əhəmiyyətli mətbuat orqanıdır. Qəzetin adındakı “Fikir” ifadəsi isə bu qəzetin ilk sayının çıxmasında 98 il əvvəl məşhur maarif xadimi Aleksey Osipoviç Çernyayevskinin Tiflis şəhərində təsis etmədiyi “Fikir” adlı qəzetdə iştirak etmək üçün Naxçıvanda müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul olan Qori Müəllimlər Seminariyasının məzunu Əliməmməd Xəlilova göndərdiyi dəvət məktubunda irəli sürülmüş fikirlərlə üzvi surətdə əlaqədardır. Aleksey Çernyayevskinin 24 aprel 1894-cü il tarixdə imzaladığı məktubda öz əksini tapmış aşağıdakı fikirlər “Əkinçi” qəzetinin ali məqsədləri ilə səsləşən və bu gün də mətbuat üçün faydalı ola biləcək tezislərdən ibarətdir: “Mən bu işə qazanc üçün başlamıram... Mənim məqsədim xalis maarifpərvər ruhludur: xalqın düşüncəsini oyatmaq!”.

Aleksey Çernyayevskinin 1894-cü ildə, Qori Seminariyasında oxuyan ilk azərbaycanlı tələbələrdən biri olmuş Əliməmməd Xəlilovun isə 1896-cı ildə dünyalarını dəyişməsi ilə “Fikir” adlı qəzet mətbuat dünyasına daxil ola bilməmişdir. Naxçıvan Dövlət Universiteti 98 ildən sonra “Fikir” adlı ali məktəb qəzeti çap etməklə böyük maarifçilərin yarımçıq qalmış arzularını həyata keçirmişdir. “Fikir” qəzeti Naxçıvan Dövlət Universitetinə yeni fikirlər, ideyalar, düşüncələr gətirmiş mətbuat kürsüsüdür. “Fikir” qəzeti Naxçıvan Dövlət Universitetində müəllimlərin və tələbə gənclərin müstəqil dövlətçilik düşüncəsini möhkəmləndirmək və yeni dövrün yeni fikirli gənc “Əkinçi”lərini yetişdirib formalaşdırmaq üçün mühüm və aktiv jurnalistika tribunası rolunu oynamışdır. Filologiya elmləri namizədi Xanəli Kərimovun Baş redaktorluğu ilə “Fikir” qəzetinin 1991-1997-ci illərdə çap olunmuş 44 sayı Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Əkinçi”si ola biləcək yaradıcı ziyalıları və istedadlı gənc “Əkinçi”ləri üzə çıxarmış, onları tanıtmış, gələcək “Əkinçi”lik yoluna – maariflən-

dirmə, qəzetçilik və tədqiqatçılıq yoluna hazırlamışdır.

Dünya universitetlərinin təcrübəsi nəzərə alınmaqla, Naxçıvan Dövlət Universiteti Elmi Şurasının 14 iyul 1998-ci il tarixli qərarı ilə “Fikir” qəzeti eyniadlı informasiya bülleteninə çevrilmişdir. Bu, Azərbaycan ali məktəblərində universitet qəzetini əvəz edən ilk informasiya bülletenidir. Uzun illərdir ki Xəzər Universiteti də ali məktəb qəzeti yox, “Xəzər Xəbər” adlı informasiya bülleteni çap etməkdə davam edir. “Fikir” İnformasiya Bülleteninin sayları Naxçıvan Dövlət Universitetinin xəbərləri külliyyatı kimi bu ali təhsil ocağının çoxcəhətli fəaliyyətini salnamələşdirmişdir. “Fikir” İnformasiya Bülleteni elmi-ədəbi və publisistik yazılara da müəyyən yer ayırmış, universitetdəki yaradıcılıq mühitinə işıq salmışdır. “Fikir” İnformasiya Bülletenində arasıra elmi məqalələrin də verilməsi bu ali məktəb xəbərlər jurnalını Naxçıvan Dövlət Universitetində 1997-ci ildən nəşr edilən “Elmi əsərlər” jurnalından sonra ikinci köməkçi elmi jurnal kimi də əhəmiyyətli və cəlbədicə etmişdir.

Bütün bunlarla bərabər, Naxçıvan Dövlət Universitetində jurnalistika ixtisasının açılması bu ali təhsil ocağında qəzetçilik işini öyrənən gələcək “qəzetçi Xəlillər” üçün qəzetin də yenidən nəşr edilməsi zərurətini yenidən meydana qoymuşdur. Beləliklə, 1 noyabr 2011-ci ildən Naxçıvan Dövlət Universitetində “Yeni Fikir” adlı qəzet çıxmağa başlamışdır. “Yeni Fikir” qəzeti Naxçıvan Dövlət Universitetin “Əkinçi”si kimi təsis edilmiş “Fikir” qəzetinin davamı olsa da, universitetinin yeni inkişaf mərhələsinin mətbu orqanı kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. “Yeni Fikir”in böyük formatda qəzet kimi çap olunması Naxçıvan Dövlət Universitetinin də bütün istiqamətlərdə böyük inkişaf yolunda olmasının göstəricisi idi. “Fikir” İnformasiya Bülletenində arabir özünə yer tapa bilən müəllimlərin və tələbələrin ədəbi-publisist və elmi yaradıcılığı böyük formatda 12-24 səhifədən ibarət olan “Yeni Fikir” qəzetində özünə yeni həyat tapa bilmişdir. Jurnalistika fakültəsinin tələbələri “Yeni Fikir”də əsl qəzetçilik məktəbi keçmək imkanı qazanmışdır. Ümumiyyətlə, Naxçıvan Dövlət Universitetində Nəşriyyatın və mini mətbəənin mövcud olması, efirə çıxmaq səviyyəsində universitet radiosu və televiziyasının fəaliyyət göstərməsi ilə birlikdə bu ali təhsil ocağında paralel olaraq “Yeni Fikir” qəzetinin ardıcıl surətdə işinin davam etdirməsi Naxçıvanda ölkə miqyası səviyyəsində jurnalist kadrlarının hazırlanması üçün geniş imkanlar yaradır.

“Yeni Fikir” qəzeti bu gün filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şəhla Şirəliyevanın redaktorluğu ilə Yeni Naxçıvanın tam yeni inkişaf mərhələsinə çıxmış yeni tipli Naxçıvan Dövlət Universitetin qəzeti kimi müasir dövrün elmi-maarifçi ideyalarına qol-qanad verən mətbuat orqanı miqyasında fəaliyyətini uğurla davam etdirməkdədir.

“Yeni Fikir” qəzeti yeniləşmə yollarında uğurla addımlayan Naxçıvan Dövlət Universitetinin yalnız salnaməsini yaratmaqla kifayətlənmir, yeni tarixi dövrün meydana çıxardığı yeniliklərə dəstək verir və bələdçilik edir.

Nəhayət, “Yeni Fikir” qəzeti XXI əsrin “Əkinçi”lərinin yeni nəslinin jurnalistika məktəbi funksiyasını ləyaqətlə və məsuliyyətlə həyata keçirir.

Azərbaycan mətbuatının 150 illik inkişaf yolu ölkəmizin hər yerində olduğu kimi, qəzetçilik sahəsində də böyük yol keçmiş, mili-mətbuat yolunda mübarizə aparmış Naxçıvanda da əsl mətbuat bayramı səviyyəsində qeyd olunur. Ölkəmizin mili mətbuat qvardiyasının layiqli təmsilçiləri və davamçıları olan Naxçıvan diyarının “Əkinçi”lərini, Naxçıvan Dövlət Universitetinin gənc “Əkinçi” nəsilərini mili mətbuatımızın şanlı ildönümü münasibətilə ürəkdən təbrik edir və daha böyük uğurla arzulayıram.

İsa HƏBİBBƏYLİ
AMEA-nın prezidenti, akademik

Müstəqil, azad mətbuatın inkişafı Azərbaycan dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edir. Bu il milli mətbuatın yaranmasının 150 ilini qeyd edirik. Dövlət başçısı İlham Əliyevin 25 aprel 2025-ci il tarixli “Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” Sərəncamı ötən dövrün reallıqlarının və qarşıda dayanan vəzifələrin təqdimatı

böyük xidmətlər göstərmişdir.

Müstəqilliyimizin bərpasının ilk illərində digər sahələrdə olduğu kimi, mətbuat da problemlərlə üz-üzə qalmışdı. Mətbuat azadlığı hər addımda boğulur, jurnalistlər təzyiqlərlə üzləşirdi. 1993-cü ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra azad mətbuatın da inkişafında yeni mərhələ başladı. Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən köklü islahatlar nəticəsində ölkədə senzura, söz və məlumat azadlığını məhdudlaşdıran digər süni maneələr aradan qaldırıldı, medianın fəaliyyətini tənzimləyən müxtəlif qanunvericilik bazası yaradıldı, onun problemlərinin həlli, iqtisadi müstəqilliyinin gücləndirilməsi, vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda rolunun yüksəldilməsi məqsədilə ardıcıl tədbir-

Hər bir kütləvi informasiya vasitəsi milli dövlət quruculuğu prosesində, vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasında, milli və bəşəri dəyərlərin bərqərar edilməsi və qorunmasında, ölkənin inkişafını təmin edən islahatların həyata keçirilməsində səmərəli surətdə iştirak etməli, həyatın güzgüsü kimi, həqiqət carçısı olmalıdır. İnsanları yüksək ideallar, humanist vətəndaş və demokratik cəmiyyət uğrunda mübarizəyə səsləməli və səfərbər etməlidir.

Heydər ƏLİYEV
Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri

innovativ təkamülün yaratdığı imkanlardan Azərbaycan mediasının daha çox bəhrələnməsi, onun şəffaflıq və vətəndaş məmnunluğu prinsiplərinə əsaslanan, cəmiyyətin obyektiv, peşəkar şəkildə məlumatlandırılmasına xidmət edən fəaliyyətinin stimullaşdırılması üçün bu sahədə əsaslı islahatların aparılması zərurətdir. Bu Fərmana uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası-

nikasiyanın həyata keçirilməsində yaxından iştirak və s. mediamızın inkişaf perspektivini və qarşıdan gələn dövrdə global informasiya məkanında yerini müəyyənləşdirəcək məsələlərdir. Eyni zamanda media müasir tendensiyaları nəzərə almaqla Azərbaycanın dövlət maraqlarını həmişə uca tutmalı, ölkəmizin müasir beynəlxalq münasibətlər sisteminə yeri və rolu, həyatımızda

Dövrün, zamanın çağırışları müxtəlif olsa da, mətbuatın prinsipləri dəyişməzdir

kimi dəyərləndirilir. Bu sənəddə dövrün tələblərinə uyğun çağırışlar səsləndirilir və onların həyata keçirilməsi üçün zəruri addımlar açıqlanır.

1875-ci il iyulun 22-də görkəmli ziyalı və maarifçi-publisist Həsən bəy Zərdabi tərəfindən Azərbaycan dilində nəşr olunmağa başlamış “Əkinçi” qəzeti milli mətbuatımızın ilk nümunəsi və həmin dövr Azərbaycan ictimai-siyasi həyatının mühüm hadisəsi kimi tarixə düşmüşdür. “Əkinçi”nin 1875-ci il iyulun 22-dən 1877-ci ilin sentyabrına qədər cəmi 56 sayı işıq üzü görsə də, onun Azərbaycan milli mətbuatının təşəkkül tapmasında, inkişafında əvəzsiz rolu olub. Əsasən maarifçilik missiyasını üzərinə götürmüş “Əkinçi” qısa müddətdə həm ziyalı təbəqə, həm də sadə insanlar arasında çox məşhurlaşmış. Lakin “Əkinçi”nin ömrü uzun sürməyib. Buna baxmayaraq, o dövrün görkəmli maarifçiləri “Əkinçi” qəzetinin səhifələrində öz maarifçi və demokratik ideyalarını təbliğ edərək ictimai, siyasi və bədii fikrin inkişafına böyük təsir göstərmişlər. 1875-ci ildən sonra çoxsaylı nəşrlərlə zənginləşən milli mətbuatımız Azərbaycan ədəbi dilinin və maarifçilik hərəkatının inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermiş, milli özünüdərk və istiqlal məfkurəsinin formalaşmasında, qabaqcıl ideyaların təbliğində

lər görüldü. Ulu Öndər ölkəmiz müharibə şəraitində yaşasa da, böyük cəsarətlə əvvəlcə hərbi senzuranı, 1998-ci ilin avqustunda isə bütövlükdə KİV üzərində dövlət senzurasını ləğv etdi. Senzuranın ləğvi azad mətbuatın qarşısında yeni imkanlar açdı. Ümummilli Lider, müasir müstəqil Azərbaycanın hərtərəfli inkişafı, bu günü və gələcəyi üçün möhkəm təməl yaratdı. Göstərilən ali siyasi iradə nəticəsində ölkəmizdə mətbuat azadlığı prinsipləri bərqərar oldu.

Müstəqil mətbuatın formalaşmasına və inkişafına xidmət edən siyasət bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Tarixi Zəfərimizdən ötən beş il hər sahədə olduğu kimi, media sahəsində də yeniliklərin, təkmilləşmənin geniş miqyas alması, Prezident İlham Əliyevin azad mətbuatın inkişafına xidmət edən addımlarının davamlılığı ilə diqqət çəkir. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev 2021-ci ilin yanvarında “Azərbaycan Respublikasında media sahəsində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında” Fərman imzaladı. Sənəd bir daha təsdiqlədi ki, global informasiya mühitinin müəyyənləşdirdiyi fəaliyyət prinsiplərinə uyğun olaraq, modernləşmə, qabaqcıl texnologiyaların geniş tətbiqi və digər mühüm şərtləri özündə birləşdirən

nın Medianın İnkişafı Agentliyi yaradıldı. Qurumun ötən müddət ərzində azad mətbuatın inkişafına yönələn addımları təqdirəlayiqdir. 2022-ci ildə Prezident İlham Əliyev Azərbaycan mətbuatının inkişafında yeni mərhələ kimi dəyərləndirilən, 9 fəsildən, 78 maddədən ibarət olan “Media haqqında” Qanunu təsdiqlədi.

Təbii ki, global informasiya mühiti şəraitində ölkə mətbuatı da öz növbəsində fəaliyyətini yeni aktual çağırışlara uyğun qurmalıdır. Dövlət başçısının Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Sərəncamında qeyd edildiyi kimi, bu gün mediamız Azərbaycanın tərəqqisinin və müasir cəmiyyət quruculuğu prosesinin fəal iştirakçısı olaraq, beynəlxalq əlaqələrini və global informasiya məkanında təsir imkanlarını genişləndirmiş, rəqabət qabiliyyətini artırmışdır. Lakin dünya nizamının dəyişikliklərə məruz qaldığı, siyasi proseslərin intensivləşdiyi, habelə yeni fəaliyyət prinsiplərinin bərqərar olduğu müasir dövr Azərbaycan mediası qarşısında da yeni vəzifələr müəyyənləşdirir. Qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi, sosial media platformalarında fəallığın artırılması, rəqəmsallaşma, süni intellekt, media savadlılığının yüksəldilməsi, dezinformasiya və saxta xəbərlərlə mübarizə, effektiv kommu-

baş verən pozitiv dəyişikliklər ilə bağlı ictimaiyyətimizin məlumatlandırılması sahəsində daha fəal olmalıdır. 150 illiyini qeyd edəcəyimiz mətbuatımız Zərdabi ənənələrinə söykənərək hər dövrün tələblərini uğurla yerinə yetirməklə hazırkı inkişaf səviyyəsinə gəlib çatıb. Bu gün qalib, bütövləşən Azərbaycanın mətbuatının dünənindən və bu gündən bəhs etməyimiz hər birimizdə böyük qürur hissi yaradır. Dövrün, zamanın çağırışları müxtəlif olsa da, mətbuatın prinsipləri dəyişməzdir. Qərəzsizlik, obyektivlik, vətənpərvərlik prinsiplərini fəaliyyətində mühüm dəyərlər kimi hər zaman öndə saxlayan müstəqil mətbuatımız çətin və şərəfli yol keçərək daim dövrün reallıqlarının güzgüsü və təbliğatçısı olub. Dövlətin, cəmiyyətin mətbuatdan gözləntiləri də dövrün reallıqlarına uyğun dəyişir. Hazırkı dövrdə mediamızdan əsas gözlənti milli informasiya təhlükəsizliyini qorumaq, dövlətin, xalqın maraqlarını daim ön planda saxlamaq, peşə etikasına riayət etmək, jurnalistikanın obyektivlik, qərəzsizlik kimi təməl prinsiplərini daim fəaliyyətində əsas götürməkdir.

Vüqar Rəhimzadə
Siyasi elmlər doktoru, professor,
“İki sahil” qəzetinin baş redaktoru,
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar jurnalisti

Qələmin müfəssəl vəzifəsi

Sivil cəmiyyət quruculuğu yolunda atılmış addımlardan biri də mətbuatdır. Dünya jurnalistikası tarixinə nəzər salsaq, Roma və Çin kimi imperiyalarda bu yolun tarixi hələ eradan əvvəllərə gedib çıxır. Avropa və Amerikada isə mətbuat ictimai-siyasi proseslərin, millətlərin azadlıq mücadiləsinin doğurduğu zərurətdən yaranıb desək, səhv etmərik. Mətbuatın yaranmasında bir çox meyllər və maraqlar, o cümlədən hələ orta əsrlər dövründə belə kommersiya maraqlarının güdürülməsi, asan gəlir mənbəyi kimi yanaşma da olmuşdur.

Azərbaycan mətbuatı isə dövrün qabaqcıl ziyalı mühitinin yetirdiyi, amal və məqsədi xalqın maariflənməsinə xidmət əsasında qurulmuş Həsən bəy Zərdabının mətbuatı xalqı inkişafa səsləyən yeganə vasitə sayması, özünün də ifadə etdiyi kimi, sözün xalqın şüurunda yaratdığı dəyişikliyi öncədən duyması zərurətindən doğulmuşdur.

1933-cü ildə “Washington post” qəzetinin təsisçisi Con Meyer “Qəzet sahibinə deyil, cəmiyyətə xidmət etməlidir” deyirdisə, Azərbaycan jurnalistlərinin müəllimi Həsən bəy Zərdabi hələ 1877-ci ildə “Həyat” qəzetindəki məqaləsinə bu sözlərlə yekun vururdu: “Camaat qəzet üçün deyil, qəzet camaat üçün olmalıdır”. Eyni zamanda böyük demokrat ədib Cəlil Məmmədquluzadənin də aşağıdakı kəlamları düşündürücü və ibrətamizdir: “Qələmin müqəddəs vəzifəsi xalqın xoşbəxtliyi yolunda xidmət etməkdir”. Sözün insanlara təsir gücündən böyük klassiklərimiz Nizami və Füzulidən də misallar gətirmək olar. Am-

ma jurnalistika ədəbiyyat deyil və jurnalistika sözçülük də deyildir. Bəs nədir jurnalistika?

XIX əsrin tələblərindən doğan jurnalistikanın maarifləndirmə funksiyası sırasına XX əsrdə məlumatlandırma və əyləndirmə missiyası. XXI əsrdə isə ictimai jurnalistika (public journalism) və internet jurnalistikası (online journalism) və sosial media kimi yanaşma meylləri də əlavə olunmuşdur.

Azərbaycanda çar Rusiyası dövründə əsas qoyulan mətbuatımız sovet imperiyasının təbliğatçılıq və təşviqatçılıq çərçivəsini, repressiya dövrünün qaranlıq məhəbəsinə, Böyük Vətən müharibəsinin od-alovunu, rusların “perestroika” dediyi yenidənqurma dövrünün xaosunu öz səhifələrində işıqlandırsa da, dözdü, əyilmədi, yaşadı. Nəhayət əbədi azadlığına qo-

vuşdu, müstəqil oldu, öz yolu, öz cığırı oldu mətbuatımızın.

Ümummilli Lider Heydər Əliyev isə jurnalistikamıza yeni nəfəs, yeni güc verdi. Dirçəldi jurnalistikamızı, dağıtdı ona qoyulan qadağa və məhəbə həyatını. Ümummilli Liderimizin ideyalarının işığında dirçələn jurnalistikamız beynəlxalq səviyyəyə çıxdı, qloballaşan dünyamızla qovuşdu. Azadlıq əldə etdi senzurasız mətbuatımız. 30 illik suverenlik savaşı və 44 günlük müharibədə xalqla bərabər döyüşüb, mübarizlər yaratdı mətbuatımız. Minlərlə şəhid versə də, qələmi ilə əbədiyyət qazandırdı qəhrəmanlarına jurnalistlərimiz. Müzəffər dövlətin müzəffər qalibinə çevrildi, qəhrəman oldu qələmdaşlarımız.

Dövlət qayğısı ilə əhatələnən jurnalistikamız artıq heç bir sərhəd tanımır. Elektron KİV ona qoyulan sərhədləri inkişafa gedən yolda onsuz da çoxdan söküb atıbdr.

Dördüncü hakimiyyət statusu qazanan mətbuatımızı yaşadan qələm sahiblərinə isə yalnız bir yol qalır: dirçəliş, inkişaf, yüksəliş. Yaxud özünü inkişaf etdirmək, mətbuatımızın səviyyəsini daha da qaldırmaq, cəmiyyətimizi yüksəltmək!

Yolunuz uğurlu, məramınız aydın, qayəniz təmiz olsun, əziz qələmdaşlarımız!

Surə Seyid
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

ELMİ JURNALİSTİKANIN “Əkinçi” MODELİ

Çağdaş dünyamızda müxtəlif düşüncə sistemlərini ciddi şəkildə məşğul edən problemlərdən biri elmi jurnalistikadır və bu problemin həlli birbaşa cəmiyyətlərin yeni nizamında insanın mövcud dünyagörüşündən qaynaqlanır. Məsələ ondadır ki, zaman-zaman jurnalistikanın əsas funksiyaları olan maarifləndirmə və bilgiləndirmə öz yerini əyləncəyə vermiş, nəticədə sanki jurnalistikanın bəşəri missiyası yaddan çıxmışdır. Eyni səbəbdən bu gün elmi jurnalistikanın inkişafı fikir aydınlarını daha ciddi şəkildə məşğul etməkdədir. Başqa sözlə, çoxsaylı uğurları ilə həyatımıza nüfuz edən qloballaşma eyni zamanda müəyyən fəsadların yaranmasına yol açmışdır ki, onlardan da biri, yaxud birincisi medianın özünü auditoriyanın istəklərinə uyğunlaşdıraraq elmi düşüncənin təntənəsinə nail olmaq vəzifəsini unutmasıdır. Müqayisə üçün xatırladaq ki, “Əkinçi”nin nəşr olunduğu 1875-1877-ci illərdə, daha doğrusu, əhalinin böyük əksəriyyətinin oxumaq və yazmaq bilmədiyi zaman və məkan daxilində Həsən bəy Zərdabi, sözün həqiqi mənasında, elmi jurnalistikanın əsasını qoymuş, milli düşüncənin elmlə silahlanması istiqamətində ciddi uğurlara imza atmışdır. Əsl həqiqətdə, “Əkinçi” qaragüruh kütlənin ardınca getmək yolunu deyil, xalqın səviyyəsinə enərək onu ucaltmaq yolunu tutmuşdur. Bu mənada elmi jurnalistikanın “Əkinçi” modelini və prinsiplərini öyrənmək bu gün son dərəcədə vacib və gərəklidir. Qəti şəkildə demək mümkündür ki, Azərbaycanda həm mətbuatın, həm də elmi jurnalistikanın tarixi birbaşa “Əkinçi” qəzetindən başlayır.

“Əkinçi” qəzetində çap olunmuş materiallara əsaslanmaqla elmi jurnalistikanın bu gün belə aktuallığı ilə səciyyələnən aşağıdakı prinsiplərini təs-

nifləndirmək mümkündür:

1. Mətbuat istənilən elmi informasiyanı deyil, cəmiyyət üzvü üçün gərəkli ola biləcək, onun həyat şəraitinin yaxşılaşmasına müsbət təsir göstərəcək elmi informasiyanı təqdim etməlidir.
2. Mətbuatda yer tutan elmi yazılar təbiət və cəmiyyətdə tarazlığın saxlanılmasına hesablanmalı, eyni prosesdə insanın ictimai və sosial məsuliyyətini gündəmə gətirməlidir.
3. Elmi jurnalistikada auditoriyanın bilik və düşüncə səviyyəsi nəzərə alınmalı, mövcud şərtlər daxilində zəruri elmi biliklərin kütləviləşdirilməsi həyata keçirilməlidir.

İnkaredilməz ki, XXI əsrin çoxsaylı mətbuat orqanlarında, eləcə də internet jurnalistikasını təmsil edən jurnal və qəzetlərdə, xəbər portallarında müxtəlif elmlərlə bağlı əsaslı yazılarla qarşılaşmaq mümkündür ki, onların böyük əksəriyyəti geniş kütlə üçün maraq kəsb etmir. Münasibətlər sistemində oxucu və mətbuat konsensusunu diqqətdə saxlayan H.Zərdabi sahib olduğu elmi təfəkkürün imkanlarını nəzər nöqtəsinə çəkmədən cəmiyyət üzvlərinə lazım olacaq biliklərin həm də mətbuat vasitəsilə çatdırılmasını gərəkli saymış və bu zaman elmi materialın yığcam və inandırıcılığına xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Faktıdır ki, 1861-ci ildən Moskva Universitetinin Fizika-riyaziyyat fakültəsinin Təbiət şöbəsində ali təhsil almağa başlayan Həsən bəy Zərdabi darvinizmə dair biliklərə dərinlənmiş, eləcə də 1865-ci ildə, yəni universiteti bitirərkən elmi iş müdafiə etmiş, indiki istilahlarla ifadə etsək, fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi alan ilk azərbaycanlı olmuşdur. Bununla belə, ustad jurnalist “Əkinçi”də darvinizm nəzəriyyəsindən bəhs etməyi gərəksiz saymış, hətta qəzetin 56 sayında bir dəfə də Darwinin adını çəkməyə ehtiyac duymamışdır. Əvəzində isə böyük ziyalı elmsizlik ucbatından məhvə sürüklənən cəmiyyətin xilas yolunu elm əldə etməkdə görmüş, bu işi isə xüsusi peşəkarlıqla həyata keçirmişdir.

H.Zərdabi “Əkinçi”nin ilk sayında elan etmişdir ki, qəzetin fəsilələrindən biri “Elm xəbərləri” olacaqdır. Bununla belə, qəzetdə yer tutan bütün materiallarda bu və ya digər dərəcədə elmi dün-

Azərbaycan mediasının müstəqilliyi bizim cəmiyyətimizin inkişafı üçün başlıca şərtlərdən biridir. Mən çox şadam ki, bizim mediamızda sağlamlaşma prosesi uğurla gedir. Xalqın maraqlarına zidd, dövlət maraqlarına zərbə vura biləcək yazılar artıq çox nadir hallarda üzə çıxır. Yeni bu, media nümayəndələrinin məsuliyyətindən xəbər verən amildir.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

yağorüş formalaşdıracaq məlumatların qələmə alındığını görürük. Məsələn, “Əkinçi”nin ilk sayında getmiş “Əkin və zirayət xəbərləri” belə bir yarımşərlövə ilə təqdim edilmişdir: “Mal südümdən yağ qayırmaqdan danışacaq”. Yazının əvvəlində H.Zərdabi məxsusi vurğulamışdır ki, məsələnin mahiyyəti həyatını mal-qara saxlamaqla quran insanın çəkdiyi zəhmət müqabilində qazanc əldə etməsidir. Başqa sözlə, böyük ziyalı öz həmvətənlərinə sadəcə zəhmət çəkməyi deyil, ağılla zəhmət çəkməyi məsləhət görmüşdür. Bəli, “Əkinçi”ni oxuduqca məlum olur ki, H.Zərdabi qəzetin səhifələrində zaman-zaman yeni elmi kəşflərdən də söz açmışdır. Lakin ilk öncə o məsələlərdən bəhs etmişdir ki, həmin məsələlər nəzərə alınmadan Azərbaycan kəndlisinin zəhmət çəkməsinə ehtiyac yoxdur. Bütün bu kimi məqamları diqqətdə saxlayan fədai jurnalist özünü kəndli vətən qardaşlarına tutaraq yazmışdır: “İmtahan ilə biliblər ki, otaqda on dərəcə, yəni on qradus isti olsa, yəni qışda bizlər sakit olduğumuz otaqların istiliyi olsa, ol vaxtda iyirmi, ya iyirmi dörd saat süd zikr olan qablarda saxlansa, o südün tamam qaymağı üzünə yığılır. Əgərçi südü belə otaqda qırx səkkiz saat da saxlamaq olur və südü artıq saxladıqdan qaymağın da qədəri artır, amma süd çox zaman sərilmiş qalsa, çürüyüb bilmərrə tələf ola bilər. Yaxşıdır ki, onu iyirmi dörd saatdan ziyadə saxlamayasan və bir də imtahan ilə biliblər ki, əvvəl zaman südün üzünə çıxan qaymaq çox dadlı və xoş iyli olur, amma axırda yığılan qaymaq elə dadlı olmaz. Bu səbəb böyük şəhərlərin yaşıqlığında sərilmiş südün üzünə çıxan qaymağı on iki saatdan sonra yığıb, bu əvvəl yığılmış qaymaqdan çox əla yağ çalxayıb, ziyadə qiymətə satırlar, sonra on iki saat keçəndə genə təzədən qaymağı yığıb, bu sonra yığılmış qaymaqdan alçaq yağ qayırırlar”.

Göründüyü kimi, H.Zərdabi müstəmləkəçiliyin ağır şərtləri altında yaşayan Azərbaycan kəndlisinə həyatını asanlaşdırmaq üçün yeni elmi texnologiyalar təqdim etmiş və bu məqamda

məqalələrin canlı xalq danışığı dilində olmasına xüsusi önəm vermişdir.

H.Zərdabi gördü ki, onsuz da çətin şəraitdə ömür sürən həmvətənləri həm də müxtəlif epidemiyalar, xəstəliklər səbəbindən həyatlarını itirirlər. Böyük alim-jurnalist xəstəliklərin bir qisminin məhz təbiət hadisələri ilə əlaqədar yarandığını diqqətə çəkir, bildirirdi ki, seldən sonra evlərə yığılmış lil təmamilə kənarlaşdırılmalı, yenidən həmin evlərdə yaşamaqdan ötrü divarların quruması gözlənilməlidir. Xalqının sağlamlığına böyük əhəmiyyət verən jurnalist yazırdı ki, sel nəticəsində evlərə dolmuş lilin içərisindəki heyvanat və nəbatat növləri çürüyərsə, müxtəlif xəstəliklərə səbəb ola bilər.

H.Zərdabi elm əldə etməyi, ilk növbədə, həyatda mövcud olmanın ən ciddi şərtlərindən biri kimi gündəmə gətirmişdir. Böyük ziyalı artıq Azərbaycan insanını bir bölgənin deyil, dünyanın fərdi səviyyəsində görmüş, eyni müstəvidə yaşamaq üçün isə elm qazanmağın vacibliyini məxsusi vurğulamışdır. Maraqlıdır ki, H.Zərdabi yeni dünyada qaydaların dəyişdiyini, yaşamaq uğrunda mübarizə prinsiplərinin yeniləndiyini, modern həyatda qarşıdurmaların daha da kəskinləşdiyini gündəmə gətirərək müasir insan üçün elmin yeganə çıxış yolu olması mövqeyində dayanmışdır. Bəli, “Əkinçi”nin yaradıcısı öz oxucularına bu ideyanı təlqin etmişdir ki, bir xalq olaraq həyatda qalmaqdan ötrü məmləkətin hər bir vətəndaşı zəruri biliklərə yiyələnəlməlidir. Əlbəttə ki, bu məqamda dahi jurnalist qəzetçilikdə dil sadəliyinin vacibliyini də gərəkli sayaraq elm qazanmağın mövcud dünyada mühüm şərt olduğunu aydınlatmağa çalışmışdır.

Qeyd-şərtsiz, bu gün Azərbaycan cəmiyyətinin monumental sütunlarından birini təşkil edən milli elmi düşüncənin təməlində “Əkinçi” qəzetindən qaynaqlanan elmi jurnalistika dayanır.

İman Cəfərov

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Müasir media konvergensiyası

Müasir dövrdə media sürətlə dəyişir və inkişaf edir. Hazırda media daha əvvəl olmadığı qədər dinamik və çoxşaxəli olub. Bu dəyişikliklərin əsas səbəbi isə texnologiyaların inkişafı ilə media məzmununun istehsalı və yayımında meydana çıxan konvergensiya prosesidir. Konvergensiya – fərqli media platformalarının bir-biri ilə inteqrasiyası, məzmunun çoxkanallı təqdimatı və jurnalistikanın yeni, daha geniş bacarıqlar tələb etməsi deməkdir.

Əgər keçmişdə qəzet yalnız mətnlə oxuculara informasiya təqdim edirdisə, bu gün həmin məqalə eyni anda qəzetin veb saytında yayımlanır, fotolar və video ilə zənginləşdirilir, sosial şəbəkələrdə müzakirə mövzusunda çevrilir və hətta podkastlara mövzu olur.

Konvergensiyanın ən böyük üstünlüyü medianın auditoriya ilə daha geniş və sürətli ünsiyyət qurmasına şərait yaratmasıdır. Rəqəmsal platformaların köməyi ilə jurnalistlər xəbərləri dərhal təqdim edir, oxucular isə istənilən yerdə və istənilən cihazdan xəbərləri izləyə bilər. Video reportajlar, canlı yayımlar, sosial şəbəkələrdə interaktiv məzmunlar oxucunun diqqətini daha uzun müddət saxlamağa imkan verir.

Konvergensiya həm də jurnalistlərdən yeni bacarıqlar tələb edir. Artıq bir jurnalist yalnız yazmaq deyil, həm də foto və video çəkməyi, sosial media məcəmmentini, canlı yayım imkanlarını bilməlidir. Redaksiyalar üçün də yeni bir iş modeli formalaşır: ənənəvi qəzetlər veb saytlar açır, televiziya kanalları YouTube platformasında yeni tamaşaçı auditoriyası qazanmağa çalışır.

Azərbaycan mediası da bu qlobal proseslərdən kənarda qalmayıb. Son onilliklərdə ölkədə internetin və mobil texnologiyaların sürətli inkişafı ənənəvi me-

dia orqanlarını yeni forma axtarışına sövq edib. Bir çox qəzetlər onlayn platformalara keçib, televiziya kanalları rəqəmsal məzmun istehsalına başlayıb, sosial media şəbəkələrində geniş auditoriya toplamış xəbər səhifələri yaranıb. Bu gün oxucular xəbərləri daha çox smartfon vasitəsilə alır, sosial şəbəkələrdə paylaşır və müzakirə edirlər. Qəzetlər və xəbər agentlikləri isə çoxkanallı yayımla daha çox oxucu və izləyici qazanır.

Hazırda “APA” və “Report” agentlikləri xəbərləri mətn, foto və video formatında eyni anda təqdim etməklə müasir tendensiyalara uyğunlaşır, multimedia istehsalında öndə gedirlər. “Xəzər TV” və “ARB” verilişlərini YouTube, Facebook və TikTok platformalarında yayımlayaraq ənənəvi TV izləyicisinə rəqəmsal auditoriyanı da əlavə edirlər.

“Kaspi” qəzeti veb saytlar və sosial media vasitəsilə çapdan kənarda da oxucularına xidmət edir. “525-ci qəzet” də yalnız çap nəşri kimi fəaliyyət göstərmir, eyni zamanda veb platforma, sosial şəbəkələr və video reportajlarla auditoriyasına çıxış imkanı yaradır.

Bununla yanaşı, müasir Azərbaycan mediası konvergensiyanın bəzi riskləri ilə də üzləşir. Sosial şəbəkələrdə sürətlə yayılan məlumatların yoxlanılmadan təqdim edilməsi, senzura və tənqiddə açıq olmayan mövzular jurnalistikanın keyfiyyətinə təsir edir. Məzmun sürətlə istehsal edildikcə onun dəqiqliyinə və etik normalara diqqət azalır. Xəbər istehsalçılarının kommersiya və reyting maraqları bəzən peşəkar standartları təhlükə altına alır. Konvergensiyanın ən böyük mənfi tərəfi məhz sürətin keyfiyyəti üstələməsidir. Medianın hər dəqiqə yenilənməsi tələbi jurnalistləri xəbərləri bəzən yoxlamadan təqdim etməyə

məcbur edir. Bu isə dezinformasiya riskini artırır.

Azərbaycan mediasında da bəzən sosial şəbəkələrdə yayılan təsdiqlənməmiş məlumatların xəbər saytlarında dərc edildiyinin şahidi oluruq. Digər bir risk isə jurnalistlərin peşəkar dəyərlərdən uzaqlaşması, etik prinsiplərin pozulması, şayiələrə yer verilməsi, keyfiyyətli təhlillərin azalmasıdır.

Əslində konvergensiya medianı daha məsuliyyətli olmağa məcbur edir. Keyfiyyətli jurnalistikanın qorunması üçün redaksiyalar fakt yoxlama prosesini gücləndirməli və etik kodekslərə riayət etməlidir. Eyni zamanda auditoriyanın da media savadlılığı artırılmalıdır. Oxucular, tamaşaçılar və dinləyicilər yalan xəbərləri ayırd etməyi, rəsmi mənbələrdən istifadə etməyi öyrənməlidirlər. Bunun üçün maarifləndirici proqramlar təşkil olunmalıdır. Media istehsalçıları texnologiyadan düzgün istifadə etməklə yanaşı, peşə dəyərlərini də qorumaq, auditoriya isə daha media savadlı olmalıdır. Ancaq bu yolla konvergensiyanın imkanlarından maksimum yararlanmaq və müasir informasiya mühitində sağlam, keyfiyyətli jurnalistika təmin etmək mümkündür.

Konvergensiyanın gətirdiyi imkanlardan məsuliyyətlə istifadə edərək peşəkarlığı qorumaq və cəmiyyətin informasiya ehtiyacına cavab vermək hər birimizin vəzifəsidir. Texnologiya dəyişə bilər, amma dəyərlər dəyişməməlidir. *Jurnalistikanın ürəyində həmişə bir həqiqət dayanmalıdır: məsuliyyət və dürüstlük.*

“Yeni Fikir”

“Əkinçi” - xalqın tribunası

XIX əsrdə Azərbaycanda maarifçilik hərəkatı ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında mühüm bir hadisə kimi yadda qaldı. Bu dövrdə cəhalətə, dini fanatizmə və sosial ədalətsizliyə qarşı çıxan maarifçi ziyalılar xalqın elmə, təhsilə və mədəni inkişafa yiyələnməsini əsas hədəf seçdilər. Böyük maarifpərvər ziyalı Həsən bəy Zərdabi bu hərəkatın öncüllərindən biri kimi çıxış edərək xalqın oyanışı və tərəqqisi uğrunda yorulmadan çalışdı. Onun yüksək amallar uğrunda apardığı mübarizənin nəticəsi olaraq ilk milli mətbuatımızın əsası qoyuldu.

İmperiya əsarəti dövründə mövcud olan bütün çətinliklərə, senzura və təzyiqlərə baxmayaraq, böyük maarifçi və vətənpərvər ziyalı Həsən bəy Zərdabi 1875-ci il iyulun 22-də ilk nömrəsi nəşr olunan “Əkinçi” qəzeti vasitəsilə xalqın milli kimliyini ifadə etməyə müvəffəq oldu. “Əkinçi” təkcə bir qəzet deyildi, bu nəşr uzun illər boyu susdurulmuş bir xalqın səsi, milli düşüncənin təməli və maarifçilik ideyalarının cərgəsi idi. Həsən bəy Zərdabi bu qəzet vasitəsilə cəhalətə, geriliyə və xurafata qarşı mübarizə apardı, xalqı elmə, təhsilə və milli oyanışa səslədi. “Əkinçi”nin nəşri Azərbaycan milli mətbuatının başlanğıcı olmaqla yanaşı, xalqın milli şüurunun formalaşmasında mühüm rol oynadı, gələcəkdə baş verəcək azadlıq və müstəqillik ideyalarının toxumlarını səpdi.

“Əkinçi” qəzeti yalnız bir mətbuat orqanı deyil, eyni zamanda xalqın tribunası, onun duyğularının, düşüncələrinin və arzularının ifadə olunduğu bir meydan idi. Bu nəşr Azərbaycanda xalqı düşünən, onun dərdini çəkən, gələcəyi üçün narahat olan ziyalıları və maarifpərvərləri bir araya toplamağı bacardı. Təxminən iki illik fəaliyyəti dövründə “Əkinçi” qəzeti Azərbaycan xalqının ictimai şüurunun formalaşmasında müstəsna xidmətlər göstərdi.

Eyni zamanda “Əkinçi” qəzetinin təsiri ilə Azərbaycanın maarifpərvər ziyalıları daha da fəallaşdı, cəmiyyətdə milli düşüncə və oyanış prosesi sürətləndi.

Həsən bəy Zərdabinin başladığı bu iş, sonrakı illərdə Cəlil Məmmədquluzadə, Fəridun bəy Köçərli, Üzeyir bəy Hacıbəyli kimi görkəmli, tarixi şəxsiyyətlərin fəaliyyətinə böyük təsir göstərdi.

Məhz “Əkinçi” ilə başlanan yolla mütləqə ziyalılarımızın sayəsində Azərbaycanın milli intibah dövrünün təməli qoyuldu, mədəniyyət, ədəbiyyat və təhsil sahələrində yeni bir mərhələnin başlanğıcı yarandı.

“Əkinçi” təkcə dövrünün maarifçilik ideyalarının daşıyıcısı olmaqla kifayətlənmədi, həm də gələcəkdə Şərqi ilk dünyəvi və demokratik dövləti kimi tarixə düşəcək Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ideoloji təməllərinin formalaşmasında mühüm rol oynadı. “Əkinçi” fəaliyyəti ilə milli istiqlal yolunun ilk bələdçisi oldu və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulmasında və fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynadı.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra, ölkəmiz uzun müddət sovet imperiyasının tərkibində əsarət və ideoloji basqılar altında yaşadı. Bu dövrdə milli düşüncə, azad fikir və sərbəst mətbuat məhdudlaşdırıldı. Nəhayət, 1991-ci ildə Azərbaycan yenidən müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra əsarət illərinin yaratdığı səssizliyi aradan götürüldü və ölkəmizdə azad mətbuat yaranmağa başladı.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycanın müstəqil mətbuatı yeni bir inkişaf dövrünə qədəm qoydu. Ölkədə ictimai-siyasi sabitlik bərpa olunduqca söz və ifadə azadlığı sahəsində də mühüm islahatlar həyata keçirildi. Ən mühüm addımlardan biri mətbuatda senzuranın ləğvi oldu. Bu tarixi qərar azad mətbuatın inkişafı üçün mühüm hüquqi zəmin yaratdı. Azad sözlərin basqıları aradan qaldırıldı, dövlət orqanlarının media ilə əməkdaşlığı inkişaf etdi. Ulu öndər Heydər Əliyev hakimiyyəti dövründə dövlətin mətbuata münasibətində diqqət və qayğı əsas prinsipə çevrildi. Medianın maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, jurnalistlə-

rin hüquqlarının müdafiəsi və peşəkarlığın artırılması istiqamətində atılan addımlar müstəqil mətbuatın sağlam şəkildə inkişafına yol açdı.

Daha sonrakı illərdə bu sağlam ənənə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildi. Azad və obyektiv medianın cəmiyyətdəki rolu daha da dərinləşdi, dövlət tərəfindən mətbuatın inkişafına göstərilən diqqət və qayğı artırıldı. Prezident İlham Əliyev medianı cəmiyyətin ayrılmaz bir hissəsi, dövlətlə xalq arasında körpü rolunu oynayan önəmli bir sahə kimi dəyərləndirdi. Jurnalistlərin sosial rifahının, xüsusilə də mənzil şəraitlərinin yaxşılaşdırılması və evlə təmin olunmaları istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Bu, dövlətin mətbuata olan münasibətinin yalnız sözlə deyil, əməli dəstəklə müşayiət olunduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Görülən tədbirlər nəticəsində media sahəsində peşəkar və azad jurnalistikanın inkişafı üçün əlverişli şərait yaradıldı. Bütün bu uğurların məntiqi nəticəsi olaraq, şəərəfli və keşməkeşli bir yol keçmiş, öz üzərinə düşən tarixi missiyanı ləyaqətlə yerinə yetirmiş Azərbaycan Milli Mətbuatı bu gün özünün inkişaf dövrünü yaşayır. Hal-hazırda 150 illik yubileyinə doğru addımlayan milli mətbuatımız, tarix boyu qazandığı dəyərləri və təcrübəni qoruyaraq yeni dövrün çağırışlarına uyğun şəkildə fəaliyyətini davam etdirir. Mətbuatımız təkcə informasiya daşıyıcısı deyil, həm də Vətənə, dövlətə və millətə sədaqət kimi unikal dəyərlərin daşıyıcısıdır. Peşəkarlıq, obyektivlik və ictimai məsuliyyət prinsiplərinə əsaslanan bu mətbuat ənənəsi, Azərbaycan cəmiyyətinin maariflənməsi, milli birliyin möhkəmləndirilməsi və dövlətçiliyimizin gücləndirilməsi yolunda mühüm rol oynayır.

Xumar Məmmədova
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü

Müasir dövrdə informasiya qavrayışı və ünsiyyət prosesi

Bəşəriyyət yarandığı gündən insanlar ünsiyyətə ehtiyac duyub. Hətta ünsiyyət inkişafın ən başlıca şərtlərindən birinə çevrilib. Lakin bu proses və onun təsiri zamanla müxtəlif mənə yükü daşımaqla yanaşı, böyük tarixi hadisələrə səbəb olan funksiyaları ifadə etməyə başlayıb. Ünsiyyət insan həyatında informasiya ehtiyacını qarşılayan və bu yolla mənəvi inkişafı şərtləndirən əsas amillərdən biridir. İnformasiya mübadiləsi prosesində ünsiyyətin müxtəlif növləri meydana gələrək yeni kommunikasiya kanalları formalaşmışdır. Məhz mətbuatın, informasiya agentliklərinin, radio-televiziyanın yaranması ünsiyyət prosesində informasiya mübadiləsinin əhəmiyyətli inqilabı kimi qiymətləndirilə bilər.

Tarixdən fərqli olaraq, müasir dövrdə məlumatın alınması, emalı və ötürülməsi informasiya mübadiləsində tamamilə yeni texnoloji müstəvi yaratmışdır. Yeni kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı informasiya mübadiləsində nəinki insan roluna təsir etmiş, həm də onun fəaliyyətini müəyyən qəliblərə salaraq məhdudlaşdırmışdır. Bu gün informasiyanı emal edən qurğu insan zəkasının hüdudlarını aşan mexanizmlərlə tənzimlənməyə başlamışdır. Birbaşa ünsiyyəti həm də dolayı söhbətə çevirən bu yeni mexanizm informasiya daşıyıcısı kimi geniş kütlələrə nüfuz etməkdədir. Süni intellekt adlandırılan bu mexanizm kommunikasiya sahəsində müxtəlif səpkili fikirlərin hakim olduğu saysız elmi nəzəriyyələrin və yanaşmaların yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Bu təsir təbii olaraq, medianın təbiətindən yan keçə bilməzdi.

Medianın inkişafına süni intellektin təsiri şəxslərarası ünsiyyət prosesini mürəkkəb bir mərhələyə daşıdı. Bu hal öz növbəsində dinamik formata malik süni intellektdən istifadənin təsviri və göstəriş normalarına, fərdlərin iş və ya öyrənmə məqsədilə ondan istifadə niyyətinə təsir etməkdədir. Bundan əlavə, ehtimal edilən media təsiri bu zəka növü haqqında yüksək qavrayışa malik şəxslərdə, zəif qavrayışa malik şəxslərlə müqayisədə daha güclü olsa da, süni intellekt haqqında yüksək və aşağı faktiki biliyə malik olan şəxslər arasında heç bir fərq yaratmayıb.

Süni intellekt texnologiyası insan zəkasının tələb etdiyi tapşırıqları yerinə yetirməyə və ya qərarlar qəbul etməyə qadir olan kompüter texnologiyalarının geniş spektrini əhatə edir. Süni intellekt texnologiyasının yaranması və yayılması məlumatların təhlükəsizliyi və müəllif hüquqlarının pozulması kimi ciddi narahatlıqlar yaratsa da, bu texnologiya cəmiyyətin inkişafında mühüm amilə çevrildi. Məsələn, süni intellekt texnologiyası texnologiya, maliyyə xidmətləri və səhiyyə kimi müxtəlif sənaye sahələrində təxmin edilən saydan fərqli olaraq, daha çox iş yerinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bundan əlavə, süni intellektin iqtisadi artıma əhəmiyyətli dərəcədə təsir edəcəyi də proqnozlaşdırılır, belə ki, süni intellektin 2035-ci ilə qədər illik global iqtisadi artım templərini iki dəfə ar-

tıraçağı gözlənilir. Beləliklə, süni intellekt texnologiyasının, xüsusən təhsil, öyrənmə və iş məqsədləri üçün qəbulu cəmiyyətin iqtisadi inkişafı üçün zəruridir.

Media sahəsində yeni texnologiyaya adaptasiyanı asanlaşdırmaq üçün effektiv ünsiyyət və məlumat mübadiləsi olduqca vacibdir. Müasir texnologiyanın müxtəlif kommunikasiya kanalları, o cümlədən kütləvi kommunikasiya, şəxslərlərarası ünsiyyət və sosial sistem daxilində şəbəkə rabitəsi vasitəsilə yayılması – yəni diffuziya prosesi getməkdədir. Yeni texnologiya ilə bağlı qeyri-müəyyənliyi azaltmaq üçün hərəkatların, qavrayışların, ünsiyyət proseslərinin, sosial normaların və sosial strukturların vəhdəti əsas faktor kimi götürülür. Bundan əlavə, diffuziyanın ilkin mərhələsində insanlar məlumat toplanması və belə bir texnologiyanın qəbulu ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmək üçün çoxsaylı rabitə kanallarına etibar edirlər. Qısa müddət ərzində süni intellekt texnologiyasını görünməmiş şəkildə əlçatan edən ChatGPT 3.5, daha sonar isə ChatGPT 4.0 sadə insanlar arasında populyarlıq qazanıb. ChatGPT-nin artan bu populyarlığı fonunda, süni intellekt texnologiyası trend mövzulardan birinə çevrilməkdədir. Belə ki, insanların texnologiyayı mənimsəməsi, eləcə də onun əsas mexanizmlərindəki yeniliyi öyrənməsi ünsiyyəti fərqli bir platformaya daşıyır. Məlumdur ki, məlumatın bir mənbədən geniş auditoriyaya yayılmasını nəzərdə tutan kütləvi kommunikasiya prosesi müxtəlif kanallar vasitəsilə həyata keçirilir. Bu kanallar televiziya, radio və qəzet kimi ənənəvi medianı, həmçinin sosial media platformaları və xəbər portalları kimi yeni media kanallarını əhatə edir ki, bunlar birlikdə bugünkü media mühitində kütləvi ünsiyyət üçün mövcud olan müxtəlif yolları təmsil edir.

Artıq ehtimal olunan media təsiri yeni bir model olaraq nəzərdən keçirilərək bilavasitə media effektlərini göstərən çoxaddımlı proses kimi müəyyən olunur. Bu prosesdə media məzmununa diqqət yetirən fərdlər konkret mövzu ilə bağlı əsas ilkin təəssüratları formalaşdırır və öz diqqət səviyyəsinə əsasən başqalarının da məzmunu diqqət səviyyəsini qiymətləndirirlər. Bu model üçüncü şəxsin təsiri nəzəriyyəsindən qaynaqlansa da, daha geniş tətbiq imkanı olan “daha ümumi” model hesab olunur və üçüncü şəxsin təsiri nəzəriyyəsindən fərqli olaraq, media məzmununun başqalarına ehtimal edilən təsirdən asılı olduğunu müdafiə edir.

Bu modeldə irəli sürülən əsas təkliflərdən biri fərdlərin şəxsi mediaya məruz qalması ilə başqalarının mediaya məruz qalması arasında müsbət bir əlaqənin mövcud olması ideyasıdır. Auditoriya mərkəzli nöqtəyi-nəzərdən yanaşsaq, mediaya məruz qalma şüurlu və ya şüursuz, eləcə də konsentrasiya edilmiş və ya konsentrasiya olunmamış ola bilər. Təmələnin diqqətinə və şüuruna əsasən, məruz qalma vəziyyəti passiv məruz qalma və ya aktiv diqqət kimi təsnif edilə

bilər. Mediaya məruz qalma media məzmununa məruz qalması nəzərdə tutduğu halda, medianın diqqəti, yəni xüsusi media məzmununa diqqət, məlumatın müəyyən idrak səyləri ilə işlənməsini nəzərdə tutur. Başqa sözlə, passiv məruz qalma vəziyyətində auditoriya mesajın elementini qavrayıb, lakin onu şüursuz şəkildə emal edə bilər, halbuki aktiv diqqətdə auditoriya məlumatı emal etmək üçün idrak etmə qabiliyyətini sərf etməlidir və beləliklə, medianın diqqəti idrak effektləri üçün mediaya məruz qalmadan daha yaxşı bir vasitə kimi qəbul edilmişdir.

Elmi tədqiqatlarda formalaşmış fikirlərdən biri odur ki, fərdlərin medianın süni intellekt texnologiyası ilə bağlı məlumatlara diqqəti digərlərinin oxşar məlumatlara diqqəti ilə müsbət əlaqələndirilir. Media məzmunu təəssüratının formalaşmasında rabitə kanallarının müxtəlifliyi və diqqətin tezliyi vacib amildir. Mövcud olan problem informasiya ilə zəngin mühit yaratdığı təqdirdə fərdlərin müxtəlif kanallar vasitəsilə ötürülən məlumatlara passiv və ya aktiv şəkildə daxil olma ehtimalını yüksəltdi.

Formalaşmış digər bir fikrə əsasən isə şəxslərin süni intellekt texnologiyası ilə bağlı şəxsiyyətlərarası ünsiyyətə girmə tezliyi, başqalarının medianın süni intellekt texnologiyası ilə bağlı məlumatlara diqqət yetirməsi ilə müsbət əlaqələndirilir.

Medianın auditoriyaya güman edilən təsiri iki əsas mexanizm vasitəsilə həyata keçirilir: ekoloji təsir və normativ təsir. Ekoloji təsir mexanizmində fərdlərin cavabları media məzmununun başqalarının cavablarına potensial təsirinin nəzərə alınması ilə idarə olunur. Bu, medianın başqalarına təsirinin miqyasını qiymətləndirməklə yanaşı, başqalarının media təsirlərinə görə necə davranma biləcəyini subyektiv qiymətləndirməyi də əhatə edir. Digər tərəfdən normativ təsir medianı normativ qavrayışların mənbəyi kimi qəbul edir və fərziyyələrin cavablarını formalaşdıran təsviri normalar və göstəriş normaları da daxil olmaqla, normativ qavrayışları əhatə etmək üçün ehtimal edilən təsir anlayışını genişləndirir.

Ümumi olaraq, qəbul edilən təsviri normalar müəyyən bir davranışın təxmin edilən yayılmasına istinad edir, qəbul edilən göstəriş normaları isə bu davranışın həyata keçirilməsinin təxmin edilən sosial təsdiqinə istinad edir. Xüsusilə yeni texnologiyaların yayılmasını ilkin mərhələsində fərdlərin texnologiya ilə birbaşa təcrübəsi olmaya və ya bu barədə qeyri-müəyyən biliyə malik ola bilər. İnsanlar texnologiyanın mənimsənilməsi ilə bağlı qərarlar qəbul etmək üçün sosial mühitlərində başqalarının davranışlarına və ya fikirlərinə etibar etməyə üstünlük verirlər. Ünsiyyəti yeni müstəviyə daşıyan bu nəzəriyyələr medianın gələcək inkişafı üçün müsbət proqnozlar verir.

Elnarə Allahverdiyeva
Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

Naxçıvan ədəbi mühitində “Şərq qapısı” qəzetinin rolu

Tarixin bütün dövrlərində Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında Naxçıvan xüsusi rol oynamış, bu qədim bölgə zaman-zaman görkəmli şəxsiyyətlər yetişdirmişdir. Mürəkkəb və ziddiyyətli hadisələrlə zəngin olan XX əsr tariximizin çox əhəmiyyətli bir mərhələsidir. Bu dövrdə ədəbiyyatımız və mətbuatımız özünəməxsus inkişaf yolu keçmişdir.

Əsrin əvvəllərində Azərbaycan ziyalıları arasında siyasi-ictimai fikrin istiqamətini, məslək mübarizələrini müəyyən etmək, bunların nə qədər ziddiyyətli, mürəkkəb şəraitdə getdiyini bilmək üçün müxtəlif qəzet və məcmuələri gözdən keçirmək kifayətdir. “Şərqi-Rus” (1903-1905), “Təkamül” (1906), “Dəbistan” (1906-1907), “Rəhbər” (1906), “Məktəb” (1911-1920) və s. belələrindəndir.

Milli bədii fikrin inkişafında xüsusi mərhələ olan

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı özünün mövzu rəngarəngliyinə görə daha çox fərqlənir.

Naxçıvan ədəbi mühitinin XX əsrdə geniş şöhrət qazanmasının əsas səbəblərindən biri o idi ki, hələ XIX əsrdə bu diyarda, xüsusən Naxçıvan və Ordubadda bir sıra görkəmli sənətkarlar yaşayıb-yaratmışlar. Ordubadda uzun illər fəaliyyət göstərmiş “Əncüməni-şüəra” ədəbi məclisi isə bu sahədə daha ciddi rol oynamışdır.

XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Naxçıvanda fəaliyyət göstərən Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd Tağı Sidqi, Q.Şərifzadə, Mirzə Cəlil Şürbi, Əliqulu Qəmküsar, Paşa ağa Sultanov, Əbülqasım Sultanov, Fərəculla Şeyxov, Rzaqulu Nəcəfov kimi maarifçi-demokrat ziyalılar ədəbi mühidə yeni demokratik ideyaları sənətə gətirməklə nəsr, poeziya və publisistikanı yeni məzmunla saldılar.

Mirzə Cəlilin “Milli intibah dövrü” adlandırdığı XX əsrin əvvəllərində ədəbiyyatdakı başlanğıc Naxçıvanda ədəbi inkişafın sürətlənməsinə səbəb oldu. Xalqın ürəyindən keçən arzu və istəklərini göstərmək baxımından mətbuatın yaranması isə çox vacib məsələlərdən birinə çevrildi. Göründüyü kimi, “Naxçıvanda yaranan ədəbiyyat Azərbaycan ədəbiyyatının üzvi tərkib hissəsi, bu ədəbiyyatın məxsusi və zəngin bir qoludur”. Əsrin əvvəllərində artıq mətbuatla əlaqəsi olmayan yazıçı tapmaq mümkün deyildi. Onlar xalqın oyanması üçün əldə olan imkanlardan geniş istifadə edir, ədəbiyyatın o dövrə görə sayılan əsərlərini çap etdirməyə çalışırdılar. Mətbuat məhdud dairədə olsa da, xalqın acınacaqlı həyat şəraitini əks etdirə bilirdi.

Naxçıvanda ziyalılar mətbuat vasitəsilə öz mütərəqqi fikirlərini, azadlıq ideyalarını xalqa çatdırmağa təşəbbüs göstərirdilər. Bunun nəticəsi idi ki, Naxçıvanda da elm və mədəniyyətdə, ictimai və fəlsəfi fikirdə, ədəbiyyatda müasirlik meylləri getdikcə daha da güclənir, həyatla bağlılıq, xalqla əlaqə telləri artırıldı.

XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq dövrün elə böyük, kiçik ictimai-siyasi hadisə və məsələləri yoxdur ki, yazıçıların sənət dünyasında, eləcə də mətbuatda öz əksini tapmasın.

Bu dövrə qədər bütün sahələrdə zəngin və özünəməxsus bir irs yaranmışdı. Həmin illərdəki mübarizə ədəbiyyat və incəsənət qarşısında dövrün bütün ziddiyyətlərini real əks etdirmək, yeni həyat uğrunda mərd mübarizlərin surətlərini yaratmaq kimi məsul və şəərəfli vəzifələr qoyurdu. Naxçıvanda yeni ədəbi nəsilə ideya saflığı, vətənə bağlılıq, xalqa arxalanmaq hissi çox güclü idi.

Məlum olduğu kimi, Naxçıvan ziyalıları hələ XIX əsrin ikinci yarısından etibarən Azərbaycan, Rusiya və Şərq mətbuatında iştirak etmişlər. Mətbuatla əlaqələrinin yaranması və genişlənməsi regionda milli maarifçilik hərəkatının inkişafına müsbət təsir göstərmişdir. Yerli ziyalıların təşəbbüsü ilə dünyanın müxtəlif yerlərindən alınan “Tərcüman” (Baxçasaray), “Həblülmətin” (Kəlküttə), “Sürəyya”, “Pərvəriş” (Qahirə), “Əxtər” (Tehran), “Novoye obozreniye” (Peterburq), “Kavkaz” (Tiflis) və sair mətbuat orqanları Naxçıvan maarifçiləri arasında geniş şəkildə oxunub, müzakirə olunmuşdur. Naxçıvanda müxtəlif qəzetlərin xüsusi təmsilçilərinin fəaliyyət göstərməsi mətbuat orqanları ilə əməkdaşlığın və əlaqələrin ge-

nişlənməsinə səbəb olmuşdur. Qurbanəli Şərifzadənin “Həblülmətin”, Əliməmməd Xəlilovun “Kavkaz”, Eynəli Sultanovun “Novoye obozreniye”, Məhəmməd Tağı Sidqinin, Paşa ağa Sultanovun “Tərcüman” qəzetlərinin bölgə üzrə daimi müvəkkili vəzifəsini daşımaları abunəçilərin sayca artması ilə bərabər, həm də adı çəkilən qəzetlərdə Naxçıvana dair xəbərlərin, məlumatların dərc olunmasına şərait yaratmışdır. Mətbuatla əlaqələrin genişlənməsində Məhəmməd ağa Şahtaxtlının nəşr etdirdiyi “Şərqi-Rus” qəzeti də mühüm rol oynamışdır. Cəlil Məmmədquluzadənin baş redaktoru olduğu “Molla Nəsrəddin” jurnalında da Naxçıvanın əhli-qələmləri fəal iştirak etmişlər. Elə bu zərurət Naxçıvanda mətbuat orqanının yaranmasına səbəb oldu. 1 noyabr 1921-ci ildə Naxçıvanda nəşrə başlayan “Cavanlar həyatı” adlı qəzet də bu baxımdan qeyd olunmalıdır. Bir qədər sonra “Cavanlar həyatı” Naxçıvan Şura Cümhuriyyətinin orqanına çevrildi və öz nəşrini “Füqərə səsi” adı ilə davam etdirməyə başladı. 1922-ci ilin aprelindən isə bu qəzet “Şərq qapısı”na çevrildi.

Qəzet digər məqalələrlə yanaşı, ədəbi-bədii yazıların çapı və təbliği sahəsində də əhəmiyyətli rol oynayırdı. “Şərq qapısı” qəzeti Naxçıvanda davamlı şəkildə nəşr edilən mətbuat orqanıdır. “Cavanlar həyatı” və “Füqərə səsi” qəzetləri diyarda qəzetçilik işinin ilk məşqlərini, təməlini təşkil edirdi. “Şərq qapısı” isə uzun illər fəaliyyət göstərərək mətbuat sahəsində öz məktəbini yaratmış mətbuat orqanıdır. Bu qəzet 1922-ci ilin aprel ayından bu günədək kiçik fasilələrlə fəaliyyətini uğurla davam etdirməkdədir. “Şərq qapısı” qəzeti Naxçıvan Xalq Komissarlar Şurasının dəstəyi ilə nəşrə başlamışdır. Bu qəzetə keçən əsrin 20-30-cu illərində Həmid Mahmudov və Əhməd Həsənov, Həsən Əlizadə, Əvəz Sadıq, Abbas Gülməmmədov və başqaları redaktorluq etmişlər. Otuzuncu illərin axırlarında ölkədə ictimai-siyasi hadisələrin gərginliyi ilə əlaqədar olaraq “Şərq qapısı” qəzetinin redaktorları tez-tez dəyişməli olmuşdur. 1937-ci il ərzində “Şərq qapısı” qəzetində H.Mahmudov, Ş.Şirəliyev, Ə.Hacızadə, X.Əminov, M.İsmayilovun təyin olunub işdən çıxarılması repressiya dalğasının əks-sədası idi.

Hələ 1925-1926-cı illərdə Əvəz Sadıq, Abbas Gülməmmədov, Əyyub Abbasov, Məşdi Babayevin təşəbbüsü ilə Naxçıvanda “Gənc qələmlər” adlı ədəbiyyat dərnəyi yaradıldı. Naxçıvanda ədəbi gəncliyin inkişafında bu dərnəklə yanaşı, “Şərq qapısı” qəzetinin də rolu böyük idi. Bu illərdə qəzetdə ayda iki dəfə gənc qələm sahiblərinin şeirləri çap olunurdu. Lətif Hüseynzadə, Məmməd Əkbər, Seyid Səbri, Nemət Hüseynov, Əli Zəbun, Məmmədəli Tarverdiyev, Əkbər Abbasov, Məmməd Hüseyn Təhmasib və başqaları mətbuatda tez-tez çıxış edirdilər. Qəzet digər məqalələrlə yanaşı, ədəbi-bədii yazıların çapı və təbliği sahəsində də əhəmiyyətli rol oynayırdı. Hazırda Naxçıvan Muxtar Respublikasında ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslığın inkişafı üçün normal şərait mövcuddur. Yaradıcı qüvvələrə göstərilən qayğı nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Yazıçılar Birliyi də öz müstəqilliyini qazanmış, “Əcəmi”, “Qeyrat” və “Məktəb” nəşriyyatları yaranmış, “Naxçıvan” jurnalı nəşrə başlamış, “Şərq qapısı” qəzetinin və Naxçıvan televiziyaşın imkanları daha da genişlənməmişdir. Bunlar naxçıvanlı yazarların yaradıcılığı üçün də geniş imkanlardır. XX əsrin 30-cu illərində qısa müddət Naxçıvanda “Ədəbiyyat qəzeti” adlı mətbuat orqanı fəaliyyət göstərmişdir. “Ədəbiyyat qəzeti”nə Mirzə İbrahimovun redaktorluq etməsi qeyd edilir. Bununla belə, “Ədəbiyyat qəzeti”nin “Şərq qapısı”nın əlavəsi kimi çap edildiyi də ehtimal olunur. Bütün hallarda “Ədəbiyyat qəzeti” də Naxçıvanda ədəbi mühitin inkişafına kömək etmişdir.

Naxçıvanda yaranan ədəbiyyat Azərbaycan ədəbiyyatının zəngin bir qolu hesab edilə bilər. Burada yaradılan ədəbiyyat bütövlükdə vətənimizin parlaq gələcəyinə xidmət edir. Bu xidmətin əsasında isə “Şərq qapısı” qəzetinin rolu danılmazdır.

“Şərq qapısı” qəzeti Böyük Vətən müharibəsi dövründə yazıçı-publisist Məhəmmədəli Tarverdiyevin baş redaktorluğu (1941-1945) ilə müharibə illərinin arxa və ön cəbhədəki ritmini əks etdirmiş, səfərbərlik və vətənpərvərlik ruhunda yazılar çap etmişdir. Müharibə dövründə “Şərq qapısı” qəzeti cəbhə ilə xalq arasında körpü yaradan mətbuat orqanı kimi regionda hər evin qapısını açmış, döyüş səngərlərinə belə gedib çatı bilmişdir. Müharibədən sonrakı dövrlərdə “Şərq qapısı” qəzeti tarixi yolunu davam etdirərək Azərbaycanda gedən proseslərin zəminində Naxçıvan hadisələrini əks etdirmişdir. Müxtəlif illərdə “Şərq qapısı” qəzetinə baş redaktorluq etmiş Manaf Xudiyev (1953-1956), Fərman Tağıyev (1956-1960), Məmməd Bəktəşi (1961-1962) və Hüseyn İbrahimov (1962-1965) dövrün ruhunu əks etdirməklə bərabər, regionda baş verən yeniləşmə hadisələrinin, ictimai meyllərin inkişafına da müəyyən diqqət yetirmişlər. Rəsmi dövlət qəzeti olmasına baxmayaraq, “Şərq qa-

pısı” qəzetində ədəbiyyat və incəsənət məsələlərinə, mədəniyyət tədbirlərinin işıqlandırılmasına da həmişə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bu, “Şərq qapısı” qəzetində təməldən gələn bir ənənə olsa da, yeni tarixi şəraitdə daha da qüvvətlənmişdir. “Şərq qapısı” qəzeti Naxçıvan Vilayət Partiya Komitəsinin rəsmi mətbuat orqanı olmaqdan başqa, həm də “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin də funksiyalarını həyata keçirmişdir. Müharibədən sonrakı dövrdə, xüsusən də XX əsrin 50-ci illərinin ikinci yarısından sonra “Şərq qapısı” qəzetində ədəbiyyat və incəsənət məsələlərinə diqqət daha da qüvvətlənmişdir. Bu, Məmməd Bektəşinin və yazıçı Hüseyn İbrahimovun qəzetə redaktorluq etdiyi illərdə daha çox nəzərə çarpır. “Şərq qapısı” qəzetində çap olunmuş bir çox bədii-publisist yazılarındakı milli mövqeyinin, vətəndaş münasibətinin

ümumi Azərbaycan mətbuatında baş verən canlanmadan bəzi hallarda üstün olduğu da müşahidə edilir. Buna görə də qeyd etmək olar ki, “Şərq qapısı” qəzeti XX əsrin 60-70-ci illərində fəaliyyətinin əvvəlki illərlə müqayisədə demokratik bir dövrünü yaşamışdır.

XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində “Şərq qapısı” qəzeti müstəqillik ideyalarının həyata keçirilməsində fəal mübarizə aparmışdır. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Moskvadan Naxçıvana qayıdışından sonra “Şərq qapısı”nın həyatında yeni dövr başlamış, 1990-1993-cü illərdə qəzet Azərbaycanın çoxsaylı mətbuat orqanları arasında birinci olaraq ölkəmizin düşdüyü bəlalardan yeganə xilas yolunu görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışında görmüş, bu mövzuda yazılarla çıxış etmiş, muxtar respublikanın düşdüyü informasiya blokadasının aradan qaldırılmasında mühüm rol oynamışdır.

Qəzet ölkəmizin həyatını əks etdirən rəngarəng materiallarla yanaşı, dünyada baş verən ictimai-siyasi hadisə və proseslərə, dünya xalqlarının mədəniyyətinə dair yazılar da dərc edirdi. Ümumiyyətlə, Azərbaycan mətbuatının tarixində “Şərq qapısı” qəzetinin mühüm rolu və böyük xidmətləri vardır. Məsuliyyətli və şəərəfli yol keçmiş “Şərq qapısı” qəzeti Azərbaycanın ayrılmaz hissəsini təşkil edən Naxçıvan Muxtar Respublikasında çap olunan və ölkə miqyasında qəbul edilən davamlı və yüksək səviyyəli mətbuat orqanıdır. Muxtar respublikanın ədəbi-mədəni mühitinin işıqlandırılmasında “Şərq qapısı” qəzeti mühüm rol oynayır. Elm, ədəbiyyatşünaslıq və ədəbi tənqid də ədəbiyyat işi ilə yanaşı həmişə “Şərq qapısı” səhifələrində özünə yer tapmışdır. “Şərq qapısı”nda bu regionda yaşayıb-yaratmış yazıçıların həyatı və yaradıcılığının əhəmiyyətli məqamlarına, açılmamış naməlum səhifələrinə geniş yer ayrılmışdır. “Şərq qapısı” qəzeti Naxçıvanda yaşayıb-yaratmış sənətkarları öyrənmək üçün ən mötəbər mənbədir. Qəzetdə yeni kitablar və tamaşalar haqqında verilən materiallar regionda ədəbi tənqidin inkişafına şərait yaradır. XX yüzillikdə və müasir mərhələdə Naxçıvanda formalaşmış tənqidçi və ədəbiyyatşünaslar da “Şərq qapısı”na borclu və minnətdardırlar. Tanınmış tənqidçi və ədəbiyyatşünaslardan Lətif Hüseynzadə, Yavuz Axundlu, İsa Həbibbəyli, Məhərrəm Cəfəri, Hüseyn Həşimli, Əsgər Qədimov, Elbəy Məqsudov, Fərman Xəlilov, Yusif Səfərov, Seyid Surə, İman Cəfəri, Seyfəddin Eyvazov, Əbülfəz Əzimli, Ramiz Qasimov və başqaları “Şərq qapısı” məktəbinin mühitində yetişib, formalaşmışlar. Tanınmış tarixçi və arxeoloq alimlər, dilçilər və təbiət elmlərini təmsil edənlərin də inkişafında “Şərq qapısı” qəzeti xüsusi yer tutur. Xüsusən son illərdə elmin müxtəlif sahələrinin inkişafı öz növbəsində “Şərq qapısı” qəzetində elmi materialların və informasiyaların meydanının nəzərə çarpacaq səviyyədə genişlənməsinə təkan vermişdir. Beləliklə, “Şərq qapısı” muxtar respublikada elmi məktəb funksiyalarını yenə də yerinə yetirməkdə davam edir.

Nüşabə Məmmədova
“Azərbaycan ədəbiyyatı” kafedrasının dosenti

İnformasiya bolluğunda media savadlılığı niyə zərurətdir?

XXI əsrdə informasiya hər bir insanın həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilib, informasiyanın sürəti heç vaxt olmadığı qədər artıb. Sosial şəbəkələr, xəbər saytları, bloqlar və messengerlər həyatımızı əhatə edib. İnsanların əksəriyyəti gün ərzində sosial şəbəkələrdə xəbər lentlərini izləyir, saytlar və messengerlər vasitəsilə saysız-hesabsız məlumatla qarşılaşır. Lakin informasiya çoxluğu ilə yanaşı, onun keyfiyyəti və doğruluğu məsələsi daha həssas mövzuya çevrilib, dezinformasiya, yalan xəbərlər və manipulyasiya cəhdləri geniş yayılıb. Belə bir şəraitdə insanın məlumat mənbələrini qiymətləndirmək, doğru və yanlış ayırd etmək, mediadan şüurlu istifadə etmək bacarığı hər kəs üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Elə bu səbəbdən də son illərdə elmi və pedaqoji ədəbiyyatda media savadlılığı anlayışı xüsusi diqqət mərkəzindədir.

Media savadlılığı – müasir insanın informasiya məkanında şüurlu və məsuliyyətli şəkildə davranması, məlumat mənbələrini ayırd etməsi, yanlış və manipulyativ xəbərləri müəyyənləşdirməsi və mediadan düzgün istifadə etməsi bacarığıdır. Bu anlayış ilk dəfə XX əsrin ortalarında Qərb ölkələrində meydana gəlib və təhsil sistemində tətbiq olunmağa başlayıb.

Media savadlılığı yalnız jurnalistikanın deyil, həm də pedaqoji prosesin mühüm tərkib hissəsinə çevrilib. Çünki media təkcə məlumat yaymır, həm də insanlara davranış modelləri, dəyərlər və düşüncə tərzini aşılayır. Məhz buna görə də tədqiqatçılar media savadlılığını müasir vətəndaş cəmiyyətinin əsas şərtlərindən biri kimi qiymətləndirirlər.

XXI əsrdə media məkanında baş verən konvergeniya prosesi informasiya istehsalını asanlaşdırmaqla bərabər, nəzarətsiz, hətta təhlükəli hala gətirib. Əgər əvvəlki dövrlərdə xəbərlərin əsas mənbəyi qəzet və televiziya idisə, indi hər kəs mobil telefon vasitəsilə xəbər yayıcısına çevrilib. Sosial şəbəkələrdə hər saniyə yüz minlərlə məlumat paylaşılır. Amma bu proses rahatlıqla yanaşı risklər də gətirib: yalan xəbərlərin sürətlə yayılması, saxta profillər vasitəsilə ictimai rəyin manipulyasiyası, senzurasız və qeyri-etik məzmunların paylaşılması informasiya mühitini daha zərif və həssas hala gətirib.

Azərbaycan cəmiyyətində də son illərdə bu tendensiya müşahidə olunur, problem getdikcə aktuallaşır. Xüsusən təbii fəlakətlər, fövqəladə hallar və siyasi proseslər zamanı sosial media kanallarında yayılan şayiələr və təhrif olunmuş yalan məlumatlar cəmiyyətin çəşqınlığına və panikaya səbəb olur.

2020-ci ildə koronavirus pandemiyası zamanı sosial şəbəkələrdə yayılan əsassız şayiələr, məsələn, guya “hərbi vəziyyət elan ediləcək”, “marketlər bağlanacaq” kimi yalan məlumatlar əhali arasında süni ajiotaj və panika yaratmış, insanlar mağazalara axın etmiş, süni ərzaq çatışmazlığı baş vermişdi. Həmçinin pandemiya

dövründə vaksınlarla bağlı şayiələr - 2021-ci ildə sosial şəbəkələrdə yayılan “vaksınlar insan DNT-sini dəyişir” kimi iddialar cəmiyyətin bir hissəsində qorxu yaratmış, vaksinasıya prosesinə etimadı sarsıtmışdı.

İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı yayılan saxta fotolar və xəbərlər, bəzi sosial şəbəkələrdə əsgərlərə aid olmayan, başqa münəqişələrdən götürülmüş fotolar “Azərbaycan Ordusu ağır itkilər verir” və ya “böyük uğurlar qazanıb” başlıqları ilə yayılırdı. Hətta bəzi xarici mətbuat orqanları da yoxlamadan bu fotolara istinad edirdi.

Təhsil mövzusunda yayılan təhrif edilmiş məlumatlar, məsələn, “məktəblər bağlanacaq” və ya “imtahan ləğv olunacaq” kimi şayiələr valideynlər və şagirdlər arasında çəşqınlıq yaratmışdı. Bütün bu hallar onu göstərir ki, media savadlılığı yalnız fərdi məsələ deyil, ictimai məsuliyyətdir. Buna görə də məlumat istehlakçısı olaraq hər birimiz paylaşdığımız və inandığımız informasiyalara görə məsuliyyət daşıyıırıq. Bu isə göstərir ki, insanların media savadlılığının inkişaf etdirilməsi yalnız istək deyil, həm də ictimai təhlükəsizlik və vətəndaş məsuliyyəti baxımından zərurətdir.

Media savadlılığın ən effektiv təşviqi məhz təhsil

Azərbaycanda media ilə bağlı məhdudiyyətlər yoxdur, azad internet var və senzura mövcud deyil.

İlham ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

mühitində mümkündür. Müxtəlif ölkələrin təcrübəsi sübut edir ki, məktəb və universitet proqramlarında media savadlılığına dair dərslərin keçirilməsi, gənclərə faktları yoxlama texnikalarının öyrədilməsi, müxtəlif mənbələrdən istifadə vərdişlərinin aşılanması onların tənqidi təfəkkürünü formalaşdırır. Bununla da media savadlı auditoriya saxta xəbərləri tanıyır və dəqiq məlumatı paylaşmağı öyrənir.

Son illərdə Azərbaycanda müxtəlif təşkilatlar və media qurumlarının, o cümlədən Medianın İnkişafı Agentliyinin media savadlılığı üzrə layihələr həyata keçirməsi, məktəblilər və tələbələr üçün media savadlılığı mövzusunda təlimlər təşkil etməsi də media savadlı auditoriyanın formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Bununla yanaşı, Azərbaycanın ali məktəblərində də jurnalistika ixtisası üzrə tədris edilən “Jurnalist etikasını və kommunikasiya mədəniyyəti”, “Media hüququ” fənləri ilə bərabər, “Media savadlılığı” fənninin də tədrisi və genişləndirilməsi zəruridir. Düşünürəm ki, “Media savadlılığı” fənninin bütün ixtisaslarda tədris olunması media savadlı auditoriyanın formalaşmasında atılacaq ən vacib addımlardandır. Çünki media savadlılığı yalnız jurnalistikanın deyil, bütövlükdə vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı üçün əsas şərtidir. Əgər insanlar mediada təqdim edilən hər informasiyanı tənqid süzgəcindən keçirə bilsələr, bu həm onların, həm də bütövlükdə cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyini təmin edər.

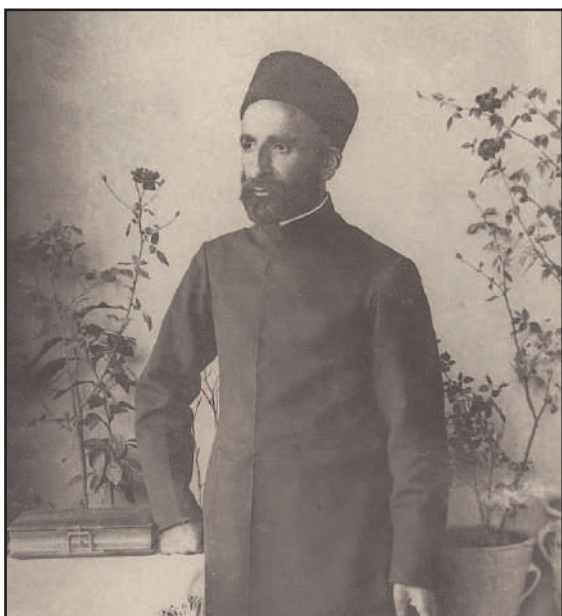
Bu gün cəmiyyətdə sağlam informasiya mühiti yaratmaq hər birimizin məsuliyyətidir. İnformasiyanın nəzarətsiz və keyfiyyətsiz yayıldığı bir dövrdə biz özümüzü və övladlarımızı bu risklərə qarşı hazırlamalı, yayılan hər bir məlumatın gələcəkdə bizə, ətrafımıza və bütöv cəmiyyətə necə təsir edəcəyini anlamalı, media qarşısında şüurlu və məsuliyyətli davranmağı öyrənməliyik. Çünki məlumat əldə etmək hüququmuzla yanaşı, əldə etdiyimiz məlumatın düzgünlüyünü yoxlamaq məsuliyyətimiz də var.

Unutmamalıyıq ki, sağlam media — sağlam cəmiyyət deməkdir!

Şəhla Şirəliyeva

“Jurnalistika və xarici ölkələr ədəbiyyatı” kafedrasının müdiri

Məhəmməd Tağı Sidqi və mətbuat

“İndiki əsrimizdə bu hamı təcəddünat və tərəqqiyyatın ümdə vasitəsi və ülum və maarifin və vüquati - əfkarın əvvəlinci rəhbəri qəzetədir”.

Məhəmməd Tağı Sidqi

Azərbaycan pedaqoji fikrinin görkəmli nümayəndəsi, Azərbaycanda ilk “Pedaqogika” dərsliyinin müəllifi, məşhur müdarris, Ordubadda “Əxtər”, Naxçıvanda “Tərtibət” məktəblərinin çox dəyərli müəllimi, şair, nasir Məhəmməd Tağı Sidqi mətbuata yüksək münasibət göstərən yazıçılardandır. Azərbaycanın bir sıra ziyalıları mətbuat haqqında qiymətli fikirlər söyləmiş, onun insan həyatındakı rolunu dəyərləndirmişlər. Nəriman Nərimanov mətbuatı qüvvətdə dövlətə bənzətmiş, Cavad Heyət onu güzgü ilə müqayisə etmişdir: “Mətbuat cəmiyyətin güzgü-

südü. Bu güzgüdə əks olunan naxışlar adi güzgüdə olduğunun əksinə, ani, müvəqqəti deyil, əbədi qorunub saxlanılır”.

Sidqinin də mətbuat haqqında maraqlı fikirləri vardır. Onun “Qazetə, yaxud qəzet nədir?” adlı məqaləsi ədibin həmin mövzudakı mülahizələrini müəyyənləşdirmək üçün kifayət qədər material verə bilər. Məqalədə oxucunun diqqətini çəkən məqamlar bunlardır:

1. Məhəmməd Tağı Sidqinin zamanında mətbuata laqeyd münasibətin ədibdə doğurduğu təəssürat hislərinin təzahürü olan fikirlər;

2. Qəzet haqqında lüğət səviyyəli məlumatın verilməsi;

3. Məhəmməd Tağı Sidqinin mətbuatla bağlı fikirlərinin xülasəsi.

Məhəmməd Tağı Sidqinin zamanında mətbuata yüksək münasibət yox idi, onun əhəmiyyətini anlayanlar az olduğundan qəzet oxuyanların da sayı çox deyildi. Bu, dövrün ziyahlarını düşündürən və narahat edən problemlərdən biri kimi diqqəti çəkirdi. Bu barədə Məhəmməd Tağı Sidqi yazırdı: “Məgər inni bir qədər əhali içində əqəlli – qəllil, yəni mindən bir adam tapılır ki, qəzetə oxumağa adət edib və onun lüzumuna bərxürd və istifadəsinə mail və nail olublar. Onlara da camaat bir özgə nəzər ilə baxırlar. Bəzisinə deyirlər ki, bu xandır, bir parasına bu da bəydir. Bir özgəsinə bu da qulluqçudur, bu da uciteldir, bu da firəngiməabdır, bunun da əqidəsi xarəbdır, bu da laməzhəbdir, nədir, nədir”. Ədib yerdə qalan əhəlinin qəzetdən üz döndərməyinin və

ona “tənəffürün” (nifrətin) səbəbini bunda görür.

“Qazetə, yaxud qəzet nədir?” məqaləsində diqqəti çəkən cəhətlərdən biri lüğət xarakterli məlumatın verilməsidir. Sidqi göstərir ki, “Qazet” yunan mənşəli leksik vahiddir və əvvəllər Yunanıstanda işlənən bir pulun adındandır. Ədib ilk qəzetin də 1631 -ci ildə Fransada nəşr olunduğunu bildirir. Sidqi Fransa alimlərinin və mədəni millətlərin hər bir ölkə əhalisinin və mətbuatının miqdarı ilə ölçüklərini qeyd edir. “Firəngistan alimləri və mütəməddin millətlərin danışməndləri hər məmləkət əhalisinin mədəniyyət və mərifətini o məmləkətin mətəbə və məkatibinin miqdarı ilə müvazinə edirlər”.

Məhəmməd Tağı Sidqi “Qazetə, yaxud qəzet nədir?” məqaləsində həyati faktlardan örnək göstərir. Belə ki, bir dəfə Avropa ədiblərindən biri Amerika səyyahlarının birindən soruşur ki, siz hər hansı bir şəhərə daxil olanda o şəhərin əhalisinin mərifət və fəzilətinin dərəcəsini necə müəyyən edirsiniz? Səyyah cavab verir ki, mən hər bir vilayətə gedəndə oranın kitabxana, mətbəə, qəzet və məktəblərinin azlığını fikirləşəndə əhalinin dünyagörüş və biliyi məlum olur.

Məhəmməd Tağı Sidqi belə faktlardan istifadə edərək mətbuat haqqındakı fikirlərini əsaslandırmaq istəyir və beləliklə də, cəmiyyətdə sözügedən məsələyə yüksək münasibət formalaşdırmağa çalışır.

Sidqi qəzeti “xoşbəyan dost” (məhbubi – xoşbəyan), “şirindilli ünsiy-

yətçi” (munisi – şirinzəban) adlandırır. O göstərir ki, qəzet gündüzlər şəfqətli, mərhəmətli yoldaş, istirahət zamanı sadıq həmdəm, uzun gecələrdə dünya xəbərləri ilə əyləndirən, təcrübəli, dünyagörmüş alimdir.

Məhəmməd Tağı Sidqi “Qazetə, yaxud qəzet nədir?” məqaləsinin sonunda yazır: “İndi mehriban qardaşlar, sevgili yoldaşlar! Qeyrət dəmidir, fürsət zamanıdır, qəflət etməyəlim, maarifə meyl edəlim, cəhalətdən çıxalım...” Və ədib bunun üçün ən doğru yolu göstərir və üç dəfə təkrar edir: “... qəzet oxuyalım! Qazet oxuyalım! Qazet oxuyalım!”. Əsərin sonluğu Cəlil Məmmədquluzadənin publisistikasına aid üslubu xatırladır. Belə ki, Mirzə Cəlil də aktual mövzuda yazdığı “Azərbaycan” məqaləsində üç dəfə “vətən, dil və millət” deyir: “Dünya və aləm dəyişildi, mənalar özgə təbir əxz elədi, yəni bizim dilcə söyləsək, o şeylər ki, əsl mənalarını itirmişdi, qayıdıb əslini tapdı, inna lillahi və inna ileyhi raciun amma buna hamı qail oldu ki, vətən, vətən, vətən, dil, dil, dil, millət, millət, millət! Dəxi bu dairələrdən kənar bəni – noi – bəşər üçün nicat yolu yoxdur”.

Sidqinin “Qazetə, yaxud qəzet nədir?” məqaləsi indi də öz əhəmiyyətini itirməmişdir. “Millətin cəhalət dərindən dərmanı ülum və maarifdir”- deyən ədib mətbuatı maarifin təbliği üçün mühüm vasitə hesab etmişdir.

Nurlana Əliyeva

“Azərbaycan ədəbiyyatı” kafedrasının müdiri, dosent

Media və texnologiya asılılığı: Gənclər arasında texnologiya istifadəsinin artması

Son illərdə texnologiyanın sürətli inkişafı ilə gənclərin həyatında rəqəmsal alətlərin rolu əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Smartfonlar, sosial şəbəkələr və onlayn oyunlar gənclərin gündəlik həyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Gənclərin texnologiyadan istifadəsinin artmasının bir neçə əsas səbəbi vardır. Sosial şəbəkələr və onlayn oyunlar gənclərə əyləncə və dostları ilə əlaqə saxlamaq imkanı verir. Bu platformalar, real həyatda əldə edə bilmədikləri sosial təcrübələri onlara təqdim edir. Onlayn təhsil platformaları və axtarış mühərrikləri gənclərə məlumat əldə etmə və öyrənmə prosesini asanlaşdırır. Bu, onların akademik fəaliyyətlərini dəstəkləyir. Kodlaşdırma, rəqəmsal dizayn və digər texnoloji sahələrdə maraq göstərən gənclər, bu sahələrdə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün texnologiyadan istifadə edirlər. Gənclər texnologiyanın bu üstünlüklərindən istifadə edərək bir müddət sonra ondan asılı vəziyyətə düşürlər.

Texnologiya asılılığı - bu davranış asılılığı növüdür və kompüter, smartfon, internet, oyunlar, sosial media kimi texnoloji vasitələrdən həddindən artıq, dayandırılması çətin istifadənin yaratdığı problemdir. Bu asılılıqlar aşağıdakı kimi olur:

- Davranış asılılığı: Texnologiyadan istifadəyə qarşı kontrol itir, bu davranış həyatın digər sahələrinə maneə törədir;
- Dopamin dövrü: Bildirişlər, oyun mükafatları və yeniliklər beyin mükafat sistemini stimullaşdırır, asılılıq formalaşır;
- Nomofobiya: Telefon itən, batareya bitən və ya internet olmayan zaman yaranan güclü narahatlıq; bu xüsusi bir asılılıqdır.

Gündəlik həyatdan artıq vaxt texnologiyaya sərf etdikdə (məsələn, gecələr yuxudan imtina) məktəb, iş, münasibətlər və hobbilər geri qalır, baş ağrısı, göz yorğunluğu, yuxu problemləri, duruş pozğunluğu kimi hallar baş verir.

Texnologiyadan ayrı qaldıqda qorxu, əsəbilik, narahatlıq baş verir. Sosial təcrid, motivasiya azalması və digər hallar da texnologiya asılılığının gətirdiyi fəsadlardır.

Texnologiya asılılığının psixoloji və fiziki təsirləri vardır. Psixoloji təsirlərə anksiyete, depressiya, aşağı özünəqənaət, sosial izolasiya, FOMO — “Qaçırmaq qorxusu” ilə bağlı davamlı bildirişlərə reaksiya Fiziki asılılığa isə göz problemləri (rəqəmsal göz yorğunluğu), boyun-bel ağrıları, insomnia (yuxusuzluq), Se-

dentar həyat tərz-i - kiloluq və ciddi sağlamlıq problemlərini göstərmək olar.

Texnologiya istifadəsinin artması ilə bağlı bir sıra mənfə təsirlər də müşahidə edilir:

- Psixoloji və emosional problemlər: Sosial mediada başqalarının həyatını idealizə edən görüntülərlə müqayisə, özünə inamın azalmasına və depressiya riskinin artmasına səbəb ola bilər;
- Sosial izolyasiya: Uzun müddət onlayn olmaq, real həyatda sosial əlaqələrin azalmasına və tənhalığın artmasına səbəb ola bilər;
- Akademik performansın zəifləməsi: Texnologiyaya həddindən artıq bağlılıq, dərslərə diqqətin azalmasına və akademik uğurun zəifləməsinə yol açar;
- Fiziki sağlamlıq problemləri: Ekran qarşısında uzun müddət qalmaq, göz yorğunluğu, baş ağrıları və yuxu problemlərinə səbəb ola bilər.

FOMO - “Qaçırmaq qorxusu” — bir insanın maraqlı və ya vacib bir hadisəni qaçırmıqdan qorxdığı zaman narahat psixi vəziyyət nəzərdə tutulur. Bu nəzəriyyə insanların texnologiya və sosial media ilə olan əlaqəsini anlamaqda mühüm bir vasitə rolunu oynayır. FOMO xüsusilə sosial media platformalarının insan həyatına inteqrasiya olunduğu dövrdə daha da güclənmişdir. Bu nəzəriyyəni dərk etmək həm fərdi, həm də cəmiyyət səviyyəsində daha sağlam davranış modellərinin formalaşmasına kömək edə bilər.

FOMO-nun əsas xüsusiyyətlərindən biri sosial müqayisədir. Fərdlər öz həyatlarını başqalarının sosial media postları ilə müqayisə edərək özlərini yetərsiz və ya uğursuz hiss edə bilərlər. Sosial media platformalarında insanların həyatlarının yalnız müsbət və maraqlı tərəfləri göstərilir, bu isə başqalarının həyatlarının daha maraqlı və mənalı olduğu təəssüratını yaradır. Bu da insanlarda öz həyatlarına dair narahatlıq və qısqancılıq hissləri doğura bilər. Nəticədə, fərdlər sosial mediada daim aktiv olmağa məcbur olurlar və bu, onlarda anksiyete və stressə səbəb olur. Həmçinin FOMO bir tədbirdə iştirak etməmək, bir fürsəti əldən vermək və ya başqalarının birgə fəaliyyətlərindən uzaq qalmaq qorxusunu gücləndirir. Bu qorxu insanların özlərini cəmiyyətdən kənarda hiss etmələrinə səbəb olur.

FOMO, həmçinin insanların sosial mediadan ayrılmaq qorxusu ilə əlaqəli olaraq, dincəlməkdə çətinlik çəkmələrinə səbəb olur. Bu da onların psixoloji və

fiziki sağlamlılıqlarına mənfə təsir göstərir.

FOMO ilə mübarizə yolları mövcuddur və bunlar fərdlərin daha sağlam və balanslı həyat tərz-i qurmasına kömək edə bilər. İlk növbədə, sosial media istifadəsinə şüurlu və nəzarətli şəkildə etmək lazımdır. Sosial media zamanını müəyyən etmək və onu məqsədli şəkildə istifadə etmək, FOMO-nu azaltmağa kömək edir. Həmçinin, özünə diqqət yetirmək və başqaları ilə müqayisəni azaltmaq, fərdlərin öz həyatlarına fokuslanmasına və daxili narahatlıqlarını azaldmasına kömək edir. Rahatlıq anlarını artırmaq da FOMO ilə mübarizənin vacib bir hissəsidir. Meditasiya, idman və ya hobbilərlə məşğul olmaq, insanın psixoloji vəziyyətini yaxşılaşdırır və onu sosial mediadan uzaqlaşmağa təşviq edir. Nəhayət, real həyat münasibətlərinə daha çox vaxt ayırmaq, ailə və dostlarla əlaqəni gücləndirmək, onlayn dünyadan daha çox real dünyada var olmaq da FOMO-nun mənfə təsirlərini azaldır.

Gənclərin texnologiyadan sağlam şəkildə istifadə etmələri üçün aşağıdakı addımlar tövsiyə olunur:

- Vaxtın idarə edilməsi: Gənclərə texnologiyadan istifadə vaxtını məhdudlaşdırmaq və balanslı şəkildə istifadə etməyi öyrətmək vacibdir;
- Real həyat fəaliyyətlərinə vaxt ayırmaq: İdman, oxuma və digər sosial fəaliyyətlərə vaxt ayırmaq, gənclərin sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir və tənhalığın qarşısını alır;
- Ailələrin nəzarəti və dəstəyi: valideynlər, uşaqlarının texnologiyadan istifadəsini izləməli və onlara düzgün istifadə qaydalarını öyrətməlidirlər;
- Rəqəmsal detoks: Müntəzəm olaraq texnologiyadan uzaq qalmaq, gənclərin psixoloji və fiziki sağlamlığını qorumağa kömək edir.

Texnologiyanın həyatımıza daxil olması ilə birgə, gənclərin bu alətlərdən istifadəsi artmışdır. Bu artımın müsbət tərəfləri olduğu kimi, mənfə təsirləri də mövcuddur. Gənclərin sağlam inkişafı və rifahı üçün texnologiyadan balanslı və şüurlu şəkildə istifadə etmək vacibdir. Ailələr, müəllimlər və cəmiyyətin digər üzvləri, gənclərin texnologiya ilə əlaqələrini düzgün istiqamətləndirərək, onların sağlam və məhsuldar həyat sürmələrinə dəstək olmalıdırlar.

Səadət Əliyeva

“Jurnalistika və xarici ölkələr ədəbiyyatı” kafedrasının baş müəllimi

150 ilin ilk adı: “Əkinçi”

İyulun 22-də Azərbaycan Milli Mətbuatının 150 yaşı tamam olur. Bir neçə gündən sonra qeyd edəcəyimiz bu xüsusi təqvimin tarixi 1875-ci ildən başlayır və özündə iki tarixi faktı əbidləşdirən adın hekayəsini daşıyır.

- Azərbaycan dilində işıq üzü görən ilk mətbu orqanı – “Əkinçi”,
- Milli mətbuatımızın əsasını qoyan, “Əkinçi”nin ilk redaktoru olaraq adı tarixə həkk olan Həsən bəy Zərdabi

“Əkinçi”nin 22 iyul 1875-ci il tarixli ilk sayında böyük maarifçi, demokrat Həsən bəy Zərdabi oxuculara müraciətlə yazırdı: “...Dünya bir şeydir ki, həmişə dövrən edir və insan bu dövr dünyanın gər-dişinə görə görə habelə öz rəftarını da dəyişdirsin, necə ki, məsəldir, deyərlər, zamanə dəyişilməyi, əlbəttə, hər anlayan kəsə məlumdur və bu dövr zamanənin dəyişilməyi bizim ilə deyil, həmçinin biz qadır deyilik ki, zamanəni dəyişilməkdən saxlayaq. Ol kəslər ki, həmişə bizə etibar edib bizim sözlərimizə əməl ediblər, zamanə dəyişilməyinə görə gün-gündən tərəqqi edib irəli gedirlər”.

Bu başlanğıcla Azərbaycan türkcəsində, ədəbi qaydalara uyğun, dövrün xalq danışığı dili ilə

“Əkinçi” qəzeti ilk gündən sözün dəyərini yüksəltdi. Sadə, aydın və anlaşıqlı dili ilə sözü gözdən düşməyə qoymadı. Mahiyyət olaraq izah etdi ki, cəmiyyəti bir çox problemlərdən qurtarmaq istəyən hər kəs, öncəliklə sözü qurtarmalıdır. Bu minvalla Həsən bəy Zərdabinin rəhbərliyində “Əkinçi” qəzeti milli mətbuatımızın əsasını qoydu.

Təqvim 29 sentyabr 1877-ci il Əkinçi iki illik ömründə, ayda iki dəfə 300-400 tirajla nəşr olunub, xalqın maariflənməsində əvəzolunmaz rol oynadı. Çətinliklərə baxmayaraq, ümumilikdə 56 sayı işıq üzü görən qəzetin hər nəşrində imzalar tarix yazdı. Xalqımızın milli oyanışında, milli birliyin möhkəmlənməsində təkanverici qüvvəyə çevrildi. Qəzet maarifçi məqalələri, xəbər bölmələrində özünə xas üslubları ilə sonrakı mətbuat orqanlarımız üçün də nümunə oldu, davam və inkişaf etdirildi. Nəhayət, bu gün “Əkinçi” sadəcə bir qəzetin adı deyil, IV hakimiyyət olaraq qəbul edilən peşənin tariximizdə başlanğıc rəmzidir və bu hekayədən çıxaraçağımız bir neçə dərs var.

Şəffaflıq və tərəfsizlik ən önəmli qaydadır. Məsuliyyət, dəqiqlik və vicdan möhkəm xarakter nümunəsidir. Hadisələrə peşəkar yanaşib, qərəzsiz sorğulamaq, fərqişəlik yaratmaq istedadıdır. Gündəmi izləyib, düzgün təhlil edib, doğru ifadələrlə, tərəfsiz şəkildə cəmiyyətin aynası olmağı bacarmaq peşə etikasıdır. Kiçik məqamlara böyük dəyər qazandırmaq yaradıcılıqdır. Uzun illər bu peşədə olmaq zəhmət və dözümlülükdür. Ümumilikdə uzaqları yaxın edən mətbuat mədəniyyətdir, tarixdir, fəlsəfədir, əyləncədir, birlikdir, tanınmaqdır, tanıtmaqdır və neçə-neçə rolu üzərinə götürən böyük bir dəyərdir.

Bu dəyərlərlə Azərbaycan jurnalistikası milli mətbuatın 150 illiyində də əldə olunmuş uğurlarını inkişaf etdirib, cəmiyyətimizin tərəqqisi və xalqımızın xoşbəxt gələcəyi üçün bundan sonra da öz səylərini əsirgəməyəcək.

Bir sözlə, “Əkinçi”nin zəfər yolu davam edir! Məhz milli mətbuatımızın 150 illik yubileyi barədə cənab Prezident İlham Əliyevin 25 aprel 2025-ci il

tarixli Sərəncamı da göstərdi ki, bu gün tək “Əkinçi”nin deyil, 150 illik milli mətbuatın bayramıdır. Eləcə də bu bayram yalnız Azərbaycan mətbuatının 150 illik tarixinə nəzər salmaq deyil, inkişaf üçün dərs və ilham mənbəyidir.

Bu gün Azərbaycan mətbuatında varislik estafetini əsas tutan, “Əkinçi” mədəni irsinin daşıyıcısı olmaqla yenilənmiş, zamanla ayaqlaşan, müasir qiymətdə onlarla media qurumları var. Muxtar respublikada fəaliyyət göstərən “Naxçıvan televiziya”, “Şərqi

qapısı” qəzeti də bu sırada öz prinsipləri ilə illərdir seçilir. Fəaliyyətləri dövründə jurnalistikamızın obyektivlik, qərəzsizlik, milli şüur və vətənpərvərlik kimi prinsiplərini əsas tutan, qocaman bu iki media qurumu başda olmaqla bütün həmkarlarımızı təbrik edirik.

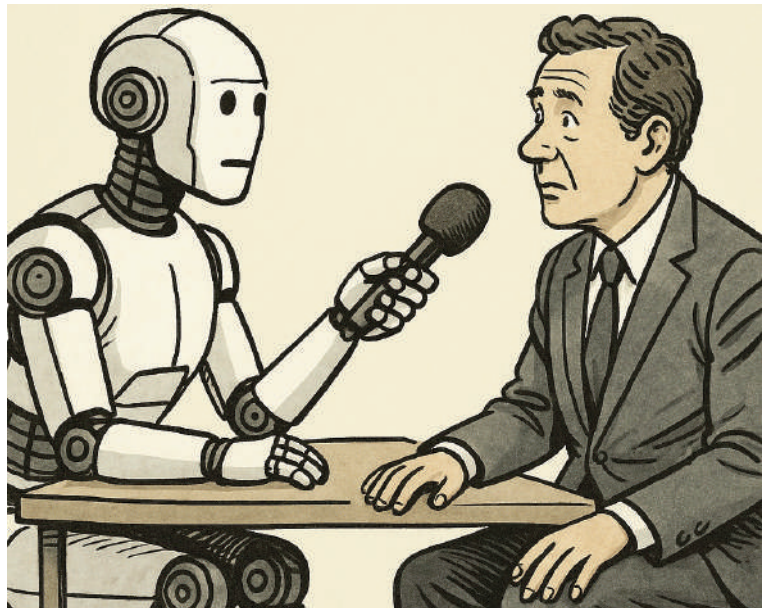
Hansı loqo altında çalışmağımızdan asılı olmayaaraq, imzamız hər zaman seçilənlərdən olsun!

Kifayət Mahmudova

NDU Media və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin müdiri, telejurnalist

JURNALİSTİKA VƏ MEDİANIN GƏLƏCƏYİ: TEXNOLOGİYA VƏ İNSAN ƏMƏKDAŞLIĞI ARASINDA YENİ DÖVR

XXI əsr - texnologiyanın həyatımıza sürətlə daxil olduğu dövrdür. Dördüncü Sənaye İnqilabı ilə birlikdə jurnalistika da bu axının içində dərin bir dəyişiklik yaşayır. Süni intellekt, avtomatlaşdırma və

data analitikası təkcə jurnalistikanın formasını deyil, mahiyyətini də dəyişdirir. Artıq sual budur: Texnologiya jurnalistikanı necə dəyişdirir və bu dəyişikliklər bizə nə vəd edir?

Texnologiya jurnalistikanı necə yenidən yaradıb? sualı insanlarda maraq yaradır. Bu gün artıq süni intellekt jurnalistlərin gündəlik işinin ayrılmaz hissəsinə çevrilib. Məsələn, Associated Press hər rüb minlərlə maliyyə hesabatını heç bir insan müdaxiləsi olmadan, sadəcə süni intellekt platforması ilə hazırlayır. Xəbərin qurulması, redaktəsi və dərc olunması avtomatik baş verir.

The Washington Post isə 2016-cı ildə 'Heliograf' adlı alqoritmi istifadəyə verdi. Rio Olimpiadası zamanı bu sistem yarış nəticələrini avtomatik şəkildə yayımlayaraq yeni bir dövrə qapı açdı. Heliograf sonrakı illərdə minlərlə xəbəri yüksək sürətlə hazırlamaqla informasiya dünyasına sürət və miqyas baxımından ciddi yeniliklər gətirdi.

Eyni zamanda ProPublica və The Guardian kimi araşdırma jurnalistikası ilə tanınan qurumlar minlərlə səhifəlik sənədi süni intellektin yardımı ilə analiz

edərək, mühüm faktları üzə çıxarmaqda uğurlar qazanıblar.

Avtomatlaşdırmanın üstünlükləri və riskləri də həmçinin mövcuddur.

Süni intellektin media sahəsinə gətirdiyi əsas üstünlüklər aşağıdakılardır:

- Sürət: Məlumat saniyələr içində xəbəərə çevrilir.
- Miqyas: Eyni anda minlərlə xəbər yaradıla bilər.
- Fərdiləşdirmə: Oxucu maraqlarına uyğun kontent təqdim edilir.
- Data əsaslı jurnalistika: Çətin və mürəkkəb sənədlərin təhlili daha rahat olur.

Lakin texnologiyanın üstünlükləri ilə yanaşı, təhlükələri də az deyil.

Məsələn, 2023-cü ildə CNET platforması süni intellekt tərəfindən yazılmış onlarla xəbəri oxuculara xəbər vermədən dərc etdi. Bu xəbərlərdə ciddi fakt və məntiq xətalrı aşkarlandı, nəticədə oxucu etibarını zədələndi. Bu hadisə göstərdi ki, insan nəzarəti olmadan texnologiyanın istifadəsi jurnalistikanı təhlükəyə ata bilər.

Başqa bir təhlükə isə deepfake texnologiyasıdır. Süni intellektlə yaradılan saxta videolar - siyasətçilərin heç vaxt demədiyi sözləri demiş kimi göstərmək - ictimai rəyə ciddi təsir edir. BBC, Reuters və The New York Times kimi nüfuzlu media qurumları bu cür fırıldaqçılığı aşkar etmək üçün xüsusi texnologiyalardan istifadə edirlər.

İnsan jurnalistlər əvəzlənməzdir!

Süni intellekt faktları emal edə bilər, lakin faktla fikri ayırd etmək, kontekst yaratmaq və emosional təcrübəni ötürmək yalnız insan jurnalistin işidir. Empatiya, məsuliyyət və hadisənin içində olmaq kimi xüsusiyyətlər süni intellektin bacarmadığı sahələrdir.

Məsələn, The New York Times redaksiyasında jurnalistlər süni intellektlə əməkdaşlıq edərək məlumatları emal edir, lakin xəbərin son variantını yenə də insan hazırlayır.

Transparanlıq və etika olaraq oxucunun gözləntisi: Müasir oxucu yalnız xəbəri oxumaqla kifayətlənmir - o, bu xəbərin necə və kim tərəfindən hazırlandığını da bilmək istəyir. 2023-cü ildə Reuters Institute tərəfindən aparılan sorğuya əsasən, oxucuların 72%-i

süni intellekt tərəfindən yazılmış xəbərlərin açıq şəkildə qeyd olunmasını tələb edir.

Nəticə olaraq "Gələcəkdə jurnalistikanın rolu nə olacaq?" sualı yaranır.

Süni intellekt və avtomatlaşdırma jurnalistikanın imkanlarını genişləndirir. Lakin bu alətlər düzgün və etik şəkildə istifadə olunmadıqda, jurnalistikanın nüfuzu zədələyə bilər.

Robotlar jurnalistləri əvəz etməyəcək. Əksinə, jurnalistlər daha da güclənəcək - onlar texnologiya ilə birgə işləyərək xəbərin keyfiyyətini və dəyərini artıracaqlar.

Gələcəyin mediası texnologiya ilə əl-ələ verəcək, lakin insani dəyərləri və məsuliyyəti unutmayan bir model olacaq.

Rəhimə Hacıyeva
NDU Nəşriyyatının əməkdaşı

SƏSİN, SÖZÜN, XİTABIN RUHU - MƏTBUAT

1875-ci il 22 iyul. Tarix deyilənlərlə gəlib, yazılanlarla tarix olub. Tarix mirasdır, tarix elmdir, tarix dünənə bu günə qovuşduran körpü, körpünü quran sözlər, yazılardır. Tarixin bu günü deyib başlasam, çoxu

bilməz, bəlkə də, ona görə 22 iyul yazaraq başlayıram, var olan sözün tarixə düşdüyü gün, saat, dəqiqə. Mətbuat o gün yarandı, yaradıldı və bu günə gəldi, bizə, sizə, hamıya gəldi. Bəlkə də, görsəydik ki, həmin gün hansı əzab-əziyyətlərlə mətbuat yarandı, bəlkə də bu gün çox səthi yaşadığımız mətbuatı bağrımıza basaraq özümüzə inkişaf gələcəyə daha yaxşı şəkildə aparardıq. 150 illik şərəfli yolun, hətta ömrün qayəsində duran cəhəldən xilas, gələcəyə ümid, elmə qatqı insanların bəsinət yuxusundan oyanmasında müstəsna rol oynadı. Hələ o dövrdə oxumağı belə bilməyən bir cəmiyyətə verilən qəzet onlar üçün, bəlkə də, kağız parçası idi, ancaq o kağız parçasını qəzet edən ziyalılar zamanla cəmiyyətin açıq gözlərini görən gözlər edərək qəzet sevdası yaratdılar. Həsən bəy Zərdabinin qoxusu gələn qəzet vərəqləri mənəviyyətini bu gün də qoruyur, sevilir və inkişaf edir. Onlar belə deyirdi: "Necə edək ki, avam camaat qəzet oxusun, necə yazaq ki, elmə bəhrələnsin. Axı oxuyan az, anlayan isə daha da azdır".

Buna görə də Azərbaycan mətbuatının əsasının

qoyulması zəruri hal aldı və Həsən bəy Zərdabi ənənələri bu gün də davam etməkdədir.

Ancaq bu gün jurnalist mövqeyində olan problemlər, danışımlı olanların evdə, evdə olmalə olanların isə efrdə olması bizə "Əkinçi" ənənəsinə sadıq qalmayan media göstərməkdə də davam edir, uzun illər özünü inkişaf etdirən mətbuatımızın bu gün bəz "jurnalistlər" tərəfindən ucuzlaşması və inandırıcılıq prinsipinin azalması məhz mətbuatımızın da inkişafına olduqca mənfi təsir edir. Görəsən, Həsən bəy dilərində ayrı, əməllərində ayrı jurnalistləri, ziyalıları görsə nə deyər, maraqlıdır.

Milli mətbuat böyük tribunadır, Sözün, sənətin ruhu, cəmiyyətin güzgüsüdür. Ancaq artıq yeni media anlayışı da bizə yad deyil.

Yeni media dedikdə artıq ağıla, sadəcə, kiçikdən-böyüyə hər kəsin əlində olan balaca qara qutu gəlir, içində milyonlarla xeyirin və zərərin olduğu, düzün və yanlışın olduğu bir qutu. Bəzən mətbuatın 150 illiyi dedikdə böyük bir çinar yada düşür. Mətbuatın inkişaf edərək gətirdiyi mediada hər gün bizi yanıldan paylaşımlar var. Şərəfli mediamız bizi 44 gündə dünyaya tanıdan əsas faktorlardan oldu.

Hər gün minlərlə yalan məlumatlar dərc edilirdi, insanlar təşvişə salınırdı və bu əsla qəbul edilməz idi. Həqiqətlər vizual olaraq dünyaya media vasitəsi ilə çatdırılırdı. Məsələn, bir tamaşaçı olaraq yadımdan çıxmayan bir an var. Jurnalist Fulya Öztürkün Gəncəyə atılan ballistik raket zərbəsindən sonra uşaq cəsədinə təması nəinki mənim, bütün dünyanın gözü önündədir. Ona görə də təsir edən media minillərdir inkişaf edir.

Eyni zamanda Həsən bəy Zərdabinin yaratdığı mətbuat bu gün dünya arenasında öz dəqiq mövqeyi ilə üz buraxır. Bəzi dövlətlər var ki, media əllərində oynacaq olub, bütün işlərini media vasitəsilə görür-lər, axı media onların "aynasıdır". Ən çirkin və qərəzli müsahibələri, məlumatları yayır və sonra biz təmiz, "Süddən çıxmış ağ qaşığıq", - deyirlər. Görəsən, o südü qarışdırın qaşığı əlində tutanlar medianın həqiqi söz və xitab olduğunu dərk edirlər? Bax bu sual altındadır, cavabını sadəcə jurnalistlər bilir.

150 illik böyük mətbu yol keçən "Əkinçi" bizə bö-

yük bir ərməğan verdi, bu yalnız bizə deyil, Qafqaza bir ərməğan oldu. Bu gün "Əkinçi" ənənəsi qəzetlərdə, jurnallarda öz ənənəsini və həqiqi yolun carçıları olan jurnalistlər bu yolu davam etdirir.

Bu gün Azərbaycanda jurnalistika ixtisasını tədris edən bir neçə universitet var və bu universitetlərdən biri də mənim də təhsil aldığım Naxçıvan Dövlət Universitetidir. Universitetimizdə tədris olunan ixtisasın bu gün ölkə mediasında öz layiqli yerini tutması və minlərlə professional jurnalistin karyerasında universitetimizin adının olması Naxçıvan Dövlət Universitetinin ölkə mediasına uğurla sirayət etdiyinə bariz nümunəsidir.

Ölkə başçısının imzaladığı sərəncamla "Əkinçi"

qəzetinin 150 illiyi qeyd olunacaq və dünyaya sözü-müzü, həqiqətləri çatdıran mediamızın daha da inkişaf etməsinə zəmin yaradacaq.

Qədəmin mübarək, "Əkinçi" deyirəm Sən neçə-neçə mətbuatın işıq yolu, gümanı oldun. Sən dünyanın, bu günün və gələcəyin mətbuatı oldun. Ölməz qəzetin qoxan vərəqləri 150 ildir bizimlədir.

Əli Yarıyev
Jurnalistika ixtisası üzrə IV kurs tələbəsi

“Mətbuat bir xalqın vicdanıdırsa, deməli, biz həm də vicdanımızın 150 yaşını qeyd edirik”

Deyirlər, insan unudarsa, tarix susar. Amma bəzən elə olur ki, tarix unudulmasın deyə sözlər dirçəlir. Və bu gün biz - jurnalist olmaq üçün yazı masasının arxasına keçən tələbələr - tarixlə sözün kəsişdiyi məqamda dayanırıq: Azərbaycan mətbuatının 150 illik zirvəsində.

Bu, təkcə bir ədədi yubiley deyil. Bu, bir millətin söz uğrunda verdiyi mübarizənin, yazıya çevrilmiş taleyinin və səssiz haraylarının 150 illik hekayəsidir.

1875-ci ilin yayında - isti bir iyul günündə - Həsən bəy Zərdabi “Əkinçi”nin ilk nömrəsini çap etdirdi. Bəli, ilk milli qəzet. Amma bu sadəcə bir qəzet deyildi. Bu, xalqın ilk dəfə öz dilində öz dərdini deməyə cəhd etməsi idi. İlk dəfə bir millət mətbuat vasitəsilə özünü tanımaq istəyirdi. Həsən bəyin arzusu sadə idi: maarifləndirmək, oyatmaq, xalqı cəhalətdən çıxarmaq. Amma bu sadə istək imperiyanın qorxularına toxundu. “Əkinçi” cəmi 56 nömrə yaşaya bildi. Yəni cəmi 56 dəfə xalq öz sözünü eşitdi. Sonra səssizlik... Amma bu səssizlikdə belə bir inam vardı - bir gün bu söz daha gur səslənəcək. Və oldu da.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mətbuatı artıq xalqın şüurunda yer almağa başlamışdı. Mirzə Cəlil “Molla Nəsrəddin”lə millətin üzünə tutulan güzgünü ortaya qoydu. O güzgüdə yalanlar, riyakarlıqlar, cəhalət - hamısı vardı. Gülərək dedilər, amma ürəkləri qan ağlayırdı. Sabir qələmi ilə yazdı, amma qəlbində xalqın acısını daşıdı.

Senzura o dövrdə də var idi. Amma sən nə qədər susdursan da, həqiqət yol tapır. Bəzən bir karikatüranın altındakı bir cümlədə, bəzən bir şeirin misrasında... Və Azərbaycan mətbuatı bu şəkildə - min bir maneəni aş-aşa - xalqla birgə yol gedirdi.

1920-ci ildə ölkə Sovetləşdi. Bu yeni dövr mətbuat üçün həm imkanlar açdı, həm də yeni qadağalar gətirdi. Mətbuat geniş yayılsa da, bu yayım azad deyildi. Söz, daha çox partiyanın təbliğat vasitəsinə çevrildi. “Kommunist” qəzeti, “Bakinskiy raboçiy” kimi nəşrlər ideoloji xəttin daşıyıcısına çevrildi. Jurnalistlər

bir tərəfdən yazmalı, digər tərəfdən sağ qalmaq bacarmalı idilər. Çünki hər yazı, hər söz, hər başlıq - həyatla ölüm arasında bir seçim ola bilərdi. Və bir çoxları bu yolda susmaq məcburiyyətində qaldı.

Amma... hamı da susmadı. Aydın düşüncəli, milli ruhlu insanlar bu qaranlıq illərdə belə xalq üçün qələm tutdular. Hətta qəzet səhifələrində deyil, gündəliklərdə, məktublarda, yeri gələndə divar arxalarında gizlənən fikirlərdə yaşatdılar həqiqəti.

1991-ci ildə Azərbaycan yenidən müstəqil oldu. Bu müstəqillik, həm də mətbuatın azadlığına qapı açdı. Artıq nə sözün qarşısında imperiya vardı, nə də qələmə senzura möhürü. “Azadlıq”, “Yeni Müsavat”, “525-ci qəzet”, “Ayna-Zerkalo” kimi qəzetlər ard-arda yarandı. Əvvəlcə romantik başladı - sanki illərdir susan bir millət qəfildən danışmağa başladı.

Amma azadlıq özü ilə yeni sınaqlar da gətirdi. İqtisadi çətinliklər, informasiya boşluğu, hüquqi tənzimləmələrin zəifliyi mətbuatı bir çox hallarda qeyri-

sabit etdi. Reklam bazarı yox idi, jurnalistlər fiziki təhlükə ilə üz-üzə qalırdı.

Bu gün mətbuat artıq dəyişib. Kağız qəzetlər azalıb, onların yerini saytlar, portallar, sosial media səhifələri tutub. Biz artıq xəbəri səhər qəzetində deyil, telefon ekranında oxuyuruq. Süni intellekt, alqoritmlər, klik sayına görə formalaşan başlıqlar...

Bəs bu yaxşıdır mı? Həm bəli, həm yox. Məlumat daha əlçatan, daha sürətli olsa da, onun doğruluğu sual altına düşüb. “Trend” olmaq üçün yalan danışanlar, “reyting” üçün manipulyasiya edənlər - bu gün medianın qarşısındakı əsas təhlükə məhz budur. Mətbuat bəzən informasiya yox, sensasiya yarışı aparır.

Mən jurnalist olmaq istəyirəm. Mənə görə jurnalistika - sadəcə bir peşə deyil, bir mövqedir. Bu mövqə hər zaman haqqa, dürüstlüyə, xalqa yaxın olmalıdır. Mən 150 illik bu tarixin çiynlərində dururam. Mən Həsən bəyin arzusuyam, Sabirin üsyanıyam, Elmar Hüseynovun, Sirac Aboşovun, Çingiz Mustafayevin qana boyanmış qələmiyəm.

Bilirəm, yol asan olmayacaq. Bəzən yazdıqlarım bəyənilməyəcək, bəzən susmağım tələb olunacaq. Amma mən yazacağam. Çünki söz - bu xalqın ürəyidir. Qələm - bu xalqın səsidir. Və mətbuat - bu xalqın güzgüsüdür.

Azərbaycan mətbuatının 150 ili - böyük bir yolun, çətin və şərəfli bir missiyanın tarixidir. Bu tarixdə susdurulan səslər də olub, səsləri ilə işıq saçan qəhrəmanlar da. Bu gün biz o tarixin yeni səhifəsini yazmağa başlayırıq. Mətbuat bir xalqın vicdanı deməkdirsə, biz həm də milli vicdanımızın 150 yaşını qeyd edirik.

Ona görə də bir tələbə olaraq mən sadəcə tarixə baxmıram. Mən onu daşıyıram. Gələcək nəsillər üçün, bu torpağın söz azadlığını qorumaq üçün, hər sətrimi vicdanla yazmağa and içirəm. Çünki xalqın azadlığı - qələmin azadlığından başlayır.

Rəfiq Təhməz

Jurnalistika ixtisası üzrə III kurs tələbəsi

AZƏRBAYCAN MƏTBUATININ KEŞMƏKEŞLİ YOLU

“Milli mətbuat: xalqın səsi, varlığımızın vəfalı keçmişi”

Hər xalqın yaddaşında elə sahələr var ki, zaman onu əritmir, əksinə, daha da bərkitməş olur. Azərbaycan xalqı üçün bu sahələrdən biri mətbuatdır - yeni azad söz, qəlbin səsi, ictimai düşüncənin aynası.

Düşünəndə ki, bir vaxtlar söz demək, fikir bildirmək təkcə cəsarət yox, həm də təhlükə demək idi, insan bu yolun necə çətin, necə ziddiyyətli olduğunu daha dərinləndirən anlayır. Amma elə bu keşməkeşlər içində də Azərbaycan mətbuatının həqiqi doğuluşu və dirənişi baş verirdi.

Bir anlıq 1870-ci illərə qayıdaq və Azərbaycan dili mətbuatda yox kimidir. Sizin, bizim kimi insanların dərdini, sevincini deyəcək heç bir qəzet yoxdur. Nə səsimiz var, nə də sözüümüz... Elə bu anda Azərbaycanın milli mətbuatının banisi Həsən bəy Zərdabi 1875-ci ildə səhnəyə çıxır - əlində qələm, ürəyində Vətən sevgisi. O, “Əkinçi” qəzetini duyurur və sözüümüz danışmağa başlayır, xalq danışmağa başlayır... Sanki illərlə susan bir ürək bu qəzetlə döyünməyə başlayır. Əgər tarix bir nəfəsdisə, Azərbaycan mətbuatının ilk nəfəsi həmin qəzet olur. O zaman bu qəzet təkcə xəbər daşıyıcısı deyildi, o, xalqın gözünü açmaq istəyən bir aydınlığın səsi idi. Bir tərəfdə savadsızlıq, cəhalət, digər tərəfdə maarif, dirçəliş arzusu... Həsən bəyin sətirləri ilə həmin dirçəliş öz sözünü deməyə başladı. O vaxtdan bu günə qədər hər bir qəzet səhifəsi yalnız yazı deyil, həm də o dövrün ruhu oldu. “Əkinçi”ni izləyən - “Ziya”, “Kəşkül”, “Molla Nəsrəddin” kimi nəşrlər təkcə satirik, ya maarifçi deyildi, onlar həm də xalqın dərin ağrısını, ümidini, gülüşə qarışan göz yaşını ifadə edirdi.

Zaman keçir...Çar Rusiyası dağılsa da, azadlıq yenə də əlimizdə çox qalmır. Sovet gəlir... Mətbuat yenə qanadlanır. Amma bu millətin içində elə bir od var ki, onu heç nə söndürə bilmir və bu anda “Molla Nəsrəddin” jurnalı karikaturalarla sözünü desə də, haqqı deyir. Ən sərt rejimlərdə belə, “xalqın gülüşünün içində qəzəbi olur, qüruru olur”. Bu da mətbuatdır!

Və sonra - 1990-cı illər, Müstəqillik! Əli silahda olan gənclərimizlə yanaşı, “əlində qələm olan qəhrəmanlarımız da var idi”. Onlar da ön cəbhədə idilər. Qan, göz yaşı, qaçqınlar, şəhidlər... Bütün bunları yazan, dünyaya çatdıran mətbuat idi. Bu torpaq üçün, bu bayraq üçün, bu xalq üçün yazan və canından keçən qələm sahibləri idi. Bugün azad mətbuatın üzə-

rində gəzdidiyimiz yolda, “keçmişin qanı, əziyyəti, alın təri” var. O qəzetlərdə bir zamanlar “bizim keçmişimizin fəryadı və vətən eşqi yazılıb” və bugünkü biz o səsləri oxuyuruq, yaşadıyıq. Bu təkcə qəzet deyil, “bu, xalqın yaşama mübarizəsidir”. Həmin dövrlərdə

“Kommunist”, “Bakinskiy Raboçiy”, “Azərbaycan gəncləri” kimi qəzetlərə baxanda görürsən ki, söz var idi, amma azadlıq yox idi. Yazmaq mümkün idi, amma necə yazmaq - onu ideologiya müəyyən edirdi. Lakin yenə də yazanlar var idi. Həqiqəti dolayısı ilə, simvollarla, sətiraltı mənalılarla deməyə çalışan jurnalistlər, yazıçılar... Onlar susmadılar. Bəlkə də, qorxdular, amma yenə də yazdılar. Çünki bilirdilər ki, söz tamam susanda, xalq da susar. Milli mətbuat bizim “şəxsiyyətimizi, milli kimliyimizi və ana dilimizi” yaşadan bir işiqdir. Siz bu sözləri oxuyursunuza, bilin

ki, o mətbuat illərlə xalq üçün döyüşüb, hər çap olunan qəzetin arxasında bir mübarizə var, bir dua var və bir amal var.

1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqilliyi ilə birlikdə mətbuat da yeni nəfəs aldı. Azad sözün qarşısındakı qapılar açıldı. Hər kəs danışmağa, yazmağa, fikrini açıq ifadə etməyə başladı. Yeni qəzetlər, jurnallar, TV kanalları yaranırdı. “Yeni Müsavat”, “Azadlıq”, “525-ci qəzet” kimi adlar yeni bir dönəmin simvoluna çevrildi, amma azadlığın özü də bir imtahan idi. Söz azadlığına sahiblənmək üçün təkcə hüquq deyil, həm də məsuliyyət lazım idi. Təəssüf ki, bu mərhələdə də mətbuat təkcə azad sözə deyil, həm də siyasi maraqlara, təzyiqlərə məruz qaldı. Jurnalistlərin təqib olunması, bəzi media qurumlarının susdurulması azadlığın içində yeni çətinliklər doğurdu.

Və son zamanlarda internetin inkişafı ilə mətbuat təkcə peşəkarların yox, hər kəsin işi oldu. Sosial şəbəkələr, bloqlar, xəbər saytları sözün yayılmasını sürətləndirdi. Bu bir tərəfdən demokratik mühit yaratdısa, digər tərəfdən informasiya xaosunu da ortaya çıxardı. İndi doğru ilə yalan arasında sərhəd daha nazikdir. Beləliklə, bu dövrdə mətbuatın borcu, bəlkə də, heç vaxt olmadığı qədər böyüyüb və təhlükə ilə həqiqəti bir-birindən ayırmaq, ictimai yaddaşı saxta informasiyalardan qorumaq olub.

Bugünkü Azərbaycan jurnalisti həm texnologiya ilə ayaqlaşmalı, həm etik dəyərləri qorumaq, həm də güvən yaratmalıdır. Bu isə asan deyil, çünki azad olmaq üçün yalnız qapıların deyil, vicdanın da açıq olması gərəkdir.

Bu gün küçədə bir qəzet köşkünün qarşısından keçəndə, ya da telefonda bir xəbər oxuyanda düşünürəm ki, bu sadə görənən prosesin arxasında bir xalqın tarixi dayanır. Zərdabidən bu yana sözə inanan, onun uğrunda mübarizə aparan, hətta canından keçən insanlar dayanır.

Azərbaycan mətbuatı hələ də yaşayır. O, bəzən yorğun, bəzən zərbə almış, amma yenə də ayaqdadır. Hər yazılmış sətir, əgər həqiqətin yanındadırsa, bu xalqın ruhuna çevrilir, çünki söz yaşadığı müddətcə, xalq da yaşayır.

Sonda bir söz deyim: “Milli mətbuat bizim yaddaşımızdır, O yox olarsa, biz də unudularıq”.

İntiqam Hüseynov

Muzey, arxiv işi və abidələrin qorunması ixtisası üzrə II kurs tələbəsi

Mətbuat: keçmişdən gələcəyə söz körpüsü

Zamanın qulağında səslənən ilk xəbər nə idi bil-mirik. Amma insanlıq danışmağa başladığı gündən etibarən söz həqiqəti daşıyan bir körpüyə çevrildi. Bu körpünün bələdçisi isə mətbuat oldu, bəzən susqunluğun qırıldığı, bəzən qaranlığın işıqlandığı yeganə ümid. İlk mətbəə səsi eşidiləndə, ilk qəzet səhifəsi çap olunanda xalq özünü tanımağa başladı. O vaxtlar qəzet oxumaq sadəcə məlumat almaq deyildi, bu həm də düşünmək, ayılmaq, oynamaq idi. Bir millətin özünüdərk prosesində mətbuatın səsi azan kimi həyəcanverici, oyadıcı idi. Mətbuat səssizlərin səsi, görünməyənlərin aynası oldu. Bir millətin sevincini, kədərini, ümidini və üsyanını vərəqlərə həkk etdi. Hər bir sətir, hər bir başlıq bir ürəyin çırpıntısı, bir vicdanın hayqırtısı kimi doğuldu səhifələrə. Bəzən bir qəzet səhifəsi ana fəryadını daşıdı, bəzən bir köşə yazısı xalqın içinə çəkdiyi dərdi dilləndirdi. Hər dövrün öz qaranlığı, hər rejimin öz qorxusu oldu. Amma qələm heç zaman susmadı, çünki o, yalnız yazmırdı, həm də yaşadırdı. Bir zamanlar gizli çap olunan vərəqlərdə yazılanlar indi tarix kitablarında şərəf nişanəsi kimi yer alır. O yazılar ki, bircə kəlməsi ilə tir-tir əsdirirdi zalımı, bir cümləsi ilə baş qaldırırdı vicdanlı oxucunun içindəki azadlıq çağırışı. Çünki mətbuat yalnız informasiyanın daşıyıcısı deyil, o həm də xalqın nəfəsi, ruhun dili idi. Hər dövəmdə bir sınaq, hər sətirdə bir müqavimət vardı. Amma zaman keçdi, söz qaldı. Qələm əyilmədi, kağız yanmadı, çünki həqiqət yanan işıqdır, onu susqunluqla boğmaq olmazdı. Amma bu yol həmişə açıq, aydın olmadı. Mətbuat bəzən boğuldu qadağalar içində, bəzən susmağa məcbur edildi, sətirlər arxasında gizləndi, məcazlarla danışdı. Bir söz bəzən min mənaya büründü, çünki hər açıq həqiqət boynuna kəndir ola bilərdi. Həbsxana divarları arxasında yazılmış məqalələr, sürgündə tələsik çap olunmuş broşurələr, qorxa-qorxa oxunan xəbər kağızları sadəcə tarix deyil, iradənin imtahanıdır. Sonra azadlıq doğdu. Azad mətbuatın nəfəsi cəmiyyətin damarlarında doluşdı. Amma azadlıqla birlikdə məsuliyyət də doğuldu. Söz artıq təkcə mübarizə deyil, həm də inşa idi - cəmiyyətin şüurunu formalaşdırmaq, haqqı müdafiə etməklə yanaşı, həm də səliqə ilə düşünmək demək idi. Mətbuat bu gün ekranlarda, sayt başlıqlarında, sosial media lentlərində sürətlə dəyişsə də, onun ruhu dəyişməz qalıb. 150 il boyunca dəyişən dövrlər, rejimlər, ideologiyalar gəlib keçdi, amma bir şey dəyişmədi: sözün gücü. Bu yazı mətbuatın təkcə tarixi yox, həm də ruhunu, dözümlülüyünü və daxili poetikasını anlamağa cəhd edir. Qadağaların kölgəsində yazılan cümlələrdən tutmuş azad səslərlə yazılmış başlıqlara qədər sözün keşməkeşli səfəridir. Rusiyada təhsil aldığı illərdə demokratik fikirli ziyalılarla ünsiyyət quran və “Полярная звезда”, “Колокол”, “Современник” kimi demokratik mətbuat orqanlarını mütərəqqi ideyaları ilə tanış olan Zərdabi və “Əkinçi”nin başqa müəllifləri “Əkinçi” qəzetinin nəşri ilə bu ab-havanı Azərbaycanda görmək istəyir, xalqın tərəqqisi məsələsini başlıca məqsəd kimi götürürdü. “Əkinçi” dövrün azərbaycanlısının təsəvvür-

lərinin genişlənməsinə, qonşu ölkələrdə və cəmi dünyada baş verən mütərəqqi ideyalar barədə onların məlumatlanmasına, mədəni intibaha qədəm qoymalarına böyük kömək etmişdi. XIX əsrin ikinci yarısında dünyanın bir sıra ölkələri üçün dövrü mətbuat anlayışı çoxdan mövcud idi. Azərbaycanda isə bu sahədə sükut hökm sürürdü. Görünən mənzərə belə idi: XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan hələ də milli mətbuatını yarada bilməmişdi. Ancaq bu istiqamətdə fəaliyyət göstərənlər və ya bu arzuda olanlar var idi. Azərbaycan milli mətbuatı 1875-ci ildə Həsən bəy Zərdabinin yaratdığı “Əkinçi” qəzeti ilə başlayır. Kövrək addımlarını atan Azərbaycan milli burjuaziyasının və dövrün görkəmli şəxsiyyətlərinin səyi ilə XIX əsrin ikinci yarısında maarif inkişaf etməyə baş-

ladı. Təhsil sahəsində bəzi dəyişikliklər həyata keçirildi. Məktəblərdə ana dilinin tədrisinin həyata keçirilməsində Mirzə Fətəli Axundovun, Səid Ünsizadənin, Seyid Əzim Şirvaninin xidmətləri danılmazdır. Səid Ünsizadənin Şamaxıda açdığı məktəbdə şəriətlə yanaşı, fəlsəfə, məntiq, psixologiya, islam dininin tarixi, həmçinin rus və ana dili tədris olunurdu. Maarifçiliyin geniş intişar tapmasında bu şəxsiyyətlərlə yanaşı, görkəmli maarif xadimləri Məhəmməd Tağı Sidqi, Həsən bəy Zərdabi, Nəcəf bəy Vəzirov, Sultan Məcid Qənizadənin xidmətləri böyükdür. Azərbaycan maarifçilər nəslinin nümayəndələri olan bu şəxsiyyətlər xalqın savadlanması, dövrün mütərəqqi ideyaları ilə tanış olmaları üçün mətbu orqanın imkanlarını yaxşı anlayırdılar. Məhz buna görə də onlar anadilli mətbu orqan yaratmaq üçün fəaliyyətə keçdilər. Əzənlər sinfinə mənsub olan bəylər, ağalar “Əkinçi”nin əsas tənqid hədəfi idi. Qəzet yazırdı ki, əlbəttə, bəylər “xalqın xoşbəxtlik fikrini çəkməz. Onun üçün pul gərəkdir ki, keyfi-dimağa məşğul ola və millət əvəzinə heyvan gərəkdir ki, ona hakimlik edib, öz bəyliyinə zahir edə”. “Əkinçi” Peterburq fəhlələrinin həyatından bəhs edərkən göstərirdi ki, “bircə Peterburq şəhərində 90 min fəhlə yersiz qalıb”. Təbii ki, mətbuatda sadəcə “Əkinçi”nin yox, həmçinin müxtə-

lif jurnalların da rolu danılmazdır. XX əsrin əvvəllərində ictimai-siyasi fikrin təşkili və tənzimlənməsində, informasiya mühitinin formalaşmasında milli mətbuat nümunələri əhəmiyyətli rol oynayıb. Jurnalistikanın ictimai fikir tribunasına çevrilməsi də həmin tarixi mərhələnin məhsuludur. “Füyuzat” jurnalı və onun redaksiya heyətinin xidmətləri bu mənada diqqətəlayiqdir. Çünki onlar yalnız bir jurnal nümunəsi nəşr etməklə məhdudlaşmadılar, füyuzatçılıq xətti-hərəkətini, “Füyuzat” jurnalistikası məktəbini yaratmaqla tarix səhifələrinə öz imzalarını həkk etdilər. “Füyuzat” jurnalı füyuzatçılıq jurnalistika məktəbindən əlavə, Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik ideyasını, konstitusiyalı azad vətəndaş cəmiyyətini yaratmaqda mühüm rol oynadı. Tolstoy, Höte, Russo, Monteskye kimi görkəmli simalar haqqında nisbətən ətraflı və dəqiq məlumatı Azərbaycan oxucuları ilk dəfə bu jurnalda çap olunan məqalə və tərcümələrdən almışdılar. Əli bəy Hüseynzadənin başçılıq etdiyi “Füyuzat” jurnalı və eyniadlı ədəbi cərəyan əsrimizin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin inkişafında ciddi xidmətlər göstərmişdir. Ayırı-ayrı ədəbi-ictimai problemlərə münasibətlərində, xüsusən dil məsələsində “Füyuzat” və Cəlil Məmmədquluzadənin başçılıq etdiyi “Molla Nəsrəddin” ədəbi məktəbləri arasında ciddi fikir ayrılığı vardı. Lakin füyuzatçılar da xalqı maarifləndirmək, onda öz tarixinə, çağdaş durumuna gözüaçıq münasibət oymatmaq, mədəniyyətə və elmi yaymaq sahəsində geniş fəaliyyət göstərmişlər. Təbii ki, bununla da bitmir mətbuatın tarixi, danışdıqca daha maraqlı faktlar, daha önəmli nüanslar çıxır qarşımıza. Bütün çağların içindən süzülüb gələn mətbuat bu gün informasiya selinin axınında, sosial medianın kölgəsində yenidən öz kimliyini axtarır. Lakin unudulmamalıdır ki, həqiqətin sorağında olan qələm heç vaxt əhəmiyyətini itirməz. Texnologiya dəyişə bilər, amma dürüst və vicdanlı mətbuat cəmiyyətin vicdanı olaraq qalacaq. Bu gün mətbuat sadəcə xəbərləri çatdırmaq yox, həm də ictimai düşüncəni formalaşdırmaq missiyasını daşıyır. Elə buna görə də mətbuatın bu günü onun sabahına atılmış vacib bir addımdır.

Bu gün 150 yaşını qeyd edən Azərbaycan mətbuatı, nəinki bir tarixin yaddaşı, həm də bir millətin söz gücüdür. Həsən bəy Zərdabidən başlayan bu yol zamanın sərt sınaqlarından keçərək bu günə gəlib çatıb. Qadağalar, senzuralar, susdurulmaq cəhdləri... Amma qələm daim danışdı, bəzən fısıltı ilə, bəzən hayqırtı ilə. 150 il əvvəl bir qəzetlə başlayan bu yol bu gün yüzlərlə media orqanında saysız qələm sahibinin səylərində yaşayır. Mətbuatın hər səhifəsində xalqın səsi, ölkənin nəfəsi var. Və bu səslər azad, dürüst, məsuliyyətli olduqca Azərbaycan mətbuatı daim yaşayacaq. Yaşa Azərbaycan mətbuatı! Sözün qüdrəti ilə daha güclü və ilhamverici yüzillərə!

Nəzrin İsmayilova
Jurnalistika ixtisası üzrə II kurs tələbəsi

Bir kağız, bir qələm, bir millət - “Əkinçi 150”

Salam olsun o müqəddəs ruhuna, Həsən bəy! Işıqlı dünyamızın, sənin izlə gedənlərin, həqiqət carçısına çevrilənlərin, mətbu sözün və fikrin ziyasına yığışan məsləkdaşlarımızın dərin ehtiramını, minnət duyğulu sevgisini sənə ərz edirəm. Əslində sənin barəndə nəşə yazmaq, qocaman jurnalistikamızdan söz açmaq mənim üçün həm qürur, həm də çiyinlərimdəki məsuliyyət yüküdür. Sözlərimi, sətirlərimi ehtiyatla seçmək, sənə ən layiq olanlarını ağ kağıza köçürürəm.

Sən hər mənada qiblə ediləcək və tarix yaradan insansız. Hələ Moskva Dövlət Universitetinə imtahanı qəbul olan ilk azərbaycanlı olanda, rus ədəbi elmi mühiti ilə tanış olub fanatizm girdabında boğulmuş millətini maarifə, elmə cəlb etməyi düşünəndə və çarəni “Əkinçi”də görəndə, milli mətbuatımızın parlayan ulduzunu ərsəyə gətirəndə adının tarixlə bərabər səsləndirilməsinə nail oldun. Min bir əzab-əziyyətə sinə gərdin, dövrün siyasi təzyiqlərini gözə aldin, cibindəki son qəpik-quruşunu belə çap avadanlığına xərcləməyi özünə və ailənə rəva bildin, amma yolundan, amalından dönmədin...

Ustad, XX əsrin əvvəllərində açdığın cığırda irəliləyən, işıq saldıığın yolla gələnlər oldu. “Azərbaycan”, “Molla Nəsrəddin”, “Açıq söz”, “Füyuzat”, “Şərqi Rus” kimi jurnal və qəzetlər xalqımızın yoluna güzgü saldı, səndən bəhrələnilib aydın düşüncələrinə kökləndilər. Axı sən idin fanatik düşüncədən xilasın yolunu elmdə, təhsildə, maarifdə görən. Bu ideya ilə çıxdığın yolu nahamar edənlər 1877-ci ildə arzularına çatıb “Əkinçi”ni bir qaşığı suda boğsalar da, sən mətbuat

tariximizin əbədiyaşarı oldun.

Həsən bəy, maarifçilik sənin həyat amalı idi. Əgər belə olmasaydı, hələ 1873-cü ildə Mirzə Fətəli Axundovun “Hacı Qara” komediyasının tamaşaya qoyulmasında iştirak edərək milli teatrın əsasını qoyanlardan olardımı? 1901-ci ildə Bakıdakı azərbaycanlı qızlar üçün ilk məktəbin açılmasına kömək edərdinmi? Yenə eyni şəhərdə - Bakıda rus dilində orta məktəbdə təbiətşünas müəllim işləyib kasıb uşaqlar üçün xeyriyyəçi cəmiyyət yaradardımı? “Maarifdən, elmdən məhrum bir xalq işıqdan məhrumdur”, - deyib, doğma “Əkinçi”ni avam kütlə arasında əkib-becərərdinmi?! Əlbəttə ki, bütün bunları xalqı düşünən, onun qayğıları ilə yaşayan, dövrün ictimai-siyasi mənzərəsini də nəzərə alan biri imza ata bilərdi.

Təqvimin bu günündə - Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyinə hazırlaşdığımız dövəmdə, azad və müstəqil, Qalib Azərbaycanımızın bu xoş dövründə, bəlkə də, gördüyün bu işlər kimlərə görə asan görünə bilər, amma biz yaxşı dərk edirik ki, söhbət çarizmin tüğyan etdiyi bir siyasi formasiyadan gedir və sən milli mətbuatın Bayraqdarı kimi biz gənc jurnalistlərin qəlbində və könlündə mənəvi ucalığa malik birsən.

Bilirsən, Həsən bəy, azad və müstəqil Azərbaycan demişkən, arzuların, xəyalların gerçək olub, daha əsərtə altında, yad bayraq kölgəsində yaşamırıq. 150 yaşlı “Əkinçi” yubileyini azad Şuşada, Xankəndidə qeyd edirik, Xocalıya, Kəlbəcərə, Laçına qürurla qayıtmağımızdan yazırıq, yaradıırıq. Bilirəm ki, qələm əhlini bu cür gördüyün üçün o müqəddəs ruhun şaddır, Həsən bəy.

150 il böyük bir zaman dilimidir, ustad. Qocaman tarix isə heç nəyi unutmur, ona vurulan hər möhür, hər damğa tarix durduqca yaşayır. Tarix isə Həsən bəyi maarifçi ziyalı, bu böyük xalqın yoluna işıq tutan aydın və nurlu biri kimi yazdı. Sənin təmsalında qocaman mətbuatımızın inkişafında payı olanları rəhmətlə anır, qələmi, azad sözü və fikri hər şeydən üstün tutacağıma söz verirəm.

Həsən bəyə hörmətlə...

Abasət Rzayev
Jurnalistika ixtisası üzrə I kurs tələbəsi

"Hər bir vilayətin qəzeti gərək o vilayətin aynası olsun", "yaxşı-yamanlığı aşkar eləsin", "xalqın hər bir dərdi və xahişi o qəzetdə çap olunsun ki, o qəzetə baxan xalqı aynada görən kimi görsün".

Həsən bəy Zərdabi

BİR ƏSR YARIMIN MİRASI

2025-ci il Azərbaycan cəmiyyəti üçün böyük bir tarixi hadisə ilə əlaqədardır – milli mətbuatımızın 150 illiyi dövlət səviyyəsində qeyd olunur. Prezident İlham Əliyev bu münasibətlə 25 aprel 2025-ci ildə imzaladığı "Azərbaycan milli mətbuatının 150 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında" Sərəncamla həm tarixi yaddaşa işıq saldı, həm də milli jurnalistikaya göstərilən yüksək diqqəti bir daha nümayiş etdirdi.

"Əkinçi"dən doğan işıq

Hər şey 1875-ci il iyulun 22-də Həsən bəy Zərdabinin gərgin səyləri ilə işıq üzü görən "Əkinçi" qəzeti ilə başladı. "Əkinçi" sadəcə bir qəzet deyildi, bu mətbu orqan milli maarifçiliyin, dil və düşüncə azadlığının, mədəni dirçəlişin bünövrəsinə çevrildi. "Əkinçi" qəzetinin nəşri ilə Azərbaycan türkcəsində mətbuat ənənələrinin bünövrəsi qoyuldu və sonrakı illərdə "Ziya", "Kəşkül", "Molla Nəsrəddin", "İrşad" kimi qəzet və jurnallar cəmiyyətin maariflənməsinə, ictimai düşüncənin formalaşmasına xidmət etdi. Qəzet, həmçinin kəndlinin, maarifçinin, müəllimin və sadə xalqın səsi oldu.

Həsən bəy yazırdı: "Əkinçi xalq üçün güzgüdür, onu təmiz saxlamaq hər kəsin borcudur". Bu ideya sonralar bir çox mətbuat nümayəndəsinin peşə kredosuna çevrildi.

Prezident sərəncamı isə yalnız bu yolda qəbul edilən yubiley sərəncamı deyil, həm də bütöv cəmiyyətə ünvanlanan mesajdır.

Ölkə başçısının sərəncamında Azər-

baycan milli mətbuatının keçdiyi tarixi yolun əhəmiyyəti xüsusi vurğulanır. Sərəncamda bildirilir ki, mətbuat ictimai rəyə təsir edən mühüm vasitə kimi daim ölkənin ictimai-siyasi həyatında aktiv iştirak edib.

Sərəncamla aidiyyəti qurumlara tapşırılıb ki, 150 illik yubiley münasibətilə elmi-praktik konfranslar, sərgilər, xüsusi nəşrlər, sənədli filmlər və mükafatlandırma mərasimləri keçirilsin. Bu tədbirlər sadəcə yubileyin qeyd olunması deyil, həm də mətbuatın gələcəyinə yönəlik yeni baxışın formalaşmasıdır. Bu mənada atılan ilk addımlardan biri mayın 30-da Naxçıvan Muxtar Respublikasında Heydər Əliyev Sarayında keçirilən "Qlobal İnformasiya Mühiti və Media Trendləri" konfransı – "MEDİAFEST-2025"-i vurğulamaq yerinə düşər. Medianın 150 illiyi ərəfə-

sində, məhz həmin gün bütün media insanların, media kapitanlarının iştirak etdiyi tədbirdə Naxçıvan Dövlət Televiziyasının peyk yayımına başlaması böyük və əlamətdar hadisədir.

Müasir medianın çağırışları

Bugünkü media yalnız qələm və kağız üzərində deyil. Rəqəmsal platformalar, sosial şəbəkələr, onlayn qəzetlər mətbuat anlayışını dəyişdirib. İnformasiyanın sənilər ərzində yayıldığı bu dövrdə jurnalistlər həm də informasiya axınının keyfiyyət filtri rolunu oynayır.

Azərbaycan dövləti də bu prosesə uyğunlaşaraq Medianın İnkişafı Agentliyi vasitəsilə jurnalistikaya yeni nəfəs verir: hüquqi islahatlar, sosial dəstək, etik qaydaların gücləndirilməsi və informasiya təhlükəsizliyi sahəsində atılan addımlar bu siyasətin tərkib hissəsi-

dir.

Mətbuatın 150 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunması yalnız keçmişə ehtiram deyil, həm də gələcək nəsil jurnalistlərin ruhlandırılması baxımından mühüm bir təşəbbüsdür. Bu yubiley çərçivəsində keçirilən tədbirlər həm cəmiyyətin media savadlılığını artırır, həm də mətbuatın cəmiyyət həyatındakı roluna dair ictimai dialoqu dərinləşdirir.

Gələcəyin istiqaməti

150 il ərzində mətbuat Azərbaycan xalqının tarixinin, ağrıların, sevinclərinin, mübarizəsinin güzgüsü olub. Mətbuat 1905-ci il inqilabında da, sovet senzurasında da, 20 Yanvar faciəsində də, Qarabağ savaşında da öz rolunu qorudu. Bu gün isə milli maraqlar nəminə obyektivlik, məsuliyyət və peşəkarlıq prinsipləri ilə öz yoluna davam edir.

Azərbaycan mətbuatı artıq 150 ildir ki, sadəcə xəbərləri deyil, həm də tarixi yazır. "Əkinçi"nin əkdirdi fikir toxumları bu gün internet portallarında, sosial mediada, canlı efirlərdə çiçək açır. Prezidentin Sərəncamı isə bu yolun gələcəyinə işıq salan mayakdır. Bir sözlə, bu yubiley sadəcə keçmişə baxış deyil, gələcəyin söz adamlarının ruhlandırıcı çağırışıdır.

Səadət Talibova

Beynəlxalq jurnalistika

ixtisaslaşması üzrə II kurs magistrant

SÖZÜN YAŞATDIĞI 150 İL

1875-ci ilin isti bir yay günündə, iyulun 22-də Azərbaycanın maarifçilik və mətbuat tarixində əbədi iz buraxacaq bir hadisə baş verdi: - Həsən bəy Zərdabi tərəfindən nəşr edilən "Əkinçi" qəzetinin ilk nömrəsi işıq üzü gördü. O gündən etibarən xalqın düşüncəsini formalaşdıran, cəmiyyətin aynası olan milli mətbuatın əsası qoyuldu. Bu gün 150 il sonra, Azərbaycan mətbuatı təkcə bir tarixə deyil, həm də bir ideyaya çevrilib - xalq üçün yazmaq, həqiqəti axtarmaq və cəmiyyəti məlumatlandırmaq ideyasına. "Əkinçi" qəzetinin yaranması o dövrün reallıqları fonunda bir cəsarət nümunəsi idi. Həsən bəy Zərdabi xalqın dilində - sadə, aydın və anlaşılıq Azərbaycan türkcəsində yazaraq, mətbuatın elitər deyil, kütləvi bir vasitə olmasını təmin etdi. Onun məqsədi sadə idi: "xalqı maarifləndirmək", "elmi kəndliyə çatdırmaq", "ağlı, düşüncəni oyatmaq". Qəzetdə kənd təsərrüfatına dair məsləhətlərdən tutmuş, dini fanatizmə qarşı çağırışlara, cəmiyyətin sosial problemlərinə qədər müxtəlif mövzularda toxunulurdu. Ancaq təəssüf ki, cəmi iki il sonra, 1877-ci ildə Çar senzurası "Əkinçi"nin fəaliyyətini dayandırdı. "Əkinçi"nin bağlanması ilə mətbuat dayanmadı. Əksinə, onun yaratdığı maarifçilik cığırını davam etdirən yeni nəşrlər meydana çıxdı. 1906-cı ildən sonra, xüsusilə də Məşhurlar Şərqində ilk demokratik mətbuat orqanlarından biri olan "Füyuzat", "İrşad", "Tərəqqi", "Həyat" və s. qəzet və jurnallar işıq üzü gördü. Bu dövr həm də milli oyanış, milli kimliyin bərpası dövrü idi. Cəlil Məmmədquluzadənin redaktoru olduğu "Molla Nəsrəddin" jurnalı tənqidi realizmin, satiranın və ictimai şüurun simvoluna çevrildi. Bu dövr Azərbaycan mətbuatının həm məzmunca, həm də forma baxımından zənginləşdiyi bir mərhələ oldu. Qəzetlər artıq sadəcə məlumat mənbəyi deyil, ideoloji silah kimi də istifadə edilirdi. 1920-ci ildən sonra Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası dövründə mətbuat ciddi dövlət nəzarətinə alındı. "Kommunist", "Bakinskiy raboçiy", "Azərbaycan müəllimi" və digər qəzetlər dövrün rəsmi ideologiyasının daşıyıcısı rolunu oynadılar. Senzura sərt idi - yazıların hər cümləsi, hər fikri siyasi yoxlamadan keçir-

di. Əks fikrə yer yox idi. Amma buna baxmayaraq, mətbuat öz içində mübarizə formasını tapdı - oxucu ilə "ikibaşlı danışmaq", satirik dillə mesaj vermək və simvollarla həqiqəti çatdırmaq kimi üsullar geniş yayıldı. Bu dövr həm də peşəkar jurnalistikanın formalaşdığı mərhələ oldu. Azərbaycan Dövlət Universitetində (indiki BDU) Jurnalistika fakültəsinin yaradıl-

ması, ixtisaslaşmış jurnalist kadrlarının hazırlanması mühüm rol oynadı. 1990-cı illərin əvvəllərində Sovet İttifaqının dağılması ilə Azərbaycan mətbuatı yeni bir mərhələyə qədəm qoydu - azad sözün doğruluğu mərhələsinə. Bu illərdə mətbuatda əsl "partlayış" baş verdi. "Azadlıq", "Yeni Məşhurlar", "525-ci qəzet", "Xalq Cəbhəsi", "Ayna-Zerkalo", "Bizim Yol", "Zaman", "Üç nöqtə" və digər qəzetlər həm məlumat mənbəyi, həm də siyasi fikir tribunası oldu. Lakin iqtisadi çətinliklər, siyasi təzyiqlər və struktursuzluq bu dövr mətbuatına da təsir göstərdi.

2000-ci illərdən etibarən Azərbaycan mətbuatı yeni bir çağın - rəqəmsal medianın astanasına daxil oldu. İnternetin yayılması, sosial şəbəkələrin inkişafı və texnologiyaların irəliləməsi ilə jurnalistikanın for-

ması və funksiyası da dəyişdi. Artıq oxucu qəzet almağa deyil, xəbər portallarına və sosial mediaya üz tuturdu. APA, Report, Qafqazinfo, Axar.az, Oxu.az, Trend, Məşhurlar.com kimi xəbər portalları 24/7 rejimində fəaliyyət göstərərək, oxucuya operativ məlumat çatdırmağa başladılar. Bloqlar, podkastlar, YouTube kanalları isə vətəndaş jurnalistikasının əsas platformalarına çevrildi. Eyni zamanda jurnalistikanın etik prinsipləri, fakt yoxlanılması və informasiyanın təhlükəsizliyi məsələləri daha aktual oldu. İnformasiya müharibələri, dezinformasiya, sosial mediada manipulyasiya kimi çağırışlar yeni dövrün problemlərini də özü ilə gətirdi. Bu gün Azərbaycan mətbuatı həm klassik, həm də rəqəmsal formada fəaliyyət göstərir. Dövlət tərəfindən dəstəklənən media qurumları ilə yanaşı, müstəqil və yarı-müstəqil platformalar da fəaliyyətini davam etdirir. Media İnkişafı Agentliyi (MEDİA) kimi qurumlar mətbuatın peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, jurnalistlərin sosial rifahı və etik normaların inkişafı üçün tədbirlər görür. Bununla yanaşı, azad söz və obyektivlik hələ də gündəmdə olan əsas məsələlərdəndir. Jurnalistika sadəcə informasiya ötürmək deyil, həm də cəmiyyətə xidmət etmək, ictimai nəzarəti təmin etmək, haqsızlığa işıq salmaq və zəiflərin səsi olmaq kimi funksiyalar daşıyır. Azərbaycan mətbuatı 150 ildə çox yol keçdi - "Əkinçi"nin kəndlilərə toxum əkməyi öyrətdiyi gündən bu gün süni intellektin xəbərləri analiz etdiyi günlərə qədər. Bu yol sadəcə informasiyanın deyil, həm də milli şüurun, ictimai vicdanın, azadlığın yoludur. Gələcəyin mətbuatı necə olacaq - süni intellektləmi idarə olunaacaq, yoxsa insan faktoru yenə də əsas olacaq? Bu sual hələ də açıqdır. Amma bir həqiqət dəyişməz qalır: mətbuat - cəmiyyətin güzgüsüdür. Və bu güzgünü düzəlt, şəffaf və vicdanla tutmaq jurnalistikanın əbədi vəzifəsidir. 150 illik bu yolda iz qoyan bütün qələmlərin qarşısında baş əyirik.

Günəl Məmmədova

Jurnalistika ixtisası üzrə I kurs tələbəsi

“ƏKİNCİ” QƏZETİNİN SƏHİFƏLƏRİNDƏN

“Bir aydır bizim qəzet çap olunur. Amma onu oxuyanların bu vaxtadək biz çəkdiyimiz zəhmətlərdən xəbəri yoxdur. Əlbəttə, bu işə girəndə o zəhmətləri biz qəbul etmişik. Ona binaən indi onları izah etməyi lazım bilmirik”.

21 avqust 1875, № 3

“Hər bir vilayətin qəzeti gərək o vilayətin aynası olsun. Yəni o vilayətin sakinləri elədiyi işlər, onlara lazım olan şeylər, xülasə onların hər bir dərdi və xahişi o qəzetdə çap olunsun ki, o qəzetə baxan xalqı aynada görər kimi görsün”.

18 dekabr 1875, № 11

“Dünyada hər qəzeti beş və ya on adam inşa edir. Onu çap edən, hərflərini düzən, qələtlərini düzəldən başqa kəslər olur. Amma bu işlərin hamısını gərək mən özüm görüm. Hətta bizim müsəlman şəhərində bir savadlı olan müsəlman yoxdur ki, qəzetə baxıb onun qələtini düzəltsin ya hərflərini düzsün”.

21 avqust 1875, № 3

“Hər bir qəzetin ümdə mətləbi mübahisədir və əgər bizim dünyadan və elmdən xəbərdar olanlarımız “Əkinçi” qəzetində yazılan mətləblər barəsində mübahisə başlasalar, çox şad olarıq. Amma çifayda, qəbiristanlıqdan səs gəlməyən kimi, bizim xalqdan bir səda gəlməyir. Qəzeti oxuyanlar o mətləblərə bir cavab yazmayırlar”.

18 dekabr 1875, № 11

“6 ay yoxdur ki, bizim “Əkinçi” çap olunur. Amma ingilisin paytaxtı London şəhərində onun çap olunmağı məlumdur...iki aydır bizim qəzeti gələn il çap olunmaqdan ötrü elan basdırırıq. Amma buçağacan ancaq 40 adam onu gələn il almağa xahiş edir”.

1 yanvar 1876, № 12

“Bizim müsəlman tayfası ingilis tayfasından nə qədər geri qaldığını “Əkinçi” qəzetinə və London şəhərində çap olunan “Tayms” qəzetinə baxmaqla bilmək olar. “Tayms” hər gün iki dəfə, “Əkinçi” iki həftədə bir dəfə çıxır. “Tayms” hər dəfə iki vərəq üstündə, “Əkinçi” yarım vərəq üstündə çap olunur. “Tayms”ın hər vilayətdə müxbiri var ki, təzə xəbərləri yazıb məlum edir. Onun hər fəslini bir neçə adam yazır. Amma “Əkinçi”ni yazan bir adam olduğuna bəzi vaxtda hətta Badkubədə” vaqe olan işlərdən bixəbər olur. “Tayms” qəzetini ingilisin qeyri şəhərlərində oxuyanlar qəzetin dəmiryolu ilə onlara bir gündə yetişməyini çox bilib xahiş edirlər ki, qəzet onlara dəxi tez yetişsin... Amma “Əkinçi” qəzetini bir həftəyə güc ilə düzüb çap edəndən sonra pəlçıqlı yollar ilə öküz arabasında bir aya gedib müştəriyə yetişəndən sonra müştəri bir cüzi işə olanda qəzeti kənara qoyub bika olanda ona baxır, ya heç baxmır. “Tayms” elannamə çap etməkdən hər gündə iki yüz manatdan ziyadə alır. Amma “Əkinçi” iki ilin müddətində bir manat da almayıb. “Tayms”ın 100 mindən ziyadə müştərisi var, “Əkinçi” 300 müştəriyə həsrət çəkir”.

6 dekabr 1876, № 23

“Ey elm təhsil edən cavanlarımız! Doğrudur, bizim Vətən qardaşlarımız ilə üns tutmaq çətinidir, siz danışdığınızı onlar başa düşməyib əfəlinizi şəriətə namüvafiq hesab edib, sizə kafir deyib incidəcəklər ... qoy şüəralar sizi həcv etsin, mollalar lənət oxusun, əvamünnas daşa bassın, siz millət üçün zəhmət çəkirsiniz və bişəkk gələcəkdə millətin gözü açılanda sizi şəhid hesab edib, sizə rəhmət oxuyacaq”.

11 iyul 1876, № 11

“Hər bir qəzetin varlığının əvvəlinci şərti müştəridir. Gərək müştəri olsun ki, qəzet çap olunsun”.

23 avqust 1876, № 16

“Bir tayfa ziyadə avam olduğundan onun üçün qəzet çıxarmaq ziyadə çətin olur. O səbəbə ki, belə də qəzet oxuyanın çoxunun yanında xalqın gözünü açan və milləti irəli salan sözü danışmaq olmaz. Bu halda biz bu dərdə mübtəlayıq”.

3 mart 1877, № 5

“Əkinçi” qəzetinin müştərisi ilbəl azaldığından bir neçə dəfə yazmışıq. Bu il bir neçə səbəbə görə ümidimiz yoxdur ki, naçalnik dəftərxanaları qəzet apartsın. Belədə əgər özləri qəzet aparanların qədəri keçən il tək azalsa təxminən 100-dən ziyadə müştəri olmayacaq. Çünki 100 oxuyandan ötrü qəzet çıxarmaq mümkün deyil, ona binaən gərək bu il qəzeti, necə ki keçmişdə həm yazmışdıq, mövqif edəydik. Ona binaən əgərçi bu halda ancaq 50 müştərimiz var, amma genə onu çıxardırıq və ümidvarıq ki, bizim millət qeyrəti çəkən müştərilərimiz bu kəlmələri oxuyandan sonra naçalnik dəftərxanaları kimi qəzet apardıb qeyrilərə paylamaq ilə “Əkinçi”ni bu yaman ildə saxlasınlar, yoxsa ilin başınadək onu çıxarmaq müşkül olacaq”.

4 yanvar 1877, № 1

“Biz xəstə olduğumuza görə bu ilin axırncı nömrələri öz vaxtında çıxmıyacaq və onların haçan çıxması məlum deyil”.

29 sentyabr 1877, № 20

“Əkinçi” — xalq üçün, xalqın aynası olmaq üçün...

Azərbaycan dramaturgiyasının banisi, böyük mütəfəkkir, ictimai xadim M.F.Axundov ilə Həsən bəy Zərdabi arasında aparılan yazışmalarda “Əkinçi” barəsində qiymətli, dəyərli fikirlər söylənilmişdir. M.F.Axundov qəzetin nəşrindən əvvəl 1875-ci il aprelin 21-də Zərdabiyə göndərdiyi məktubda “Əkinçi”nin qarşısında duran vəzifələri müəyyənləşdirərək yazırdı ki, qəzetinizin əsas məziyyətlərindən biri ifadənin gözəlliyi, ibarələrin zərifliyi və aydınlığı, orfoqrafiyanın düzgünlüyü olmalıdır. Çünki Azərbaycan yazısını düzgün olmayan ifadələrdən təmizləməyə çalışmalı bu dildə yazan bütün adamlar üçün nümunə olmalıdır.

“Qəzetinizin şriftindən mən fövqəladə razıyam. Ancaq sizin azərbaycanca məktubları hazırlayan mühərrirdən çox narazıyam. O, Azərbaycan dilini bilmir. Buna görə də kiçik bir elanda bir çox bağışlanılmaz səhvlərə yol vermişdir. Həmin bu mühərriri ərəb qrammatikasını bilən, fars və türk dillərinə bələd olan başqa bir savadlı adamla əvəz etmək lazımdır”.

Mirzə Fətəli Axundov

“Aləmi - islam bir qaranlıq içərisində qaldığı zaman Həsən bəy Zərdabi əlinə məşəl alıb qaranlığı işıqlandırmağa çalışırdı. Bu məşəl “milli oyanışa, tərəqqiyə, istiqlalə yol açan maarif işığı idi”.

Əli bəy Hüseynzadə

“Əkinçi”nin səpdiyi toxumdan bir dənəsi Krıma düşdü, “Tərcüman” göyərdi”.

İsmayıl Qasıralı

“Əkinçi”nin gözəl sözləri və nəfli məlumatı indi də öz əhəmiyyətini itirməmişdir.

...Onlar müəyyən bir sistem halına salınıb Azərbaycan dilində nəşr edilən dövrü jurnallarda çap olunarsa, çox faydalı olar”.

Fəridun bəy Köçərli

“Qonuşduğu lisanda ilk qəzetəyə malik cəmiyyət bir milliyyət ikən millət olmaya başlamış deməkdi”.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə

“Əkinçi”qəzetinin ənənələrini təkcə qələm ustaları deyil, hamımız yenidən öyrənməliyik. O, əsl xalq demokratik mətbuatının nümunəsi kimi bu gün də, heç bir şübhəsiz, sabah da yeni biliklər və yeni təcrübə mənbəyi olaraq qalacaqdır”.

Şirməmməd Hüseynov

“Əkinçi”! Bu sözü ürək döyüntüsü və həyəcənsiz dilə gətirmək çətindir. Bu sözdə hər bir azərbaycanlı... üçün nə qədər müqəddəslik var...

“Əkinçi”... müstəqil Azərbaycan üçün, onun dili, xalq mahnıları, poeziyası, tarixi üçün gözəl emblemdir. “Əkinçi” bütün Azərbaycan xalqının təsviri və ona tərif verilməsidir, onun enerjisinin, onun azad əməyə məhəbbətinin, onun ideya və ideallarının təzahürüdür!

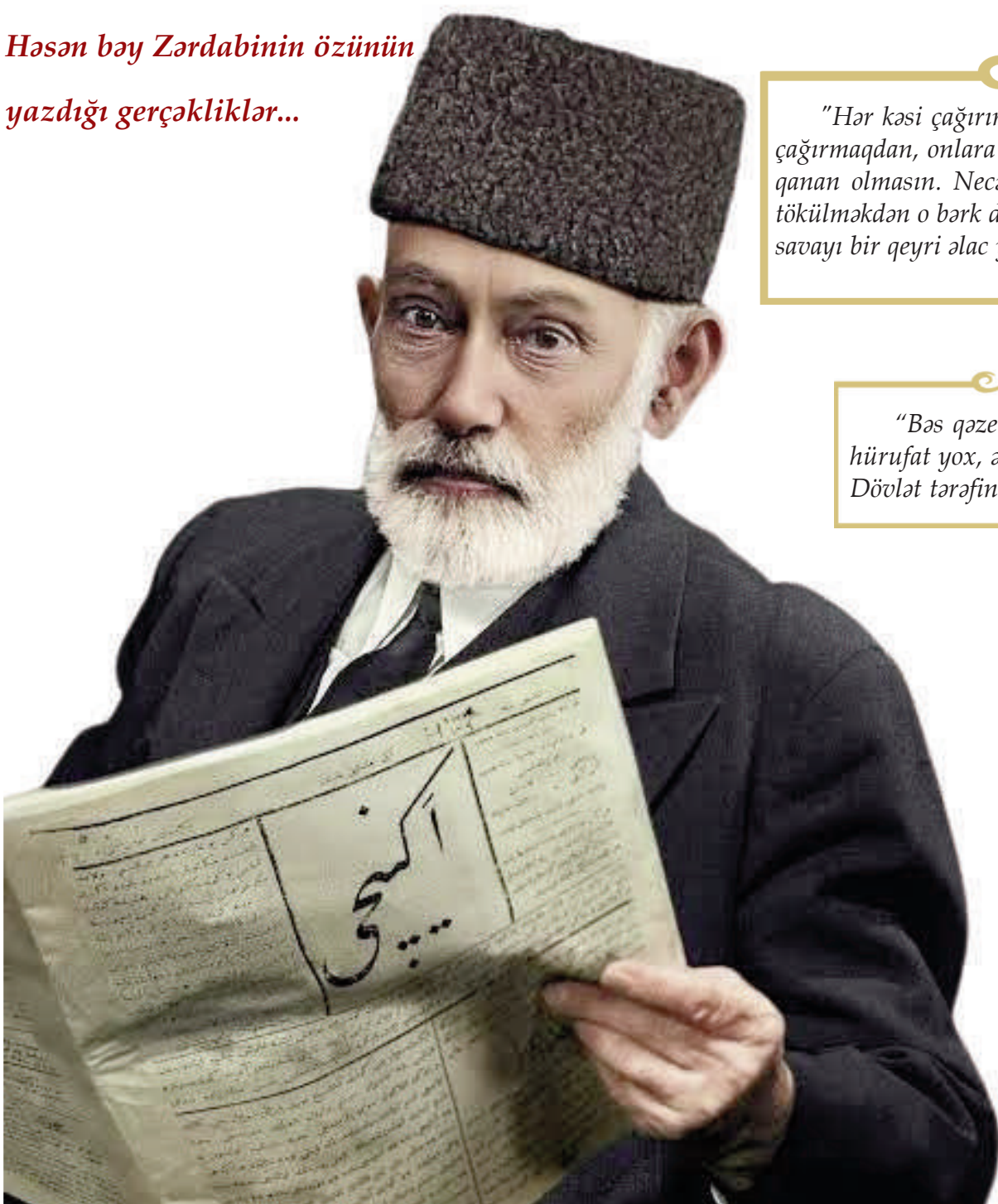
“Əkinçi” və Həsən bəy Məlik-Zərdabi, Həsən bəy Məlik-Zərdabi və “Əkinçi” tarixdə və xalq yaddaşında bir-birilə o qədər birləşmiş və bağlıdırlar ki, onları ayırmaq mümkün deyildir. Onlar birlikdədirlər və bölünməzdirlər”.

Əlimərdan bəy Topçubaşov

Həsən bəy Zərdabi qəzetlə bağlı bütün işləri təkbəşinə götürdü. Bu da onun vətəninə, xalqına bəslədiyi məhəbbətdən irəli gəlirdi.

O vaxtlar Rusiyada, xüsusilə Bakıda qəzet işinin qurulmasını öyrənən fransız müxbir bütün Rusiyada Azərbaycan dilində çıxan yeganə qəzetlə maraqlanıb Həsən bəyin yanına gəlmişdi. Fransız jurnalist “Əkinçi”nin çap olunduğu şəraiti gördükdə və üç il müddətində ancaq 300 abunəçisi olduğunu bilincə təəccüblə Həsən bəyə baxıb səmimi surətdə demişdi: “Siz əsl qəhrəmansınız, bizim Fransada bu cür yoxsul qəzetlər üçün işləyən adam tapmaq olmazdı. Sizin qüvvənizə heyran qalmışam. Görünür siz öz xalqınızı çox sevirsiniz”.

Həsən bəy Zərdabinin özünün yazdığı gerçəkliklər...

“Hər kəsi çağırıram gəlmir, göstərirəm görmür, deyirəm qanmır. Axırda gördüm ki, onları haraylayıb çağırmaqdan, onlara deməkdən başqa bir qeyri əlac yoxdur. Olmaz ki, mənim sözümlü eşidənlərdən, heç bir qanan olmasın. Necə ki, bir bulağın suyunun altına nə qədər bərk daş qoysan, bir neçə ildən sonra su tökülməkdən o bərk daş mürrə ilə əriyib dəşilir, habelə söz də, ələlxüsus doğru söz belədə qəzet çıxarmaqdan savayı bir qeyri əlac yoxdur”.

“Həyat” qəzeti, 28 dekabr 1905-ci il, “Rusiyada əvvəlinci türk qəzeti”

“Bəs qəzeti necə çıxardım? Pul yox, yazıçı yox, çapxana yox, hürufat yox, əmələ yox, bir-iki yüzdən artıq da oxuyan olmayacaq. Dövlət tərəfindən izin almaq da ki, bir böyük bələdir”.

“Ey bizlərə diqqət edənlər, bu qəzetin kəsirini görəndə gülməyin. Gülmək yeri deyil, siz ağlayın ki, biz müsəlmanın birca qəzeti də basdırmağa (nəşr etməyə) adamı yoxdur”.

“Qəzetin muradı xalqın gözüni açmaqdır... Qəzet dərviş kimi nağıl deyə bilməz...“Camaat qəzet üçün deyil, qəzet camaat üçün olmalıdır”.

“Xalq maariflənmədən azad ola bilməz”... “Maarifdən, elmdən məhrum bir xalq işıqdan məhrumdur”.

Baş redaktor:
Şəhla Şirəliyeva
shshahla36@gmail.com

Ünvan: AZ 7012,
Naxçıvan şəhəri,
Universitet şəhərciyi
Telefon: 544-08-61 (1360)
yenifikir.ndu@gmail.com

Qeydiyyat № 330
Sifariş № 372
Tiraj 300

Dizayner:
SAHİLƏ ABBASOVA
“Əcəmi” Nəşriyyat-
Poliqrafiya Birliyində ofset
üsulu ilə çap olunmuşdur.